

วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhapanya Review

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2560)

Vol. 2 No. 3 (September - December 2017)

ISSN : 2465-5503

● วัตถุประสงค์

วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์

The Journal of MCU Buddhapanya Review is an academic journal published twice a year (1st issue January-April, 2nd issue May-August, 3rd issue September-December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students. The Journal focuses on Buddhism, Liberal Arts, Political Science, Public Administration and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Buddhapanya Review, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Buddhapanya Review including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Buddhapanya Review are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

หน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร สุพรรณบุรี

● **Owner**

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Ratchaburi Buddhist College

Wat Palelai Worawihan Academic Service Unit

● **สำนักงาน**

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210

โทร/โทรสาร 034-326-912

<http://www.rk.mcu.ac.th>

Email: journalbudpan@gmail.com

● **Office**

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

51 M.2, Raikhing, Samphran, Nakhon Pathom, Thailand, 73210

Tel/Fax : + 66 34 326 912

<http://www.rk.mcu.ac.th>

Email: journalbudpan@gmail.com

● **ที่ปรึกษา (Advisors)**

อธิการบดี	The Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	Dean, Graduate School
คณบดีคณะพุทธศาสตร์	Dean, Faculty of Buddhism
คณบดีคณะสังคมศาสตร์	Dean, Faculty of Social Sciences
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	Director, Buddhist Research Institute
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญา	Director, Buddhapanya Sri Thawarawadee
ศรีทวารวดี	Buddhist College
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	Director, Ratchaburi Buddhist College
ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์	Director, Wat Palelai Worawihan Academic
วรวิหาร สุพรรณบุรี	Service Unit, Supunburi Province

● **บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)**

ดร. อุบล วุฒิพรโสภณ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Dr. Ubol Wuthipornsopon, MCU

● **หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editor)**

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phramaha Prakasit Sirimedho, MCU

● กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศาสตราจารย์ ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

Professor Dr. Chamnong Adivadhanasit, MCU

ศาสตราจารย์ พล.ต.ต.หญิง ดร. นัยนา เกิดวิชัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Professor Dr. Pol. Maj. Gen. Naiyana Girdwichai, MCU

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต :

Assistant Professor Dr. Pramote Yotkaew, Suan Dusit University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไกรฤกษ์ ศีลาคม, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี :

Assistant Professor Dr. Krairoek Silakom, Udon Thani Rajabhat University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อำนาจ ยอดทอง, มหาวิทยาลัยมหิดล :

Assistant Professor Dr. Amnat Yodthong, Mahidol University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรญา ทองอุ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม :

Assistant Professor Woraya Thong-oon, Nakhon Pathom Rajabhat University

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

Dr. Phrapalad Somchai Payogo, MCU

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

Dr. Phrakhrusangharak Songphan Jayathatto, MCU

ดร. ศยามล เจริญรัตน์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :

Dr. Sayamol Charoenratana, Chulalongkorn University

ดร. ประกอบ ไชยบุญทัน, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ :

Dr. Prakob Chaibuntan, Assumption University

Ven. Dr. Budi Utomo, Samaratunga Buddhist College, Indonesia

Arlene De Castro Bobadilla, Nakhon Pathom Rajabhat University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระครูปฐมธรรมวงศ์ พระครูโสภณวิธานวัตร พระมหาสมมาส ชุตินันโต
พระครูปลัดประวิทย์ วรรณโม พระครูสังฆรักษ์พงษ์พันธ์ วสวโร สมชาย ชูเมือง
ว่าที่ ร.ต.หญิง ดร. สุทธญาณ โอบอ้อม

● ฝ่ายประสานงานต่างประเทศ

ดร. แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล

- ฝ่ายนิติกร

ดร. พิชราวัลย์ ศุภภาะ

ผศ.ดร. ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา

- พิสูจน์อักษร

พระครูปฐมธีรวัฒน์

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนฑูบโม

พระมหาสุรชัย ชยาภิวัตโน

พระใบฎีกาสัญญา อภิวัฒน์

พระครูปลัดพงษ์พันธ์ ขนดีโสภณ

ศิริดา เก่งสาคร

ณัชชา ณัฐโชติภินัน

- ศิลปกรรม

วีรพงศ์ เมืองจันทร์

- ฝ่ายสมาชิก

พิชชาณันท์ เตชะประสิทธิ์วานิช

ขวัญใจ มีถาวร

กมลพร คิมแหน

- กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม

- พิมพ์ที่

บริษัท แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด

99/164 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

โทรศัพท์ 0-2575-1791, 088-5788400

<http://www.protexts.com>

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 3 ประจำปี 2560 จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นให้นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สนใจได้เผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการ อันเป็นประโยชน์ร่วมกัน บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารประกอบด้วย บทความทางวิชาการจำนวน 8 เรื่อง และบทความวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 เรื่อง รวมเป็น 9 บทความ สำหรับบทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ที่น่าสนใจ ได้แก่

พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดย วญาดา ลลิตธนภัทร บทความนี้นำเสนอการนำวิธีการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมุ่งเน้นให้ผู้จัดการหลักสูตรหรือผู้ปกครองเตรียมสร้างความพร้อมให้ผู้เรียนหรือบุตรหลานของตน จัดการเรียนรู้ตามความถนัดของผู้เรียน และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความเชื่อเรื่องไตรภูมิของคนในสังคมล้านนา โดย พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ) บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอ คติไตรภูมิในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อความเชื่อทางศาสนา ที่ศรัทธา คุณธรรมจริยธรรม และศิลปวัฒนธรรม ในสังคมล้านนา สร้างความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนอย่างแน่นแฟ้นตลอดมา มีที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา และปกรณ์วิเศษ รวมทั้งหมดประมาณ 30 พระคัมภีร์ เป็นแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา คือความเชื่อเรื่องบาปบุญ การเวียนว่าย ตายเกิดใน 3 ภพ โลก สวรรค์ และอบายภูมิ การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ด้วยการเข้าถึงพระนิพพาน

วิเคราะห์สมชีวิตรธรรมสำหรับคู่สามีภรรยาในปัจจุบัน โดย นภาพร วรสายัณห์ บทความนี้นำเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันของสามีและภรรยาในยุคปัจจุบันก็ต้องประกอบด้วย ความเสมอภาคด้วยธรรม 4 ประการเช่นกัน แต่ความเสมอภาคหรือเท่ากันนั้น อาจไม่ได้เท่ากันทั้งคุณภาพและปริมาณ แต่ควรเสมอในระนาบเดียวกัน อยู่ในกรอบอย่างเดียวกัน เพื่อไม่ให้ความแตกต่างในคุณธรรมทั้ง 4 ประการเหล่านั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาท

ผลของโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์วิถีพุทธของเสถียรธรรมสถาน โดย สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และ ทวีวัฒนา ทุนคุ้มทอง บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กวิถีพุทธของผู้เข้าร่วมโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์ของเสถียรธรรมสถาน โดยใช้วิธีวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปลงและอภิปรายผลเชิงพรรณนา

สำหรับบทความภาษาอังกฤษ ได้แก่ Searching and Preserving Lanna Palm Leaf Scriptures of Temples for Creating a Learning Source of the Northern Thailand by Phrachayanuntamunee, Thitiporn Sasom and Bantika Jaruma

สำหรับบทความวิจารณ์หนังสือ กองบรรณาธิการขอเสนอผลงานของนิสิตที่ได้สร้างสรรค์ผลงาน เรื่อง **พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย** โดย **สุวรรณา ลิ้ม**

กองบรรณาธิการวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความทางให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น สำหรับท่านที่จะส่งบทความลงตีพิมพ์ขอให้ปฏิบัติตามคำแนะนำสำหรับผู้เขียน กรุณาปรับเอกสารอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษ (ดูรายละเอียดในคำแนะนำสำหรับผู้เขียน) เพื่อพัฒนาวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูลในระดับนานาชาติต่อไป

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

ดร. อุบล วุฒิพรโสภณ
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(6)
บทความทางวิชาการ	
พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: Buddhist Method in Home School วณูดา ลลิตธนภัทร: Wayada Lalittanapatr	1-12
Political Buddhism: The Consistency of Buddhist Teaching with the Principles of Democratic Governance Jirayu Supsin and Wanchai Suktam	13-20
ความเชื่อเรื่องไตรภูมิของคนในสังคมล้านนา: An Influence be believed about Trai Bhum of the people in Lanna Social พระวิจิัย อิทธิโก (ชัยเจริญวรรณ): Phra Wijai Ittigo (Shaijarearnwan)	21-30
วิเคราะห์สมชีวิตาธรรมสำหรับคู่สามีภรรยาในปัจจุบัน: The Analysis of Balanced Livelihood (Samajivita) of Spouses นภาพร วรสายัณห์: Napaporn Vorasayun	31-42
พุทธปณิธาน : โครงการปณิธานสู่ความดี: Buddha's Panidhana : The Panithand Project to The Goodness พระครูสุนทรเขมาภินันท์ (เขมธมฺโม) Phrakhru Sunthonkhemapinan (Khemadhammo)	43-56
Searching and Preserving Lanna Palm Leaf Scriptures of Temples for Creating a Learning Source of the Northern Thailand Phrachayanuntamunee, Thitiporn Sasom and Bantika Jaruma	57-66
Executives in the New Age with Thailand 4.0 Phrakru Kosaiyapattanapundit and Phra Sakdithat Sangthong	67-74
รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน A Model of Offering Pangsukula Cloth from The Buddha's Time to the Modern Time ณัฐ จันทร์หนูหงส์ และ มนตรี สิริระโรจนานันท์: Nut Channuhong and Montree Sirarojnanan	75-88

บทความวิจารณ์หนังสือ : Book Review

พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย 89-97
สุวรรณา ลิ้ม

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 98-107

พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

Buddhist Method in Home School

วณาดาลลิตถนภัทร

Wayada Lalittanapatr

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอ การนำวิธีการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมุ่งเน้นให้ผู้จัดการหลักสูตรหรือผู้ปกครองเตรียมสร้างความพร้อมให้ผู้เรียนหรือบุตรหลานของตน จัดการเรียนรู้ตามความถนัดของผู้เรียน และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อมีคุณสมบัติเป็นเด็กดี ทั้งการปฏิบัติและการแสดงออกทางด้านกายพฤติกรรม ด้านทักษะทางสังคม ด้านคุณธรรมทางจิตใจ และด้านปัญญาความรู้ ที่มีฐานความคิดมาจากการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้จากเดิม คือ การเอาตำราเป็นตัวตั้ง มาเป็นการเอาความรู้ในตัวตนเป็นตัวตั้ง กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วยหลักการและวิธีการตามแนวไตรสิกขา โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัว เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน นำไปสู่การเรียนรู้ในสังคมอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การศึกษาโดยครอบครัว; ไตรสิกขา

Abstract

This article aims to study the application of Buddhist method in conducting home school. The course focuses in allowing project managers or parents to prepare readiness to their learners or children, together with the learning management according to the learner's skills, as well as the ability in using based upon self-potential for the completed human values development. The learners shall be qualified as a good person in both well-practice and proper expression in terms of physical skills, social skills, mental - moral skills and Intelligence. The basic idea is derived from the modification of original learning methods which is self-knowledge-centered instead of text-book-centered. The said process consists of principles and methods based on the threefold training (*sikkha*). The goal of homeschool is to harmonize the process of family teaching management with the learner's nature leading to individual as well as social happiness.

Keywords: Buddhist Method; Home School; threefold training

บทนำ

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือ โฮมสคูล (Home School) ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย แต่แนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับในประเทศต่างๆ ที่พัฒนา สาเหตุที่ผู้ปกครองไม่มั่นใจที่จะส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนเนื่องมาจากปัญหาสภาพแวดล้อมและความรุนแรงของโรงเรียน ตลอดจนทัศนคติความเชื่อต่อต้านไม่พอใจระบบการศึกษาของรัฐ อีกทั้งความเชื่อส่วนตัวในด้านปรัชญาศาสนาของครอบครัว ปัจจัยดังกล่าวเป็นมูลเหตุทำให้มีเด็กทั่วโลกจำนวนหลายล้านคนเรียนหนังสืออยู่กับบ้าน ถึงแม้ว่าในประเทศไทยจะมีผู้ปกครองกลุ่มหนึ่งปฏิเสธระบบการศึกษาของรัฐ และตัดสินใจใช้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวขึ้นพื้นฐานให้แก่บุตรหลานของตนเป็นทางเลือก โดยมุ่งเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ในทางกลับกัน การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะช่วยเหลือให้ผู้ปกครองบรรลุสิ่งที่พวกเขาต้องการได้หรือไม่ หากขาดความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งแนวทางและการปฏิบัติทำให้ไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อีกทั้งประเด็นสำคัญคือนำพุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาใช้อย่างไรที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและมีความสุขในสังคม ส่งเสริมด้านแรงจูงใจของนักเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมการเรียนรู้ (วชิรพันธ์ ชัยนนธ์, 2559)

การจัดการศึกษาทุกรูปแบบในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาทางเลือกอื่นๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต (นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร, 2559) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในอดีตก่อนหน้าที่จะมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ จะเห็นว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาหลักที่มีความสำคัญ ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในระบบโรงเรียนเข้มแข็งขึ้น โรงเรียนจึงได้เข้ามามีบทบาทหลักแทนการศึกษาในบ้านหรือวัด แต่เนื่องจากสมัยปัจจุบันเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น ท่ามกลางกระแสการปฏิรูประบบการศึกษา การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงย้อนกลับมาเป็นแนวคิดใหม่และเริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลายในสังคมไทยอีกครั้งเช่นเดียวกับนานาอารยประเทศ ปัจจุบันแนวนโยบายการศึกษาทางเลือกได้ผ่านการสนับสนุนรับรองให้เป็นการจัดการศึกษาที่ถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 (กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547)

โฮมสคูล (Home School) มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Homeschooling ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยแบบคำทางการใช้ว่า “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” หรืออาจจะใช้การเลียนคำว่า “บ้านเรียน” หมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้าน และมีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้จัดกิจกรรมการเรียน

4 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2560)

การสอน (Jane Van Galen & Mary Ann Pitman, 1991) แนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1980 (ศรีวรรณ มีคุณ, 2546)

จากการศึกษาของมิลตัน เกเธอร์ ศาสตราจารย์ด้านการศึกษามหาวิทยาลัย Messiah College ในเมืองแกรนแอม รัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าช่วงต้นๆที่มีการดำเนินการจัดโฮมสคูล แรงจูงใจที่ทำให้ผู้ปกครองเลือกจัดโฮมสคูล ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือกลุ่มคนที่มีความคิดเอียงซ้าย (Countercultural) ที่ปฏิเสธระบบการศึกษาในโรงเรียนว่า เป็นระบบทุนนิยม และเลือกวิธีการเรียนการสอนที่ดูเรียบง่าย เป็นธรรมชาติมากกว่า กับคนอีกกลุ่มที่เคร่งศาสนา (Conservative) มีความเชื่อทางศาสนา ศรัทธาแรงกล้าดังกล่าวเป็นแรงจูงใจให้จัดโฮมสคูลเพื่อถ่ายทอดแนวคิดและศีลธรรมตามแนวศานา นิยมของครอบครัว ส่วนแรงจูงใจหรือเหตุผลอื่นที่เลือกจัดโฮมสคูล ได้แก่เรื่องเวลา และค่าใช้จ่ายที่สูญเสียไปในการไปโรงเรียนว่ามีมูลค่าสูง ปัญหาเรื่องยาเสพติด ความรุนแรง และห่วงว่าลูกอาจจะเจอแรงกดดันในโรงเรียน (Milton Gaither, 2559)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มต่อต้านโฮมสคูลในสหรัฐอเมริกาก็มีอยู่เช่นกัน โดยในปีค.ศ. 1992 ได้มีแถลงการณ์จาก National Education Association หรือ สหภาพครู ดังนี้ “หากผู้ปกครองประสงค์จะจัดโฮมสคูล ทางรัฐควรจะมีการดำเนินการภายใต้ข้อกำหนดอย่างเข้มงวดสำหรับผู้ที่มีหน้าที่สอนจะต้องได้รับใบอนุญาต และหลักสูตรที่จะใช้สอนจะต้องได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานของรัฐก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แก่ผู้เรียน” National Association of Elementary School Principle (NAESP) อีกหน่วยงานหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ได้ออกแถลงการณ์ถึงเหตุผลของความไม่เหมาะสมในการจัดโฮมสคูลเช่นกัน ได้แก่ เป็นการปิดกั้นเด็กจากสังคม จำกัดโอกาสที่เด็กจะได้สัมผัสกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนอย่างกว้างขวาง และอาจดำเนินการสอนโดยครูที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสม (Christopher J. Klicka, 1998)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวถูกโจมตีจากผู้เกี่ยวข้องรอบด้าน อาจจะทำให้เกิดปัญหากับเด็กได้เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่าวิธีการที่จะประคับประคองแก้ไขปัญหานี้ทำได้โดยการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2553) มาใช้ในกระบวนการเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้ที่ดี ปัจจัยหลายประการจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมีคุณภาพทุกขั้นตอน โดยเฉพาะวิธีการสอน กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในอันได้แก่ สภาพแวดล้อม หลักสูตร ผู้จัดการ และตัวผู้เรียนเพื่อนำไปสู่ “พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” เพื่อการเรียนรู้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในที่นี้ หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนเองทั้งหมด หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นจนจบปี หลายท่านอาจจะไม่เข้าใจ ผู้เขียนขอสรุปและยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจความหมายของการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในปัจจุบัน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) มีมิติที่สำคัญดังนี้

1. การศึกษาเฉพาะทาง เช่น กีฬา นาฏศิลป์ ปรัชญาธรรม และมีโรงเรียนในระบบที่จัดการศึกษาแบบเฉพาะทางมีจุดเน้นพิเศษ เช่น โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนกีฬา โรงเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์

2. การศึกษาที่มีแนวคิดปรัชญา จุดมุ่งหมายต่างไปจากการศึกษาในระบบส่วนใหญ่ในด้านสาระการเรียนรู้ มีทั้งโรงเรียนในระบบและนอกระบบ

2.1 โรงเรียนกลุ่มนี้ที่จัดตั้งจดทะเบียนเป็นโรงเรียนในระบบ เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนสัตยาไส

2.2 การศึกษานอกระบบหรือตามอัธยาศัยที่อาจมีความยืดหยุ่นหลากหลายมากขึ้น จัดการเรียนรู้ตามวิถีธรรมชาติ วิถีศาสนาธรรม ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้สายตาศรัญภูมิปัญญา ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาโดยครอบครัว ผู้เรียนไม่ประสงค์ที่จะเรียนในระบบการศึกษาปกติ เช่น การศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive) การศึกษาทางเลือก (Alternative Education) และการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเดี่ยว (โฮมสคูล)

3. ผู้เรียนมีความแตกต่างทางศักยภาพ ฐานะความเป็นอยู่ ภูมิสำเนา เช่น การศึกษาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กพิการ หรือเด็กผู้ด้อยโอกาส เด็กในพื้นที่ทุรกันดาร เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น

ปัจจุบันในประเทศไทยมีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีเด็กบ้านเรียนที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม ในปีการศึกษา 2558 รูปแบบนี้อยู่ถึงหกร้อยกว่าคน ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากเมื่อเทียบกับในปีการศึกษา 2557 ซึ่งมีผู้เรียนทั้งสิ้น 397 คน แนวทางส่วนใหญ่คือผู้ปกครองจะไม่ส่งบุตรหลานไปโรงเรียน โดยจัดทำแผนการศึกษาหรือหลักสูตรเฉพาะของตนไว้อย่างกว้างๆ สามารถมีแนวทางการสอนและเนื้อหาหลากหลาย และแผนการศึกษาจะต้องผ่านความเห็นชอบจากหน่วยงานของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่อนุมัติแผน สนับสนุน ตรวจสอบ และจัดประเมินผล เป็นการศึกษาทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอุดมการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทุกครอบครัว

มีพื้นฐานความเชื่อที่คล้ายคลึงกันคือ บุตรธิดาของตนต้องเรียนรู้อย่างมีความสุข (วราภรณ์ อนรรธรัตน์, 2555)

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการสร้างผลงานที่ดีด้านการศึกษา แต่อุปสรรคปัญหายังคงเกิดขึ้นควบคู่กัน ดังเช่นกลไกในการทำงานของระบบการศึกษาโดยรวม ยังคงเน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนั้นเมื่อเด็กจบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วมีความต้องการกลับเข้าในระบบการศึกษาภาคปกติ ก็จะสามารถสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยที่มีการแข่งขันกันสูงได้ เพราะว่าการศึกษาในระบบยังคงเน้นการจดจำ เด็กส่วนใหญ่จะเข้ากวติวิชาเพื่อให้ได้ชุดวิชาสำหรับคำตอบในการสอบ แต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่เมื่อผ่านพ้นไป สารวิชาพื้นฐานที่ท่องจำมาก็จะจำไม่ได้ เพราะไม่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการเพาะบ่มเชือกิเลส ความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความเครียด เป็นรากเหง้าแห่งความทุกข์อย่างแสนสาหัส

ปัญหาหรือมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ภูมิหลังและปรัชญาความเชื่อของผู้ปกครองหรือบิดามารดา เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้ปกครองปฏิเสธโรงเรียนปกติและหันมาเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ศึกษาแรงจูงใจของผู้ปกครองที่มีผลต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้แก่ 3 สาเหตุใหญ่ คือ (Institute of Education Scienced, 2008)

1. เพื่อจัดสอนศาสนาและศีลธรรม (To provide Religious and Moral Instruction) ประมาณ 35% ของผู้ปกครองบ้านเรียนโฮมสคูลในอเมริกามีแรงจูงใจหรือเป้าหมายแน่วแน่มเพื่ออบรมสั่งสอนและปลูกฝังศีลธรรม ตามหลักความเชื่อทางศาสนาคริสต์ียน มีความต้องการหลักเพื่อแยกเด็กออกจากสังคมทั่วไป การจัดการกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้พิถีพิถันในหลักสูตรมาก แต่เน้นการเรียนแบบพิเศษจำเพาะให้อึดต่อความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของครอบครัว

2. ความกังวลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน (Concern about the school environment) 21% ของผู้ปกครองที่ตัดสินใจทำโฮมสคูล กังวลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีโอกาสเสี่ยงในเรื่อง ความปลอดภัย ยาเสพติด หรือปัญหาแรงกดดันเชิงลบจากโรงเรียน

3. ความไม่พอใจกับการเรียนการสอนทางวิชาการในโรงเรียน (Dissatisfaction with academic instruction) ผู้ปกครองกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 17% มีความคิดขัดแย้งกับวิธีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เน้นวิชาการ ผู้ปกครองกลุ่มนี้จึงมีแนวโน้มที่จะจัดสรร

หลักสูตร เน้นสาระเพื่อความถนัดและความสนใจของเด็ก หรือการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

ส่วนสาเหตุอื่นๆก็เนื่องจากเพื่อให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว เช่นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ หรือเจ็บป่วยเรื้อรังมาเป็นเวลานาน เด็กของมิชชันนารี ครอบครัวทหาร หรือครอบครัวที่ต้องย้ายถิ่นฐานบ่อยๆ

สำหรับในประเทศไทย มีงานวิจัยสนับสนุนพบว่า มีหลายเหตุผลประกอบกัน ที่เป็นสาเหตุสำคัญในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (รุจณี เอ่งฉ้วน, 2557) ได้แก่

- 1) กระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) ต้องการปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3) มีความเชื่อมั่นว่าการจัดการศึกษาให้บุตรตนเองที่มีพื้นฐานมาจากความรักจะช่วยให้ผู้เรียนได้พบรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองที่ดีที่สุด และจะเป็นคนดีของสังคม
- 4) ประสบการณ์ที่ผู้ปกครองได้รับทำให้เกิดอิสระทางความคิดและแรงบันดาลใจในการจัดการศึกษาที่แตกต่าง

ประกอบกับเกิดความล้มเหลวในโครงสร้างระบบการศึกษาของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำ และปัญหาความรุนแรงที่มีความเสี่ยงกับเด็กและเยาวชน เช่น ยาเสพติด การพกพาอาวุธ และการทำร้ายร่างกายในโรงเรียน ล้วนแต่เป็นปัจจัยทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้รับความสนใจเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น

กระบวนการจัดการศึกษาโดยครอบครัววิถีพุทธ

วิถีพุทธ คือ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยที่ได้รับอิทธิพลจากการขัดเกลาทั้ง ทางกายและทางจิตใจ ตามคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน และฝังตัวตนอยู่ในความเป็นชาติไทย การสืบสานวัฒนธรรมไทยจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ก็อิงอาศัยกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบ การเรียนรู้ในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะและคุณธรรมถูกถ่ายทอดผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์กับชีวิตและควรสอนเด็ก ความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจในการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข ขัปฏิบัติคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะช่วยจรรโลงค้ำจุน เตือนสติให้พุทธศาสนิกชน หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้สงบ โดยหลักเบญจศีลเป็นส่วนเบื้องต้นของชีวิตประจำวัน เมื่ออินทรีย์แก่กล้าหรือความประพฤติทางกายเหมาะสม ก็เริ่มสู่ สมาธิด้านจิตใจ และได้ความรู้เชิงปัญญา เป็นลำดับสุดท้าย แนวทางการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1. จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม
2. ยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคน เช่น ผู้บริหารหลักสูตร ผู้จัดการการศึกษา หรือผู้ปกครอง ต้องเข้าใจธรรมชาติและศักยภาพของผู้เรียนว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ดังนั้น
3. เน้นความสำคัญของการพัฒนาทั้งสี่ด้าน
4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ในตัวตนทั้งสี่ด้าน

หลักการและวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัววิถีพุทธตามแนวไตรสิกขา

การจัดการศึกษาโดยครอบครัววิถีพุทธ หมายถึงการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หลักการของการศึกษามีอยู่สามประการ เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น กระบวนการศึกษาที่สามารถพัฒนาชีวิตได้อย่างครบวงจร คือ สามารถพัฒนา ศักยภาพทางกาย ทักษะทางสังคม จิตใจคุณธรรม และปัญญาความรู้ไปพร้อมๆ กัน และยังเป็น กระบวนการศึกษาที่ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในองค์ความรู้ต่างๆ ที่จะกล่าวต่อไปเป็นไตรสิกขาใน ความหมายและแนวทางปฏิบัติทางโลก หรือในขอบเขตของการดำรงชีวิตแบบคนปกติสามัญชน ในที่นี้ไตรสิกขา ประกอบด้วย เครื่องมือ 3 ประเภทคือ

1. ศีล คือ เครื่องมือในการควบคุมหรือรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่ให้ล่วงละเมิดศีล โดยเฉพาะศีลห้าที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ หรือนิจศีล การควบคุมกายและ วาจานั้นสามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาส และถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ บางท่านยังเข้าใจว่าศีลพร้อมเพื่อการสมาทานรับศีลในขณะที่อยู่ต่อหน้าพระสงฆ์ แต่ที่จริงศีล คือความดีถึงพร้อมทางพฤติกรรมกายและวาจา ซึ่งผู้เกี่ยวข้องทุกคนจำเป็นต้องมีศีลอย่างน้อยศีลห้า อยู่ในองค์ประกอบเพื่อเป็นมาตรฐานในการกำหนดกรอบที่ติงามของชีวิต

2. สมาธิ เป็นเครื่องมือในการควบคุมอารมณ์ เพื่อการปฏิบัติการทำงาน หรือการปฏิบัติทางธรรม ดังนั้นในการศึกษาเล่าเรียน สมาธิดี ถือเป็นการเริ่มต้นการเรียนรู้ที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี จะช่วยส่งเสริมให้เกิดสมาธิดีขึ้น และคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึงสิ่งแวดล้อมดี หลักธรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สัปปายะ 7 (แปลว่า สบาย) ความสบายกายสบายใจ ประกอบด้วย ประโยชน์ปัจจุบันทั้งสี่ด้าน อันได้แก่สุขภาพร่างกาย เศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและวงศ์ตระกูลด้วย

3. ปัญญา หมายถึง เครื่องมือในการกำกับความคิด ความรู้ภายใน เป็นบ่อเกิดแห่งความเข้าใจ ความรู้จักคิดพิจารณา นำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้

พัฒนาปัญญาจะต้องสร้างเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ สร้างสมดุล ทั้งกายภาวนา (ความสัมพันธ์ทักษะทางสังคม) ศิลภาวนา(พฤติกรรม) จิตใจ (คุณธรรม) ปัญญาภาวนา (ปัญญาความรู้)

ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ได้ โดยอาศัยปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ซึ่งศีล สามารถขัดเกลาพฤติกรรมที่เกิดการกระทำจากอิทธิพลของตัณหาหรือกิเลสซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ได้ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง สอน ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร การจัดบรรยากาศที่ดี แวดล้อมด้วยกาลยาณมิตร 7 (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ ปยุตโต, 2553) สอดแทรกการรักษาศีล 5 ให้มีพฤติกรรม “ละบาปมันทำความดี” ผ่านออกมาเป็นบุคลิกภายนอก ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ประหยัด อุดม ขยัน อดทน เมตตา เสียสละ และมีนิสัยใฝ่รู้ ไม่ละความพยายาม

พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการระบบการศึกษาภาคครอบครัว โดยภารกิจสำคัญคือ การฝึกอบรมพัฒนาปัญญา ให้มีทัศนคติต่อการใช้ชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย หลักการทั่วไปอันได้แก่ เนื้อหาเรื่องที่สอน ตัวผู้เรียน ตัวการสอน สื่การสอน วิธีการสอนแบบต่างๆ กลวิธีและอุปายประกอบการสอน

นอกจากนั้น พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการสอนเด็กในครอบครัวให้เห็นถึงความจำเป็นของชีวิตเพื่อให้สามารถจัดการสิ่งทั้งหลายตามที่ควรจะเป็น เพื่อพัฒนาปัญญาให้เกิดประโยชน์ คือความมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข สงบ ประสบความสำเร็จ กระบวนการพัฒนามุ่งให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีแกนหลัก หรือเป้าหมายในการพัฒนาสี่ด้านได้แก่

1. พัฒนาการทางกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. พัฒนาการทางสังคม มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข
3. พัฒนาการทางอารมณ์ หรือจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม
4. พัฒนาการทางปัญญา มีสติปัญญาความรู้

สรุป

กระบวนการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีหลักการพื้นฐานคือ ผู้ปกครองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เป้าหมายของการศึกษาเปลี่ยนไปจากเดิมคือ มุ่งวิชาการเป็นหลัก มาเป็นมุ่งรู้จักตนเองเป็นหลัก ภายใต้บริบทการเรียนรู้ทั้งสี่ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ เพื่อปฏิบัติ เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น และเพื่อชีวิต พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อ

10 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2560)

การเรียนรู้ในสังคมอย่างมีความสุข จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้จึงมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในเรื่องของชีวิต สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ซึ่งรวมถึง ผ่านกระบวนการตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลเป็นเครื่องมือตัวแรกทำหน้าที่กรองของเสียออกไปจากร่างกาย หรือขัดเกลาให้มีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อตัวเองและผู้อื่น สมาธิ เป็นเครื่องมือตัวที่สองช่วยให้จิตใจมีความมุ่งมั่นเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ และปัญญา เป็นเครื่องมือตัวสุดท้ายที่จะปรับปรุงพัฒนาให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง คิดหาเหตุผล มีศักยภาพในการคิดและ แก้ปัญหาและเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง และอยู่ร่วมกันสังคมได้อย่างมีความสุข และมีคุณภาพ สามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง: References

- กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547. (2547). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 121 ตอนที่ 56 ก หน้า 16 – 18), 2 กันยายน.
- Ministerial directive on the right to a basic education by the family, B.E2547 (2004). *Government Gazette* Vol. 121 56. pp16-18), September 2.
- นางนันทา โพธิ์ไพจิตร. (2560). ปัจจัยเชิงพุทธจิตวิทยาที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการฟื้นฟูพลังของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5 (1), 253-263.
- Phophichit. N. (2017). Buddhist Psychological Factors Related to Resilience of Adolescents in Bangkok. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (1), 253-263.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- Phra Phrahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2010). *Buddhist Dictionary (Word)*. (15th ed.). Bangkok: Sahathammika.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- Phra Phrahmagunabhorn (P.A. Payutto). *Buddha-Dhamma*. (11th ed.). Bangkok: Sahathammika.

- ยุทธชัย เถลิ้มชัย และคณะ. (2547). *สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- Chaloemchai, Y. et al. (2004). *Condition and management of databases, a study by the family in Society, Thailand*. The Secretary of the Council of Education and the Ministry of education.
- วชิรพันธ์ ชัยนนธ์. (2559). ปัจจัยพระระดับที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4 (2), 279-294.
- Chainontee, W. (2016). The Multilevel Factors Influencing Wellness of the Secondary School Students under Office of Basic Education Commission in the Bangkok Metropolitan Area. *Journal of MCU Peace Studies*, 4 (2), 279-294.
- วรารณ อนุวรรตน์. (2555). อุดมการณ์และกระบวนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 14 (1), 63-78.
- Anuwararat, W. (2012). The Ideology and Process of Home School Management in Chiangmai Province. *Journal of Education Naresuan University*, 14 (1), 63-78.
- ศรียรรณ มีคุณ. (2546). การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย *วารสารศึกษาศาสตร์*, 14 (2), 11-20.
- Meekun, S. (2003). Home School in Thai Society. *Journal of Education*, , 14 (2), 11-20.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- The Office of the Basic Education and the Ministry of Education (2015). *A basic study of family Management*. Bangkok: Thailand letter printing.
- Christopher J. Klicka, (1998). *The Right to Home School : A Guide to the Law on Parent's Right in Education*. North Carolina: Carolina Academic Press.
- Institute of Education Scienced. (2008). 1.5 Million Homeschooled students in the United States in 2007. *Issue Brief*.

12 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2560)

Jane Van Galen & Mary Ann Pitman. (1991). *Home Schooling : Political, Historical, and Pedagogical Perspectives (Social & Policy Issues in Education)*. U.S.A : Praege.

Milton Gaither. (2009). “Home Schooling Goes Mainstream”, (Education next, 2009, <http://educationnext.org/home-schooling-goes-mainstream/> [Retrieved 16 January 2016].

Political Buddhism: The Consistency of Buddhist Teaching with the Principles of Democratic Governance

Jirayu Supsin

Wanchai Suktam

Surindra Rajabhat University, Thailand.

Abstract

This article examines the consistency of the teachings of Buddha with the principles of democracy. It is contended that both philosophical approaches requires agreement and support of all segments of society, both citizens and those who control the governance of their society. This requires agreement as to what constitute moral behavior and whether that should be led by those in control of society or by the majority of people that are citizens of that society. In this respect it is pertinent in a society that perceives itself as devoutly Buddhist to examine what effects Buddhism has on the leaders and the citizens.

Keywords: Political Buddhism; Consistency Buddhist teachings; Principles of Democratic Governance

Introduction

Humans are social creatures and our success has been built upon forming social groups ranging from intimate family groups, wider kinship groups and, with invention of agriculture, to villages cities, and countries. Thailand is a mixture of people from different origins that have become bound together by a common philosophy. The Kingdom of Thailand is bound together by the power of the Buddhist teachings and Mithras to the ruling monarch. This is the main principle of the Kingdom of Thailand and the Sahel is important in governing the country. The doctrine of Buddhism is vast and classified into several categories. Each doctrine each category is intended to explain the occurrence of both a cause and a way to solve each problem. Moreover, the level of depth and breadth of the doctrine far. Also aims to meet the needs of different levels of the community.

Since ancient times in Sukhothai until now, has adopted the doctrines of the Buddha to guide the administration of the country The Kingdom ruled under a democratic system with the King as the Head of State The rule of kings like Sanghavatthu still reflect the adoption of Buddhism as a political influence of major importance in governing the country and helping to maintain peaceful coexistence of the different peoples of the Kingdom. The principles of Buddhism are still cited by politicians as a major guiding force in the governance of the Kingdom.

The meaning and importance of democracy.

Democracy as we know it was born in ancient Greece and the word is derived from “demos” which means the people, and “kratos” which means power. Democracy devolves ultimate power to the people and not to an elite group of powerful rulers.

Recent definitions of democracy are perhaps exemplified by United States President Abraham Lincoln who concisely captured the essence of democracy as a: "government of the people, by the people, for the people (*that*) shall not perish from the land earth.'

Linclon's definition includes three key ingredients: 1) a government of the people; 2) government by the people, 3) government for the people. The emphasis is clearly on ultimate control by the people not an elite cadre (Veerasai et al, 1999).

Also found Many famous political scientists define a democratic regime as varied as Harold Laski, "is the essence of democracy. The desire of human beings to respect and maintain their own importance. Including equality between individuals in the economy Politics" (Cheuathong, 2015)

"It has been said that democracy is the worst form of government except all the others that have been tried."

Lord Bryson's "democratic means. The government took a majority of the people support the principle "(in essence, the idea is that the decision by a majority).

Magneto IFOR "Democracy is the form of government and way of life. Democracy, both sides will need to act together "(the essence of democracy. This opinion focuses on the meaning of democracy as well as the style and philosophy of government in the lives of the common man

A.Ranny; Form of government in which the regime based on the principles of sovereignty of the people. Democracy Hearing comments from the public. And ruled by a majority vote.

C.E. Merriam; The concepts and practices geared towards the welfare of the common people. The common intention of the people as a guide

Sukom Nuansakul and Wisit Tawesage define the meaning of democracy as that form of government based on the sovereignty of the people, whether it is a presidential democracy.), or parliament democracy is the ultimate authority to determine dominance in public, it's a total democracy.

In Thailand the word "democracy" may be split into two words are public, which means that the people and the sovereign, which means that the maximum power of the earth. When combined, so mean. The supremacy of the rule of the people or the public. This is unclear because Thailand is a constitutional monarchy like Britain where the monarchy is respected by the people but has limited political power – they are moral, cultural and spiritual

guides but in Britain the power lies with the politicians and her the military. In Britain the military would never take over.

The main principles of the rule of democracy.

Predee Pranomyong discussed in the book. Constitutional prerequisites for public : A political system that can provide two important reasons for the system to exist: (Supsin, 2003)

1. A justice system can only exist as long as it meets the needs of the people and then it will be suppressed by public dissent.
2. In a democracy unhappiness with the leadership result in their dismissal by the free votes of the citizens who are lawfully eligible to vote.
3. The majority to rule, but the rights and treatment of majorities must be respected and catered for.
4. The Rule of Law requires the following:
 - 1) The law must reflect the wishes of the people.
 - 2) law enforcement will have equality for all citizens
 - 3) The public must be protected from injustice from the legal processes.
5. All who are involved in enforcing the law must act in the interest of the public and with respect to the laws of the land
6. The Government should provide the necessary checks and balances to maintain society but with minimal interference in the lives of individual citizens.
7. All citizens are deemed to be equal under a democratic system
8. Humans are deemed to be rational beings but individual opinions must give way to the collective views of the majority.
- 9 Democracy recognizes different views and that different political parties may exist to represent the diverse opinions of the public.
10. An optimistic view is that individuals has innate goodness and does not need much control by government.
11. Citizens must have the freedom to express themselves as long as it does not interfere with the rights and liberties of other citizens.

12. The means of arriving at a destination is as important as the destination - the journey is as important as arriving.

Buddhism in Thai Society

Buddhism or Buddhism (Pali: buddhasasana With spring's Sasna, Sanskrit: buddhasasana Buddhist) religion with Buddha as a prophet. Preaching enlightenment as Buddha himself taught as an important doctrine, Buddhist monks formed a community of religious leaders to educate and seek adherence to the teachings of the Buddha.

The successor to the teachings of the Buddha is collectively known as the Triple Gem Thailand has adopted the practice of Buddhism as a way of life and which has become embedded in our cultural roots, identity and heritage. Thailand today. Has social practices and lifestyles based on the main principles of Buddhism which have been observed for a long period and continue to be observed. Buddhist doctrinal beliefs and practices have been infused into the lives of most Thai citizens. In Thailand. Buddhism provides a link between the teachings of Buddha and the awakening of the joy (Adivadhanasit, 2002) of Man (Man) refers to the high-minded morality, including the five precepts and Dharma (Dokbua, 2000) Buddhist religion. in order to play a role in the lives of people in Thailand,. Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) has discussed the importance of Buddhism, covering issues such as Buddhism as a philosophy without racism.

Thailand has a long history and association with Buddhism and it is inextricably mixed with everyday life and maintaining harmony and tolerance with differences in Thai society. The ancient connections with the origins of Buddhism in India can still be found in the many Pali words found in the language relating to Buddhism.

The principles of Buddhism are central to the everyday lives of Thai people at all levels, and of central importance is the temple. The temple, through the monkhood, has a long established a tradition of teaching and training the people as well as being a cultural and spiritual Centre and a hub of

activity for the local community. The temple took care of people from birth through marriage to the afterlife. (Pra Dhammapitaka P.A. Payutto, 1994)

Buddhism as a philosophy of democracy laid down democratic principles as follows: (Wangfaikew, 2011)

1. Before his death Buddha laid down the principles for living in the book we call “The Book of Discipline”. :

2. Buddhism advocates the “middle way” which is the policy of sufficiency advocated by his Royal highness where greed is shunned and poverty is seen as a situation to be remedied.

3. Buddha saw the problems caused by the caste system where people were condemned because of their birthright and taught that the scavenger was as worthy of respect as anyone. This is a true principle of democracy

4. Buddhist monks have rights under discipline. Such as local priests Will be entitled to the distribution of pre-Buddhist visitors. The temple priests were entitled to the distribution of the respective years. Receive Katin and benefit in seeking a four-month winter robe equality. There is much more freedom to go to temple of any discrimination of any meditation.

5. The division of powers Thera adult acting administrative groups. The canonical discipline Buddha himself ordained As a Buddhist monk, who then commanded the investigations discipline. The case decided by the disciplinary function of the law is unfair discipline.

So it can be argued that Buddhism is not a direct study of political science but that the teachings of Buddhism on morality and behavior have a significant impact upon political decisions because they are deeply rooted in the norms and values of Thai society and form a code of behavior that bonds different segments of society together and helps maintain social cohesion. (The Constitutional Court, 2004)

1) Popular Sovereignty to show the public the real power in the ruling. People to express themselves, which is owned by the authority designated male guardian. And their representatives Including the power to withdraw in the event of a power illegally. Through the election of the people liberated secret and thoroughly. The exact timing is not mentioned in the Buddhist principle of Adhipateyya three main reasons. Is to be a big main Attadhipateyya It is the

world's largest And the Lokadhipateyya The main thrust is fairly large. Buddhism, which focuses primarily Dhamadhipateyya as a form of governance best.

2) Liberty means a person can do. Or refrain from doing anything you want. As long as the act or refrain from actions that do not violate the rights and freedoms of others that are protected by law, and not be contrary to public order or public morality by religion. So what are the penalties for breaching religious norms are you saying there are two justice systems-one legitimized by the state and the other "unofficial" Buddhist law- recent scams by monks suggest this may be the attitudes by some. Defined rights and duties In the discipline as clearly defined roles and disciplines in the Yattikam. Buddhist monks are made of square paragraphs 4 or more, including a prayer Pratimook Sanghakam and Krankatin action with 10 or more disciplines.

3) Equality is confident that in a democracy. If human equality is likely, although there can be a different matter. Human beings are able to live better together. Thus, equality means The basic equality in the same society with equality under the law is the same in religion. It can be seen clearly in the equality of caste, race, caste, whether as an individual, where it can be ordained in Buddhism. And in respect of the rainy season. Regardless of whether any caste, race, or the equivalent in respect of the Triple Gem

4) Rule of Law scheme is intended to give protection to the rights and fundamental freedoms of the people is important so parents will use any power. When a law authorizing it. In the Buddhist Vinaya This is a legal practice disciplines. To live together in peace. The aim is to have a group of people for a peace force to protect the people, to the entrenchment of the Sattatham. Is Buddhism

5) Majority Rule in a democracy is to govern in the public interest, so any decision whether to impose a male guardian. Or decision of the legislature, the executive and the judiciary. Must hold a majority basis. In Buddhism It uses a simple majority A judge granted the Kratin has to be asked whether the priests. A monk or a Buddhist deserve. The last monk at a Buddhist deserve. If a monk uttered verbally agreed together, "Amen" If a monk made any discipline. The decision was called "Jessica's Eipui" is suspended by a majority vote. The allegation and suspension Buddhist majority. The meeting made various

consortium must be unanimous. If a grievance with the veto (Veto) even when only a single monk protests.

Conclude

Thai society has long held faith with the tenets of the true teachings of Buddha which incorporate the very essence of the major religions and philosophies and which underpin the very foundations of a democratic society. This requires that individuals should have freedom within the norms, values and rules of the society within which they live and that their individual voice can be heard and can count. The challenge for governments is to match that ideal and truly represent the people and not their own or secular interests.

References

- Adivadhanasit, C. (2002). *According to Buddhist Psychology*. Bangkok: MCU Press.
- Dokbua, F. (2000). *Comparative Religion*. Bangkok: MCU Press.
- Veerasai, J. et al. (1999). *Introduction to Political Science*. (12th ed.). Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Supsin, J. (2003). *Introduction to Political Science*. Surin: Surin Rajabhat University.
- Wangfaikaw, K. (2011). *The concept of democracy as perceived by parents as a form of Buddhism. Political Buddhist*. Bangkok: MCU Press.
- Pra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1994). *The importance of Buddhism. As the national Religion*. Bangkok: Sahadhammik.
- Cheuathong, S. (2015). *Buddhist Political Science*. Bangkok: MBU Press.
- The Constitutional Court. (2003). the office. The Constitutional Court on the development of democracy, rule of law. *Total academic office of the Constitutional Court sets 3*. Bangkok: Office of the Constitutional Court.

ความเชื่อเรื่องไตรภูมิของคนในสังคมล้านนา
An Influence be believed about Trai Bhum of the people in
Lanna Social

พระวิชัย อธิธิโก (ชัยเจริญวรรณ)

Phra Wijai Ittigo (Shaijarearnwan)

วัดก๊วลม ตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

Wat Kewlom, Bo luang, Hod, Chiang Mai, Thailand,

Email: kiewlom@gmail.com

บทคัดย่อ

คติไตรภูมิในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อความเชื่อทางศาสนา ทศนคติ คุณธรรมจริยธรรม และศิลปวัฒนธรรม ในสังคมล้านนา สร้างความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน อย่างแน่นแฟ้นตลอดมา มีที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส รวม ทั้งหมดประมาณ 30 พระคัมภีร์ เป็นแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา คือความเชื่อเรื่องบาปบุญ การเวียนว่าย ตายเกิดใน 3 ภพ โลก สวรรค์ และอบายภูมิ การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ด้วยการ เข้าถึงพระนิพพาน

ความเชื่อในไตรภูมิปรากฏเป็นรูปธรรมให้เห็นได้อย่างชัดเจนในงานศิลปกรรม เช่น ภาพวาด งานพุทธศิลป์ งานจิตรกรรม ประเพณีการสร้างพระเมรุมาศเพื่อพระราชทาน เเพลิง พระบรมศพและพระศพ เป็นราชประเพณีที่แฝงคติความเชื่อที่ปรากฏใน ไตรภูมิ เรื่อง เทวดา และเขาพระสุเมรุ อันล้อมรอบด้วยเขาสัตตบริภัณฑ์ เป็นศิลปกรรมชิ้นเอกที่ได้รับการ สืบทอด และสืบสร้าง มาสู่ปัจจุบัน

คำสำคัญ : ความเชื่อเรื่องไตรภูมิ; พระพุทธศาสนา; สังคมล้านนา

Abstract

The Trai Bhumi beliefs in Buddhism have powerful influences on the religious consciousness, on their social and ethical attitude of the people in Lanna society. These make strongly faith in Lanna Buddhists, Trai Bhumikatha had the references study about 30 pieces from the primary academic data from the Tripitaka, its commentaries, and the Buddhism scriptures. These were Dhamma principles, The beliefs in sins and merits related to such as creatures rebirth in heaven and Abaipoomi, the circle of impermanence in Trai Bhumi. The desirable goal of Nibbana.

The Trai Bhumi beliefs were clearly appeared in Artistic development, such as Drawing and Buddhist Art in many temples, in the ceremony of Cremation to build the royal funeral pyre. Mount Meru is the belief in Trai Bhumi as a matter of cosmic landscape where the angels dwell. The foothill is Himmavanta Forest. These are the master piece of art that perpetuated, recreated and persisted to the present days.

Keywords: Trai Bhumi beliefs; Buddhist; Lanna society.

บทนำ

อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่รุ่งเรือง มีความเป็นมาที่ยาวนาน ความเจริญของล้านนา นั้น มีความเป็นมาควบคู่กับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา บริบททางสังคมในล้านนามีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งที่เคารพ การศึกษาเริ่มต้นจากวัด จึงได้พัฒนาภาษาเขียน มีตัวอักษรเขียนบันทึกเรื่องราวความรู้ต่างๆ สืบทอดกันมาอย่างเป็นระบบ โดยมีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลาง และเป็นกำลังสำคัญของพัฒนาการด้านภาษาและวรรณกรรม ซึ่งก่อให้เกิดการรณาวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่โดดเด่น คือ มังคลัตถปิณี จักรวาลทิปิณี ที่รณนาขึ้นโดยพระสิริมังคลาจารย์ รวมถึงวรรณกรรมของพระเถระรูปอื่นๆ ในล้านนา เช่น ไตรภูมิ (เสฐียรโกเศศ, 2518) ที่ถือว่า เป็นวรรณกรรมที่ให้ความรู้ในหลักธรรมต่างๆ ซึ่งมีความหมายอย่างยิ่งในด้านการสร้างค่านิยมทางสังคม ความศรัทธา ความเชื่อในสังคมล้านนา

โครงการวรรณกรรมอาเซียนแห่งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พิจารณาให้สมาชิกแต่ละประเทศคัดเลือกวรรณกรรมที่มีคุณค่าของตนและจัดแปลวรรณกรรมที่คัดเลือกแล้วเป็นภาษาอังกฤษ ประเทศไทยได้พิจารณาคัดเลือกแปล ไตรภูมิกถา คือภูมิทั้งสาม อันเป็นที่อยู่ของ สัตว์โลก (Traibhumikatha: The Story of the Three Planes of Existence) เป็นหนังสือ เล่มแรกที่ได้รับการจัดพิมพ์เมื่อพ.ศ.2528 ในชุดวรรณกรรมอาเซียน (Anthology of ASEAN Literature VOLUME1a) (คณะกรรมการโครงการวรรณกรรมอาเซียน, 2528) ต่อมาได้มีการเรียบเรียงถอดความไตรภูมิกถานี้ ออกเป็นสำนวนที่อ่านเข้าใจง่าย และได้รับการจัดพิมพ์ในชื่อว่าไตรภูมิกถาถอดความ รวมไว้ในหนังสือชุดวรรณกรรมอาเซียน (กรมศิลปากร, 2526),

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่เคยหยุดนิ่งตายตัว หากแต่มีความเคลื่อนไหวในเชิงพลวัต อยู่อย่างตัวเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม (พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร, 2548) กระแสสังคม ในยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก วรรณกรรมจะมีเนื้อหาที่คล้อยตามไปกับบริบทของสังคม ด้วยความคิดความเชื่อจากสังคมอยู่อย่างต่อเนื่องจากการค้นคว้าศึกษาเห็นได้ชัดเจนว่า วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิกถา จักรวาลทิปิณี เป็นโลกทัศน์แบบเก่าที่กำลังจะสูญสลายไปจากเดิมที่พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนล้านนา จากการเป็นฐานความเชื่อ เป็นรากฐานที่สำคัญในสังคม

ในบทความนี้จะมุ่งอธิบายในประเด็นว่า ไตรภูมิมีทำที่ต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างไร มีความชัดเจนที่ตรงตามพระไตรปิฎกหรือไม่ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของคนในสังคมล้านนาเรื่องไตรภูมิเป็นอย่างไร ความเชื่อเรื่องไตรภูมิ และนรก สวรรค์ มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาอย่างไร ทำที่และ แนวทางการปฏิบัติต่อความเชื่อในเรื่องไตรภูมิของคนในสังคมล้านนาเป็นอย่างไร ผู้เขียนต้องการนำเสนอรูปแบบใหม่ในด้านความรู้ และความจริงแท้ในพระไตรปิฎกที่

สามารถสานเข้ากันได้อย่างลงตัวกับสังคมในยุคปัจจุบัน นำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อเป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มั่นคง และลึกซึ้งในแก่นแท้ของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอันจะส่งผลถึงการอยู่ในสังคมด้วยความร่มเย็นเป็นสุข เป็นรูปแบบการควบคุมสังคมด้วยธรรมาภิบาล และที่สำคัญยิ่งก็คือ รักษาวัฒนธรรมทางศาสนาที่มีคุณค่า เป็นการรักษามรดกทางปัญญาอันจะเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับไตรภูมิในล้านนา

ไตรภูมิ ในล้านนา เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แต่งขึ้นโดยพระเถระล้านนา ปรับเนื้อหาจากไตรภูมิพระร่วง ใช้ในการอบรมสั่งสอนคนให้มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป และเร่งทำความดี ในบทความนี้จะยกตัวอย่าง 2 เรื่องคือ จักกาวาทิปปนิ และไตรภูมิถา

จักกาวาทิปปนิ โดยพระสิริมังคลาจารย์ ในพ.ศ. 2063 ซึ่งเป็นพระเถระที่ทรงภูมิปัญญา ทำให้อาณาจักรล้านนาเป็นที่รู้จักและยอมรับในความเจริญรุ่งเรือง ที่เป็นยุคทอง ของพระพุทธศาสนา ในยุคเริ่มแรกการศึกษาอยู่ในวัดเท่านั้น ท่านเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาทางด้านพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและคัมภีร์อื่นๆทางพระพุทธศาสนาอย่างดีเยี่ยม เป็นนักปริยัติธรรม ผู้มีความรู้แตกฉานล้ำเลิศท่านหนึ่งในสมัยล้านนาผลงานของท่านมี 2 ลักษณะคือ

1. การอธิบายคัมภีร์ที่มีมาแต่เดิม ผลงานประเภทนี้มีด้วยกัน 3 เรื่อง ดังนี้ คือ 1) เวสสันดรทิปปนิ 2) สังขยาปกาสะกฏิกา รัตนามือ พ.ศ. 2063 3) มังคลัตถทิปปนิ รัตนารัตนมือ พ.ศ. 2067 เพื่อเป็นการอธิบายความในมงคลสูตร

2. คัมภีร์ที่รจนาขึ้นใหม่ มีเพียงเรื่องเดียว คือจักกาวาทิปปนิ เป็นเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับจักรวาล มีหลักฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ มาประกอบการรจนาเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2063 กล่าวถึงเรื่องราวในจักรวาลหรือโลกธาตุ พรรณนาถึงภูมิที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย และมีอาหาร ของสัตว์ ภูเขา สระ แม่น้ำ เทวดา อสูร ทวีป ภูมิของสัตว์ต่างๆ พระสิริมังคลาจารย์, 2548) ดังนี้คือ

1) ภูเขา พรรณนาถึงเขาพระสุเมรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ และเขาต่างๆในป่าหิมพานต์

2) สระ พรรณนาถึงสระอโนดาต ภัณ्डมณฑก ฤทธกรก ฉัททันต์ กุณาล ฯลฯ - นที พรรณนาแม่น้ำต่างๆ เช่น คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู - มหิตวีป พรรณนาชมพูทวีป อุตตรกุรุทวีป บุพพิทเทและอมรโคยาน เป็นต้น - ภูมิของสัตว์ต่างๆ เช่น อบายภูมิ คือ นิรยะ ตีรจณานิโยนิ เปตวิสัย อสุรกาย และมหานรก 8 ชุม เช่น สัญชีวะกาลสุดตะ สังฆาตะปตา ปนะ เป็นต้น - อสูร พรรณนา เวปจิตตสัมพร อสุโรฆพหารท ราหู เป็นต้น - ภูมมเทวดา คือ เทวดาที่อยู่บนพื้นดิน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือทรงคุณประโยชน์ต่างๆ - อากาศเทวดา กล่าวถึงเทพที่สถิตอยู่ในอากาศ แต่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าชั้นจตุรมหาราชิกา - มหะสักขเทวดา กล่าวถึงเทพที่สูงศักดิ์ต่างๆ

ใน นกามาวจร เทวโลก - พรหม กล่าวถึง พรหมต่างๆ ในพรหมโลกนอกจากนี้ยังได้พรรณนาหรือวินิจฉัยเบ็ดเตล็ด ประกอบด้วยเรื่องอายุ อาหาร การคำนวณภูมิเรื่องต้นไม้ เรื่องโลกโลกธาตุ และเรื่องความไม่มีที่สิ้นสุด ตลอดจนคำศัพท์ต่างๆ ก็ได้อธิบายไว้ เช่น ชั้นธโลก ธาตุโลกอายตนโลก วิบัติภวโลก ฯลฯ จักกวาฬทูปนี เป็นผลงานที่อธิบายเรื่องจักรวาล ตามแนวของพระพุทธศาสนา ลักษณะการแต่งเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว เป็นใจความหลักซึ่งยกมาจากพระไตรปิฎกโดยตรง เป็นพุทธพจน์ ยกอุทาหรณ์ มีนิทานเล่าประกอบ ใช้ภาษาที่ง่ายๆ ไพเราะ มีหลักฐานอ้างอิงชัดเจน ทำให้ทราบถึงที่มาของคำศัพท์ได้ทุกแห่ง ผลงานของพระสิริมังคลาจารย์สะท้อนให้เห็นความสนใจ และการเฝ้าหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และวิชาการแขนงต่างๆ ของชาวล้านนา ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 ว่ามีมากเพียงใด แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันเลิศของท่านที่มีความรู้เชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลี พระไตรปิฎกและอรรถกถา สมกับเป็นนักปราชญ์ในยุคทองแห่งล้านนา

1.2 ไตรภูมิภค หรือ ไตรภูมิพระร่วง เรียกกันหลายชื่อ ชื่อ ไตรภูมิพระร่วง เถภูมิภค และไตรภูมิภค (ฉบับราชบัณฑิตยสถานใช้ ไตรภูมิภค) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไทซึ่งแต่งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 1888 รวบรวมจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระเถระในล้านนาได้นำมาเรียบเรียงใหม่ให้ชื่อว่าไตรภูมิล้านนาหรือไตรภูมิ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับที่มาของมนุษย์โลก ดินแดนที่สัตว์ทั้งหลายอาศัยอยู่ และแดนนิพพาน ลักษณะงานเขียนในไตรภูมิภคของพระมหาธรรมราชาลิไท จะคล้ายๆกับเป็นวิทยานิพนธ์ เนื่องจากองค์นิพนธ์ใช้วิธีการศึกษารวบรวมจากพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายเล่ม พระมหาธรรมราชาลิไท ได้ทรงบอกถึงที่มาของไตรภูมิภคไว้อย่างชัดเจนว่าเอามาแต่ในพระอรรถกถาจตุราคมก็มีบ้าง ในอรรถกถาฎีกา พระอภิธรรมาวดารก็มีบ้าง ในพระอภิธรรมสังคหก็มีบ้าง ในพระสมังควลีสินีก็มีบ้าง ในพระปัญจสุทธานิกก็มีบ้าง ในพระสารตถปกาสิณิกก็มีบ้าง ในพระมนโรธปุณณิกก็มีบ้าง ในพระลีนตถปกา สินีก็มีบ้าง ในพระอรรถกถาฎีกาพระวินัยกก็มีบ้าง ในพระธรรมบทกก็มีบ้าง ในพระมหาวคคกก็มีบ้าง ในพระธรรมมหากถาก็มีบ้าง ในพระมธุรัตถวิลาลีนิกก็มีบ้าง ฯลฯ..แลพระธรรมทั้งหลายนี้เอาออกแลแห่ง แลน้อย แลเอามาผสมกัน จึงสมมติชื่อว่าไตรภูมิภค แล...” (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2543)

สรุปได้ว่า มีที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสสรวมทั้งหมดประมาณ 30 พระคัมภีร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกสัณฐานที่แบ่งเป็น 3 ส่วน หรือไตรภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ พรรณคดีเรื่องนี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของไทย เกี่ยวกับเรื่อง นรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ทวีปทั้งสี่ เช่น ชมพูทวีป อุตตรกุรุทวีป ฯลฯ

นอกจากนี้ คติไตรภูมิยังได้รับการถ่ายทอดมายังงานสถาปัตยกรรม เช่นในผังวัดที่มีโบสถ์ เป็นศูนย์กลาง มีเจดีย์รายเป็นเขาสัตตบริภัณฑ์ล้อมรอบ ฯลฯ ซึ่งลักษณะนี้จะเห็นได้ชัดในวัดโพธิ์ วัดพระแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานศิลปกรรม หน้าบันต่างๆ รวมไปถึงการสร้างเจดีย์ จำนวนชั้นที่ลดหลั่นลงมามี 31 ชั้น หมายถึงจำนวนของภูมิทั้งหมดในไตรภูมิซึ่งมี 31 ภูมิ

(2) อิทธิพลความเชื่อเรื่องไตรภูมิ ในงานจิตรกรรมล้านนา

งานจิตรกรรมสะท้อนความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็นหลากหลายรูปแบบ ตามสภาวะของบุคคล งานศิลปกรรมที่สะท้อนเรื่องความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้ามักพบเป็นงานพุทธศิลป์ส่วนความเชื่อในไตรภูมิที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์มักพบในงานศิลปะสถาปัตยกรรม ในพระบรมมหาราชวัง เป็นต้น ตำรับการวาดพุทธชาดกในผนังวัด โดยเฉพาะหลังพระประธาน จะเป็นเรื่องของคติภูมิจักรวาล หรือภูมิทั้งสามในไตรภูมิที่วาดเรื่องราวพวกนี้หลังพระประธานเพื่อที่จะเตือนใจผู้ที่มากราบไหว้ว่าโลกนี้ สังขารนี้ เป็นสิ่งไม่เที่ยง มนุษย์ก็ต้องตกอยู่ในการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ฉะนั้นเราจึงควรมุ่งหาหนิพพาน ความสุขที่แท้ซึ่งก็คือพระประธานที่เป็นตัวแทนของศาสนาพุทธที่อยู่เบื้องหน้าเรานั้นเอง

คติไตรภูมิ และสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีอิทธิพลในงานประติมากรรม และจิตรกรรม งานจิตรกรรมนิยมการเขียนภาพพระบฏ เขียนภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธองค์เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เช่นพระบฏจากวัดกรุเงิน เชียงใหม่ (ฉลองเดช คุณานุมาต, 2557) เป็นภาพพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในพระอิริยาบถลีลาจากชั้นบันได อยู่ภายในพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งซึ่งเป็นประธานของภาพทั้งหมดขนาดกว้างด้วยบันไดซึ่งมีพื้นที่เล็กกว่าเป็นทางลงของของพระพรหม พระอินทร์ เหล่าวิทยาธร และเทวดา ที่มานมัสการ รวมทั้งภาพปราสาทไพชยนต์ของพระอินทร์ด้วย ส่วนบนแสดงภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่พระพุทธองค์เสด็จจากมาหลังจากทรงเทศนาพระอภิธรรมถวายพระพุทธมารดาที่พระเจดีย์จุฬามณี จิตรกรรมล้านนาที่สะท้อนถึงแนวคิด มักมีปรากฏอยู่ในภาพเขียนเล่าเรื่อง พุทธประวัติ ชาดก วรรณกรรมพื้นบ้าน และสื่อความหมายด้วยรูปทรงสัญลักษณ์

จากอดีตที่ผ่านมา ผู้คนในล้านนามีการยึดหลักตามคติไตรภูมิ คือแบ่งโลก เป็น 3 ภูมิ และมี 31 ภพ มีการจัดลำดับความสำคัญของเมืองในปริณทลตามความสำคัญของศาสนสถานที่อยู่ในเมืองนั้นๆ ศิลปะล้านนาหลายแห่งที่แฝงคติไตรภูมิ เช่น การออกแบบเจดีย์ พระ

ปรากฏ มณฑป การสร้างสตูปเป็นศูนย์กลางของวัด การตีความโครงสร้างผังวัด ว่าเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลตามคติในไตรภูมิ เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวงจังหวัดลำปางมีลักษณะของเมืองพระอินทร์ปรากฏอยู่ (กรมศิลปากร, 2525) การสร้างวัดตามคติของจักรวาลมีความชัดเจนมาก มีเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัดแทนสัญลักษณ์ ของเขาพระสุเมรุ มีกำแพงแก้ว และซุ้มโขงเป็นที่กำหนดดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ ให้ความสำคัญกับทิศได้ ในฐานะเป็นที่ตั้งของชมพูทวีป โดยผังวัดที่มีความชัดเจนได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญไชย วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นต้น

ศิลปินล้านนาได้สร้างสรรค์จิตรกรรมขึ้นด้วยพลังความศรัทธาอันแท้จริง ด้วยการเล่าเรื่อง ภาพภูมิต่างๆ เช่นนรก สวรรค์และโลกมนุษย์ จากหลักพุทธธรรมเช่น โลภะ-โลภุตระ ไตรภูมิ และปัจจุสมุปบาท ถ่ายทอดผ่านรูปแบบอันวิจิตรงดงามเปี่ยมไปด้วยคุณค่าในรายละเอียดของภาพเขียน และสามารถสะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต สภาพสังคม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นลักษณะพิเศษของท้องถิ่นและเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความมีอยู่ ตลอดจนการสืบเนื่องของสังคมวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งไตรภูมิยังมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนไทยจนถึงทุกวันนี้ เช่นการที่ต้องจัดทำศพให้พนมมือและใส่รูป และดอกบัวนั้น ก็เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้ไปไหว้พระจุฬามณีที่บรรจพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การสื่อคติไตรภูมิด้วยศิลปะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพสูงในการสื่อสารกับคนทุกระดับ โดยเฉพาะการปลูกฝังความคิดความเชื่อทางศีลธรรม ชี้ให้เห็นโทษของการทำชั่ว และผลของการทำดี ให้แก่ชาวพุทธในดินแดนล้านนาตลอดมา

บทสรุป

บริบททางสังคมในล้านนา มีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งและเป็นหลักในการพัฒนาสังคมทุกด้าน การนิพนธ์วรรณกรรมที่ให้ความรู้ในหลักธรรมต่างๆ เช่นไตรภูมิกถา มีอิทธิพลในด้านการสร้างค่านิยมทางสังคมความศรัทธา ความเชื่อในวิถีพุทธ นอกจากนั้นยังเป็นการถ่ายทอดแนวคิดความเชื่อเรื่องไตรภูมิ นรก สวรรค์ ในสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ในงานวรรณกรรม งานจิตรกรรม สถาปัตยกรรม จำลองแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ด้วยการละเว้นจากความชั่วนำเสนอผ่านความน่ากลัวของอบายภูมิ การกระทำความดีนำเสนอผ่านความสวยงาม

ของสวรรค์ และละเอียดประณีตยิ่งขึ้นในรูปพรหมและอรุปรหม ตลอดจนการหลุดพ้นจากวิภวสังสาร ด้วยการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานจึงส่งผลให้สังคมมีความร่มเย็นเป็นสุข

จากการศึกษาทำให้ได้มุมมองว่า ในอดีต บรรพบุรุษของไทยได้ยอมรับพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติตั้งแต่สมัยสุโขทัยและสืบทอดมาจนถึงล้านนา กรุงศรีอยุธยา รัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ทำให้พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด คนไทยรับเอาหลักธรรมมาเป็นหลักชัยในการดำรงชีวิตจนกระทั่งกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ หากนำพระพุทธศาสนาออกจากคนไทยแล้ว คนไทยเกือบจะไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย จะเห็นได้ว่า แนวคิดจากไตรภูมิ ได้ปลูกเพาะพืชพันธุ์แห่งความดีงามให้กับปัจเจกชน และสังคม ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของกรรมที่ถูกต้อง ไม่กล้าประพฤติดิฉัน ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ด้วยใจตนเอง ความเชื่อและความไม่เชื่อตามเรื่องใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละสถานที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ด้วย แต่สังขธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สูงสุด ทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าต่อมวลชนมาตั้งแต่ครั้งอดีต นับว่าเป็นเรื่องที่ควรศึกษา ในเชิงวิชาการควบคู่กับการปฏิบัติ มีข้อคิดเห็นในกาลปัจจุบันเราควรจะมีบทบาทในการปลูกฝังปณิธานทางพระพุทธศาสนา เสริมสร้างคุณความดีทางจิตในปัจเจกชน ผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ในสังคมปัจจุบัน จนกระทั่งกลมกลืนเป็นวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ที่มีความทันสมัย แต่มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย สืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ปรากฏชัดเจนและมั่นคงสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง: References

- กรมศิลปากร. (2526). *สรุปผลการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- The Fine Arts Department (1983). *Summary of the Tribhumikatha Seminar*. Bangkok: The fine Arts Department.
- คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน. (2528). *ไตรภูมิภูมิกถา*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- ASEAN Working Group on Literary Projects (1985). *Tribhumikatha*. Bangkok: Amarin.
- ฉลองเดช คุณานุกาต. (2557). การศึกษาแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาจากงานจิตรกรรมล้านนา เพื่อการสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 34 (3), 12.

Kuphanumat, C. A Study on Buddhist Cosmology Conception in Lan Na Paintings for the Creations of Contemporary Arts. *Journal of Silpakorn University*, 34 (3), 12.

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2543). *ไตรภูมิพระร่วงการศึกษาที่มา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

Laosuntorn, N. (2000). *Tribhumikatha*. Bangkok: Maekamphang Publisher.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร. (2548). *วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่*.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phramaha Somboon Uddhikaro. (2005). *The Literary Society Medieval Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya

พระสิริมังคลาจารย์. (2548). *จักรวาลทิพย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ.

Phra Sirimangalajarn. (2005). *Cakkavaladipani*. (2nd ed.). Bangkok: National Library.

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2551). *สืบตำนานงานพระเมรุ*. กรุงเทพมหานคร: บันทึกสยาม.

Sittithanyakit, P. (2008). *Successor Legends of Phrameru*. Bangkok: Siam Recording

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka MCU Version*. Bangkok: MCU Press.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

The Royal Academy (2011). *Royal Institute Dictionary*. Bangkok: Nanmeebooks Publication.

เสถียรโกเศศ. (2518). *เล่าเรื่องไตรภูมิ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

Srtienkoset (1975). *Narrative of Tribhumikatha*. Bangkok: Library Science Publishers.

วิเคราะห์สมชีวิตาธรรมสำหรับคู่สามีภรรยาในปัจจุบัน

The Analysis of Balanced Livelihood (Samajivita) of Spouses

นภาพร วรสายัณห์

Napaporn Vorasayun

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย

Wat Phra dhammakaya Pariyatti School

บทคัดย่อ

สมชีวิสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมที่ทำให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพชาตินี้และชาติหน้า ประกอบด้วยหัวข้อธรรม 4 ประการคือ สมสัทธา - มีศรัทธาเสมอกัน สมศีลา - มีศีลเสมอกัน สมจาคา - มีจาคะเสมอกัน และสมปัญญา - มีปัญญาเสมอกัน ซึ่งมีข้อสงสัยว่า เป็นไปได้หรือที่สามีภรรยาทุกๆ ไปจะมีคุณธรรมทั้ง 4 ประการ “เสมอกัน” หรือมีเงื่อนไขอื่นประกอบ

ผลการศึกษาวิเคราะห์สมชีวิสูตร พบว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสมชีวิสูตรบทนี้ โดยมีเงื่อนไขว่า หากสามีภรรยาต้องการอยู่ร่วมกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า จะต้องมีความดี คือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาเสมอกัน

การอยู่ร่วมกันของสามีและภรรยาในยุคปัจจุบันก็ต้องประกอบด้วยความเสมอกันด้วยธรรม 4 ประการเช่นกัน แต่ความเสมอกันหรือเท่ากันนั้น อาจไม่ได้เท่ากันทั้งคุณภาพและปริมาณ แต่ควรเสมอในระนาบเดียวกัน อยู่ในกรอบอย่างเดียวกัน เพื่อไม่ให้ความแตกต่างในคุณธรรมทั้ง 4 ประการเหล่านั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาท

คำสำคัญ: สมชีวิตาธรรม; สามีภรรยา

Abstract

Samajivi sutta is the part of dhamma, that refers to the quality which makes a well matched couple live together happily in this life and in the next life. There are 4 parts: one should have same faith, one should have same precept, one should have same generosity and one should have same wisdom. A doubt arises if both of husband and wife can have the same mentioned virtues.

The result of the analysis of Samajivita showed that Lord Buddha talked about Samajivita sutta (qualities which make a couple well matched), provided that, If the couple want to live together in this life and in the next life, they need to have the same virtue.

At the present, the balanced livelihood of spouses must also follow the same 4 kinds of virtue. However, when it comes to the quality and quantity of those virtues, it may vary. But the quality in the same level and context can be met with in order that the difference of those four virtues will not cause any violence or harm.

Keywords: Balanced; Livelihood

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และสังคมเล็กที่สุดของมนุษย์ก็คือ ครอบครัว การเริ่มต้นมาอยู่ร่วมกันของชายหญิงเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่า ชีวิตคู่จะราบรื่น มีความสุข สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตลอดชีวิต หรือหากจะมีคู่ใดอยู่ร่วมกันตลอดรอดฝั่งจนตายจากกัน คำถามต่อมาคือ ทั้งคู่อยู่ได้โดยใช้ความอดทนอย่างถึงที่สุด เพราะมีความกลัวบางอย่าง หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจนปรารถนาจะได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันอีกในภพชาติต่อไป แน่แน่นอนว่า ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันได้ในระดับไหนก็ต้องมีเรื่องของหลักธรรมและคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น

ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนที่ชาวพุทธรู้จักกันโดยทั่วไปคือ ฆราวาสธรรม ซึ่งปรากฏเนื้อความในพระไตรปิฎก ดังนี้

“บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ อิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไป แล้วย่อมไม่เศร้าโศก เขียวทันทามสมณพราหมณ์ เป็นอันมากเหล่าอื่นดูชื่อว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะ และขันติ” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 15/845/298)

ในส่วนของการอยู่ครองเรือนในฐานะสามีภรรยา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแยกประเภทการอยู่ร่วมกันตามคุณสมบัติของคู่สมรสไว้ใน ปฐมสังวาสสูตร ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันสูตรที่ 1 และสูตรที่ 2 มีเนื้อความโดยย่อว่า

การอยู่ร่วมกัน 4 ประการ มี

1. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาผิ
2. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา
3. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผิ
4. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา

ที่ตรัสว่าผิ นั้นหมายถึง ผู้ทุศีล ตระหนี่ ชอบตำราว่าสมณพราหมณ์

ส่วนผู้มีศีลนั้น หมายถึง รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ และท้ายที่สุดตรัสเป็นพระคาถา “ส่วนสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม เจริญจาคะไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก มีความประพาสเสมอกันทั้ง 2 ฝ่าย รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง 2 ฝ่ายประพาศิธรรมในโลกนี้ มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่
ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 21/53-54/88-93)
พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า สามิภรรยาต้องมีความเหมือนกันในเรื่องของศีลและวัตร
ปฏิบัติ จึงจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งในสมชีวิสูตร สูตรที่ 1
และ 2 ก็ได้ย้ำข้อความเดียวกันนี้ โดย

“พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามิและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย หวัง
จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน
มีปัญญาเสมอกัน สามิและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า” (พระ
ไตรปิฎก 21/55-56/93-95)

กล่าวคือ หากสามิและภรรยาทั้งคู่ปรารถนาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพ
ชาตินี้และตามไปครองคู่กันอย่างมีความสุขอีกในภพชาติต่อไป จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 4
ประการ คือ

1. มีศรัทธาเสมอกัน
2. มีศีลเสมอกัน
3. มีจาคะเสมอกัน
4. มีปัญญาเสมอกัน

ตามพุทธพจน์ที่แปลความจากภาษาบาลีกล่าวเช่นนั้น ท่านใช้คำว่า “เสมอกัน” ซึ่งคัดจากภาษา
บาลีว่า “สม” (อ่านว่า สะ-มะ) แต่ในทางปฏิบัติคำว่า เสมอกัน นั้นคือการประพาศิเช่นไร จึงได้
ชื่อว่าเสมอกัน ในข้อนี้ น่าจะมีคำอธิบายที่ชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการปฏิบัติหากคู่สามิภรรยาทั้งคู่
ปรารถนาจะมีคู่แท้ที่ยินดีพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

จากคำถามดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษา สมชีวิสูตร เพื่อทำความเข้าใจ
ความหมายของคำว่า สมศรัทธา สมศีลา สมจาคา และสมปัญญา ว่ามีความหมายอย่างไร เพื่อ
เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนที่กำลังจะมีหรือมีครอบครัวแล้วจะได้ศึกษาทำความเข้าใจและ
ถือปฏิบัติต่อไป

สมชีวิสูตรในพระไตรปิฎก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสปฐมสมชีวิสูตร และ ทุตติยสมชีวิสูตร มีเนื้อหาเหมือนกัน ในที่นี้จะคัดมาแสดงเพียงเท่าที่เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาเท่านั้น ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย หวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า”

สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย

เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ

สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม

เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน

มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก

มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่าย

รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้

มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่

ย่อมผลิตเพลิบันเทิงใจในเทวโลก

ในทุตติยสมชีวิสูตร ก็มีเนื้อหาเหมือนในปฐมสมชีวิสูตร

สาระสำคัญจากเนื้อหาพระสูตรคือ คุณสมบัติของสามีภรรยาที่มีสิทธิ์ได้พบเห็นกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตามความปรารถนา จะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน

ประเด็นคำถามคือ อย่างไรจึงเรียกว่า มีสิ่งเหล่านั้นเสมอกัน ในเรื่องนี้มีคำอธิบายจากอรรถกถาเพียงสั้นๆ ว่า

สมสพธา ได้แก่ เป็นผู้เสมอ เป็นเช่นเดียวกันด้วยศรัทธา.

แม้จะแปลแล้ว ก็ยังมีคำถามต่อมาว่า ศรัทธาเช่นเดียวกันนั้น ศรัทธาในอะไร และต้องเหมือนกันระดับไหน ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

คำแปลตามความเห็นของนักวิชาการ

ในเรื่อง สมชีวิสูตร นี้ มีนักวิชาหลายท่านเคยกล่าวอ้างไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2555) กล่าวไว้ในหนังสือ คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ ว่า “สมธรรม 4 ประการ คือ สมศรัทธา สมศีลา สมจาคา และสมปัญญา สมธรรม 4 ประการนี้เป็นฐานรองรับชีวิตคู่ครองในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าฆราวาสธรรม 4 อย่าง เพราะแสดงถึงควมมีคุณสมบัติสมกันและความ มีลักษณะนิสัยสมำเสมอกันของคู่ครอง ซึ่งจะทำให้คู่สมรสทั้งสองสมชีพหรือสมชีวิ คือ มีชีวิตที่สม หรือเสมอกัน สมธรรม 4 ประการนั้น คือ

1. สมศรัทธา มีศรัทธาสมหรือเสมอกัน ศรัทธานั้น หมายถึงความเชื่อ ความเลื่อมใส หรือ ความใฝ่ฝัน เช่น ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และความใฝ่ฝันใน คุณค่า หรือสิ่งที่ยึดถือเข้าใจว่าเป็นความดีงาม ต่างๆ ความมีศรัทธาสมกันย่อมเป็นสิ่งสำคัญ เบื้องแรกที่จะทำให้ชีวิตครองเรือนกลมกลืนสนิทสนมแน่นแฟ้น เพราะศรัทธาเป็นเครื่องหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด และเป็นพลังชักจูงใจในการ ดำเนินชีวิต และกระทำการกิจการต่างๆ ความมีศรัทธาสมกัน ตั้งต้นแต่ความเชื่อถือในลัทธิศาสนาอย่างเดียวกัน ตลอดจนการมีรสนิยมแนวเดียวกัน

2. สมศีลา มีศีลคือความประพฤติสมหรือเสมอกัน คือ มีความประพฤติที่เข้ากันได้ อยู่ใน ระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือขัดแย้งรุนแรงต่อกัน เช่น ฝ่ายหนึ่งปากร้าย ชอบกล่าวคำหยาบคาย อีกฝ่ายหนึ่งได้รับการอบรมกวดขันมาทางด้านการพูดจาสุภาพอ่อนหวาน ทนฟังคำหยาบไม่ได้

3. สมจาคา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ สมหรือเสมอกัน ในชีวิตของบุคคลที่ต้องติดต่อ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เริ่มแต่ญาติมิตรสหายเป็นต้นไปนั้น ธรรมข้อสำคัญที่จะต้องแสดงออกอยู่เสมอก็คือ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความตระหนี่ ความมีใจคับแคบ กระด้างคู่ครองที่มีจาคะไม่สมกัน ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งจนจิตใจกันอยู่เรื่อยไป

4. สมปัญญา มีปัญญาสมหรือเสมอกัน ปัญญาหมายถึงความรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ความรู้จักคิด ความสามารถในการใช้ความคิด และเข้าใจในเหตุผล ความมีปัญญาสมกันมิได้หมายความว่าคู่ครองทั้งสองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการ ทรงความรู้เชี่ยวชาญเหมือนกัน แต่หมายถึงการมีความคิด การรู้จักรับฟังและ

เข้าใจในเหตุผลของกันและกัน และการช่วยเป็นคู่คิดของกันและกันได้ อย่างที่กล่าวกันง่ายๆ ว่า พุดกันรู้เรื่อง คุณธรรมข้อนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสามิภรรยาเป็นผู้อยู่ร่วมใกล้ชิดกันตลอดเวลา จำต้องมีความเข้าใจกัน ร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือกัน บรรเทาข้อหนักใจ และช่วยกันหาทางแก้ไข ปัญหาต่างๆ เป็นกำลังแก่กันและกันได้”

พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช,ป.ธ.9) (2526) ปัจจุบันที่ พระโพธิวงศาจารย์ ได้เขียนเรื่องสมชีวิตรวมไว้ในหนังสือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา ว่า

1. สมสัทธา สามิภรรยามีศรัทธาเสมอกัน ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ทศนคติ อุดมการณ์ ความคิดเห็นในเรื่องการทำความดี เรื่องผลแห่งความดี เรื่องบุญบาป เรื่องชาตินี้ชาติหน้า เป็นต้น สามิภรรยาที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้เสมอกัน ย่อมอยู่ด้วยกันได้ยืนนานกว่าสามิภรรยาที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องเช่นนี้

2. สมศีลา สามิภรรยามีศีลเสมอกัน ศีล คือ ความประพฤติ ปกตินิสัย การปฏิบัติตามคุณธรรม งดเว้นการทำผิด พุดชั่ว สามิภรรยาที่มีความประพฤติ มีปกตินิสัยเสมอกัน หรือคล้ายคลึงกัน ย่อมเข้าใจกันดีกว่าสามิภรรยาที่มีนิสัยต่างกัน ประพฤติต่างกันและพูดต่างกัน

3. สมจาคา สามิภรรยามีจาคะเสมอกัน จาคะ คือความเสียสละ ความเอื้ออารีต่อกัน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น สามิภรรยาที่มีใจกว้างขวาง มีน้ำใจพอๆ กัน ยินดีในการเสียสละ ขอบบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นเหมือนกัน และยินดีในการกำจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวของตนให้หมดไปเช่นกัน ย่อมอยู่ด้วยกันยิ่งกว่าสามิภรรยาที่มีใจคอคับแคบ แม้กระทั่งคู่ครองของตัว เป็นคนเห็นแก่ตัว ทั้งไม่ชอบช่วยเหลือใครๆ

4. สมปัญญา สามิภรรยามีปัญญาเสมอกัน ปัญญา คือความฉลาดรอบรู้ ความเข้าใจในบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ความฉลาดในการทำความดี สามิภรรยาที่มีปัญญามีความฉลาดรอบรู้ และฉลาดในการทำความดีพอๆ กัน ย่อมอยู่ด้วยกันยืนยาวกว่าสามิภรรยาที่ต่างคนต่างไม่เข้าใจกัน ต่างไม่มีเหตุผล ไม่ใช่สติปัญญาเข้าหากัน มีแต่ใช้อารมณ์เข้าหากันตลอดเวลา

ได้ ตามทาง (2558) ได้กล่าวถึงความเห็นเรื่อง สมชีวิสูตร ของเสฐียรพงษ์ วรรณปก ไว้ในคอลัมน์ ธรรมะใต้ธรรมาสน์ “ข่าวสด รายวัน” หน้า 29 ว่า

1. มีศรัทธาสมกัน คือ มีความเชื่อในลัทธิศาสนาอย่างเดียวกัน หรือถ้านับถือศาสนาต่างกัน ก็ต้องรู้จักให้เกียรติและเคารพลัทธิความเชื่อของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ไม่ก้าวร้าวดูถูกเหยียดหยามความเชื่อถือของอีกฝ่ายหนึ่ง อีกความหมายหนึ่ง การมีศรัทธาสมกัน หมายถึง มี

แนวคิด ความเชื่อในเรื่องต่างๆ ไป ลงรอยกันได้ มีค่านิยม มีเจตคติไปในทางเดียวกัน หรือปรับเข้าหากันได้ ไม่ตั้งต้นเอาแต่ความคิดความเชื่อของตนว่าถูกต้องฝ่ายเดียว

2. มีศีลสมกัน คือ มีความประพฤติ มีศีลธรรมจรรยาไม่ลักลั่นกันถึงขนาดคนหนึ่งเป็นคนไร้ศีล ไร้ธรรม อีกคนก็มีศีลธรรม อีกความหมายหนึ่ง การมีศีลสมกัน หมายถึง การปรับความประพฤติให้เข้ากันได้ในเรื่องดี เช่น ฝ่ายหนึ่งชอบเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตรประจำ อีกฝ่ายก็ทำด้วยหรือไม่ทำก็ไม่ถึงกับขัดขวาง ส่วนในเรื่องไม่ดี เป็นเรื่องต่างฝ่ายต่างต้อง “ปรับปรุงตัวเอง” ให้ดีขึ้น

3. มีน้ำใจสมกัน คือ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เสียสละเหมือนๆ กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งไม่เห็นแก่ได้ อีกฝ่ายใจกว้างเป็นมหาสมุทร เรียกว่าน้ำใจยังไม่สมกัน ควรปรับให้พอเหมาะพอสมกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งคิดเล็กคิดน้อย ไม่เคยให้อะไรใครเปล่าๆ ทุกอย่างจะต้องได้คืนหรือมีผลตอบแทนหมด แม้กระทั่งกับคนในครอบครัวอย่างนี้ก็ยากที่จะอยู่กันยืดยาว

4. มีปัญญาสมกัน คือ มีความรู้ความเข้าใจไปกันได้ในเรื่องหลักๆ ไม่ใช่ต่างกัน หรือสวนทางกันชนิดขวากับดำ ความรู้ในที่นี้เน้นความมีเหตุมีผล ยอมรับฟังกันมากกว่า “ปรีญาบัตร์” โดยนัยนี้ คนที่จบแค่มัธยมศึกษา ถ้ามีความรู้ มีเหตุมีผลเข้ากันได้ทางด้านความคิดกับคนระดับปริญญาเอก ก็สามารถเป็น “คู่สร้างคู่สม” กันทางความรู้ได้ สามภรรยาก็ปรับศรัทธา-ความประพฤติ-น้ำใจ และปัญญาให้กลมกลืน ชีวิตคู่ก็จะราบรื่นชัวกาลนาน

ในเมื่อความเชื่อมีหลายประเภท คำว่า สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน จึงควรหมายรวมเอาความเชื่อโดยรวมว่า มีความเชื่อในทุกเรื่องไปในแนวทางเดียวกันที่ทำให้สามารถพูดคุยกันได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้ง เมื่อเชื่อทุกเรื่องในทิศทางเดียวกัน ความประพฤติภายใต้ความเชื่อทุกเรื่องที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันย่อมตามมา เพราะความประพฤติของคนเราจะคล้อยตามความคิดอันเกิดจากความเชื่อที่ไม่จำเพาะแต่เรื่องศาสนาเท่านั้น ส่วนเรื่อง เสมอกันนั้น คำว่า เสมอสำหรับปุถุชนควรเป็นไปในลักษณะมีความยืดหยุ่น ไม่ถึงกับเท่ากันทั้งในปริมาณและคุณภาพ แต่อยู่ในกรอบความเชื่อเดียวกัน ไม่ใช่ตรงกันข้ามราวเป็นปฏิปักษ์ แม้ว่าจะมีระดับความเคร่งครัดไม่เท่ากัน แต่ก็ควรอยู่ในระดับใกล้เคียง ไม่มีความเหลื่อมล้ำอันจะนำไปสู่ความไม่พึงพอใจหรือถึงขั้นขัดแย้ง กล่าวคือ อยู่ในระดับที่ยอมรับกันได้ว่า มีศรัทธาเสมอกัน

คำถามว่า การนับถือต่างศาสนา จะถือเป็นสมสัทธา มีความเชื่อเสมอกันหรือไม่ ในทัศนะของผู้เขียนมองว่า ในกรณีต่างศาสนาถือว่า มีความเชื่อไม่เสมอกัน ต่อให้ยอมรับฟังและไม่ดูหมิ่นความเชื่อของอีกฝ่ายก็ตาม เพราะความเชื่อบางประการเช่น การฆ่า ศาสนาหนึ่งเชื่อว่าการฆ่าตามเงื่อนไขความเชื่อเป็นสิ่งที่ถูก อีกศาสนาหนึ่งยืนยันว่าผิด ดังนั้น แม้ว่าจะยอมไม่ก้าว

กายกันก็ตาม แต่ความขัดแย้งย่อมเกิดในใจและไม่ปรารถนาให้คู่สมรสกระทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าเป็นผิด การยอม ให้เกียรติ อาจทำให้ไม่ทะเลาะกัน แต่จะสะสมความไม่พอใจไว้ในใจ ชีวิตคู่ก็ไม่สุขเสมอไปทั้งสองฝ่ายแล้ว

2. สมสึลา

2.1 มีความประพฤติที่เข้ากันได้ อยู่ในระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือขัดแย้งรุนแรงต่อกัน

2.2 ความประพฤติ ปกตินิสัย การปฏิบัติตามคุณธรรม งดเว้นการทำผิด พูดชั่ว สามีภรรยาที่มีความประพฤติ มีปกตินิสัยเสมอกันหรือคล้ายคลึงกัน

2.3 มีความประพฤติ มีศีลธรรมจรรยาไม่ลักลั่นกันถึงขนาดคนหนึ่งเป็นคนไร้ศีล ไร้ธรรม อีกคนก็มีศีลธรรม

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า ศีล กว้างกว่าคำว่าศีล ที่เป็นข้อห้ามทางพระพุทธศาสนาอย่างศีล 5 ศีล 8 แต่ศีลเป็นเรื่องของความประพฤติ บางท่านยังจัดไว้ในกรอบคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่บางท่านหมายรวมพฤติกรรมทั่วไปด้วย

3. สมจาคา

3.1 ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความตระหนี่ ความมีใจคับแคบ กระด้าง คู่ครองที่มีจาคะไม่สมกัน ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งจนจิตใจกันอยู่เรื่อยไป

3.2 มีใจคอกว้างขวาง มีน้ำใจพอๆ กัน ยินดีในการเสียสละ ขอบบ้ำเพื้อประโยชน์ต่อผู้อื่นเหมือนกัน

3.3 มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เสียสละเหมือนๆ กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งงกเห็นแก่ได้ อีกฝ่ายใจกว้างเป็นมหาสมุทร

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า จาคะ เป็นเรื่องของการเสียสละ มีทั้งสิ่งของ กำลังการให้ความช่วยเหลือ

4. สมปัญญา

4.1 ความสามารถในการใช้ความคิด และเข้าใจในเหตุผล ความมีปัญญาสมกัน มิได้หมายความว่าคู่ครองทั้งสองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการ ทรงความรู้เชี่ยวชาญ

เหมือนๆ กัน แต่หมายถึงการมีความคิด การรู้จักรับฟังและเข้าใจในเหตุผลของกันและกัน และการช่วยเป็นคู่คิดของกันและกันได้

4.2 มีความฉลาดรอบรู้ และฉลาดในการทำความดีพอๆ กัน

4.3 มีความรู้ความเข้าใจไปกันได้ในเรื่องหลักๆ ไม่ใช่ต่างกันหรือสวนทางกัน
ชนิดขวากกับตำ ความรู้ในที่นี้เน้นความมีเหตุผล ยอมรับฟังกันมากกว่า “ปัญญาบัตถ”

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า ปัญญาในแง่ของความรู้ ความคิด ไม่ได้วัดด้วย
การศึกษาในระบบ

จะเห็นได้ว่า ตามความเห็นของนักวิชาการที่ยกมาเป็นตัวอย่าง คำว่าเสมอกัน ในการ
ตีความของนักวิชาการแต่ละคน มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ คำว่า เสมอ
กัน ไม่ได้หมายความว่า ต้องเท่ากัน ในเชิงปริมาณ และตีความศัพท์ในเชิงเป็นนามธรรม

การตีความสมชีวิสูตร และการนำไปใช้ในปัจจุบัน

จากสมชีวิสูตรทั้งสองบท สามารถวิเคราะห์เพื่อการนำไปใช้ในปัจจุบันได้ดังนี้

สมชีวิสูตร มีการเล่าเรื่องที่มีก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสเรื่องนี้ โดยมี
พราหมณ์สามภรรยาคนหนึ่งกราบทูลถามว่า ธรรมใดที่จะทำให้เขาทั้งคู่ที่อยู่ร่วมกันในชาตินี้ด้วย
ความรักความซื่อสัตย์ต่อกันได้อยู่ร่วมกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ซึ่งจากคำเกริ่นก่อนทูลถาม
แสดงให้เห็นว่า พราหมณ์คู่นี้มีคุณธรรมสูงเพราะตั้งแต่อยู่ด้วยกันมาไม่เคยนอกใจกันและกันเลย
แม้ในความคิด ดังนั้น พุทธดำรัสที่ตรัสตอบจึงเป็นธรรมที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่มีผู้ทูลถาม คือ
พบกันได้อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ ซื่อสัตย์ต่อกันอีกในภพชาติต่อไป ต้องมี สมสัทธา-
ศรัทธาเสมอกัน สมศีลา-ศีลเสมอกัน สมจาคา-จาคะเสมอกัน สมปัญญา-ปัญญาเสมอกัน

สม แปลว่า เสมอกัน เท่ากัน ภายใต้เงื่อนไขว่า การประพฤตินั้นต้องส่งผลให้ได้พบกัน
ในชาติหน้าจริง ไม่ได้ระบุว่า ในอีกกี่ชาติถัดไป แต่เป็น “ชาติหน้า” อีกทั้งพุทธดำรัสไม่มี
เนื้อความขยายอื่นใดเป็นเงื่อนไขหรือข้อยกเว้น ฉะนั้น คำว่า “เสมอกัน” ในธรรมเหล่านั้น จึง
พึงอธิบายตามคำแปลอย่างเคร่งครัด คือต้องเสมอกัน เท่ากันจริงๆ ในชั้นอุกฤษฏ์จึงจะส่งผลใน
ชาติหน้า เพราะหากเสมอในระดับเพียงพอๆ กัน ย่อมหมายถึง ระดับการสั่งสมบุญ หรือสั่งสม
บารมีของสามภรรยาจะลดลงตามส่วนตามกำลังความศรัทธา หรือการรักษาศีล การบริจาค
หรือการใช้ปัญญาเพื่อสะสมบุญย่อมต่างกัน และบุญจะเป็นตัวชี้ว่า ที่ไปเป็นเช่นไร ประกอบเหตุ
ต่างกัน ผลที่ได้รับย่อมต่างกัน อาจเพียงพอหรือไม่เพียงพอที่จะได้พบหรืออยู่ร่วมกันอีกในชาติ
หน้า

หากมีคำถามว่า เป็นไปได้หรือที่คนเราจะมีศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีปัญญาที่เท่ากัน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ในที่นี้ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า สมชีวิสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสนี้ ทรงตรัสในแง่ของ “หลักการ” ซึ่งให้ผลสูงสุดเช่นนั้น ทั้งนี้โดยอนุมานจากเนื้อหาที่ตรัสแบบมีเงื่อนไข

จากคำดังกล่าวย่อมหมายถึง ถ้าทำตามที่ตรัสได้ ผลสูงสุดที่จะได้ก็คือ พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตามที่ปราหมณ์ต้องการ ส่วนปราหมณ์จะได้ผลอย่างนั้นจริงหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถปฏิบัติตามหลักการนั้นได้หรือไม่ เพียงใด

5.2 ความแตกต่างของคู่สมรสนำไปสู่ความขัดแย้ง

ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสมชีวิสูตรในแง่ของหลักการว่า พึงเป็นการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ คือ เสมอหรือเท่ากันทั้งในด้านศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามที่ทรงรับรองไว้ในสมชีวิสูตร แต่ชีวิตจริงในปัจจุบัน โลกที่เต็มไปด้วยมายา คติ ตัวกระตุ้นกิเลสที่ได้รับการปรุงแต่งทำให้คู่สามีภรรยาในอุดมคติที่จะไม่เคยนอกกาย ไม่แม้แต่คิดจะนอกใจกันเลยตั้งแต่มาอยู่ร่วมกันเกิดขึ้นได้ยาก คู่ที่จะมีความสุขและพึงพอใจในคู่ของตัวเองสูงสุดในระดับมีมโนปณิธานที่จะพบและอยู่ร่วมกันอีกในชาติหน้ายังเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยาก

แม้ว่าการที่คู่สมรสมีความเสมอคือเท่ากันทั้ง 4 เรื่องตามที่กล่าวแล้วจะเป็นคู่ในอุดมคติก็จริง หากในแง่ของการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างน้อยในปัจจุบันก็ยังเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพื่อความเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ไม่เกิดการทะเลาะเบาะแว้งหรือครอบครัวแตกแยกซึ่งจะมีผลกระทบต่อบุตรธิดาที่จะเติบโตเป็นพลเมืองของสังคมต่อไป

โดยทั่วไปแล้ว การให้ การเสียสละ มีน้ำใจต่อผู้อื่น ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ไม่ใช่เฉพาะในกรณีสามีภรรยาเท่านั้น ยิ่งคู่สามีภรรยาด้วยแล้ว จำเป็นต้องมีจาคะ คือมีการสละ การให้ปันทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เสมอกัน คือมีการสละซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้และผู้สละแต่เพียงฝ่ายเดียว จาคะนั้น มีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความเสมอกันของจาคะของคู่สามีภรรยาควรเป็นไปในสัดส่วนที่พอๆ กันเหมือนความเสมอในสองข้อก่อนเช่นกัน ความเสมอกันของจาคะนั้น เนื่องจากมีส่วนที่เป็นเรื่องนามธรรมด้วย การวัดความเสมอจึงไม่ได้อยู่ที่อัตราส่วนหากขึ้นอยู่กับความพึงพอใจเฉพาะคู่ของตน ต้องผ่านการพูดคุยเปิดใจในสิ่งที่ต้องการ เพื่อไม่ให้เก็บสะสมความไม่พอใจ กลายเป็นความขัดแย้ง ความเสมอในข้อนี้ไม่ใช่เรื่องของ “เท่ากัน” แต่เป็นพึงพอใจเสมอกันในการเป็นผู้ให้และผู้รับ

บทสรุป

จากการศึกษา สมชีวิสูตร แล้ว สามารถสรุปได้ว่า สามิภรรยาที่ปรารถนาจะพบกัน ในชาตินี้และชาติหน้าต้องมี สมสัทธา สมสีลา สมจาคาและสมปัญญา เมื่อวิเคราะห์จากศัพท์บาลีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้วพบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้อย่างมีเงื่อนไข เป็นหลักการว่า ถ้าสามิภรรยาหวังจะพบกันทั้งชาตินี้และชาติหน้าแล้วจะต้องมีศรัทธาเสมอกัน ศีลเสมอกัน จาคะเสมอกัน และปัญญาเสมอกัน ผู้เขียนจึงตีความว่า ในพระไตรปิฎกหมายถึง การเสมอกันที่เท่ากันจริงๆ ในการนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ในปัจจุบันนี้ คำว่า เสมอกัน อาจจะมีการยืดหยุ่น เพราะยากที่ปุถุชนโดยทั่วไปจะมีทั้งศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เสมอแบบเท่ากันทั้งในส่วนของคุณภาพและคุณภาพ ซึ่งนั่นเป็นเงื่อนไขสูงสุดที่จะได้ผลคือพบกันในชาติหน้า แต่สำหรับสามิภรรยาทั่วไป ในเบื้องต้นหากต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้งกันแล้ว ก็ควรมีทั้งสมสัทธา สมสีลา สมจาคา และสมปัญญา เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีอยู่ในกรอบว่า “เท่าๆ กัน” “พอๆ กัน” เพื่อให้ความคิด คำพูด ทัศนคติ พฤติกรรมในทุกๆ เรื่องอยู่ในสมดุล ทั้งคู่รับความเป็นกันและกันได้ เท่านี้ก็จัดว่าปฏิบัติตามหลักธรรมในสมชีวิสูตรแล้ว ส่วนคู่ใดจะสามารถพัฒนาความเสมอนั้นให้ถึงขั้นสูงสุดก็จะได้รับผลสูงสุดคือพบกันในชาติต่อไปตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรับรองไว้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง: References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์เผยแพร่โดยนายธวัชชัยและนางสาววันทนา.
- พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช,ป.ธ.9). *หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา*. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.

พุทธปณิธาน : โครงการปณิธานสู่ความดี
Buddha's Panidhana : The Panithand Project to The Goodness

พระครูสุนทรเชมามิณันท์ (เชมธมฺโม)
Phrakhru Sunthonkhemapinan (Khemadhammo)
วัดกองดิน ต.กองดิน อ.แกลง จ.ระยอง
Wat Kongdin Klang, Rayong, Thailand

บทคัดย่อ

โครงการ “ปณิธานความดี ปีมหามงคล” เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพราะผลกระทบจากการที่สังคมไทยได้ประสบกับปัญหาทางด้านความมั่นคง ประชาชนในชาติขาดสันติสุข สงบร่มเย็น เพราะการแตกแยกทางความคิดนำไปสู่การขาดความรักและสามัคคี รัฐบาลที่เข้ามาบริหารปกครองประเทศยกความสำคัญของปัญหานี้เป็นวาระแห่งชาติที่จะต้องหารูปแบบกระบวนการวิธีการที่จะนำมาแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อนำความสุขกลับคืนมาสู่ประชาชน โดยอาศัยแนวคิด “การตั้งปณิธาน” อันเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อนโครงการใช้เป็นตัวแบบในการสร้างทางเลือก (Alternatives) อีกรูปแบบหนึ่งในฐานะเป็นเครื่องมือ (Tool) หรือเป็นแกนหลักที่จะนำไปใช้ได้จริงในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมของสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ : ปณิธาน, พุทธปณิธาน

Abstract

The Goodness Resolution for the great favorable year project is a result of the Thai society faced the unsecurity trouble. The people lack of peace because they cannot unify their different ideas to be the practical ideas ; therefore, the government rise up this issue the nation issue. They prompt find out the method to return the happiness to the people ; moreover, drivethrought the concept of The Goodness of Panidhana resolution from the Buddhist doctrins as a tool to build up the ethics and change the social behavior.

Keyword : Panithand, Buddha's Panidhana

บทนำ

บุคคลที่เริ่มต้นในการทำดีด้วยการมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ไม่หวั่นไหว ประกอบด้วย ความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นผู้มี “ปณิธาน” มีอุดมการณ์อันสูงส่งไม่ว่าจะอยู่ในทางโลกหรือทางธรรมก็สามารถที่จะดำเนินชีวิตของตนไปให้ถึงจุดเป้าหมายแห่งความสำเร็จนั้นได้เหมือนดังการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าก็ได้เคยผ่านการตั้งปณิธานเพื่อกระทำความดีกันมาก่อนแล้วทั้งสิ้น บทความ “จากพุทธปณิธาน สู่วิถีการปณิธานความดี” เป็นบทความที่ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอให้กับสังคมชาวพุทธได้มีมุมมองไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมสถาบันองค์กร หรือมีวัฒนธรรมองค์กร (Organisational Culture) เดียวกัน สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้โดยมีหลักเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ มีอุดมการณ์ วิสัยทัศน์ ค่านิยม พันธกิจมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันอันจะเป็นเหตุช่วยทำให้ลดความขัดแย้งในการเป็นผู้มีความคิดต่าง ภายใต้กรอบแนวความคิดที่ว่าทำอย่างไรที่จะให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมในสังคมองค์กรเดียวกันได้อย่างมีสันติสุขสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุปัจจัยทำให้มนุษย์ต้องหันเหออกไปจากการทำความดีก็คือ การขาดอุดมการณ์อันเป็นแนวหลักสำคัญเพื่อนำคติของชีวิตขาดความเป็นผู้มีจิตใจที่มั่นคงเพื่อเป็นแรงยึดเหนี่ยว จึงทำให้มนุษย์ผู้มีจิตที่คิดจะทำดีเพื่อสังคมไม่อาจที่จะทำความดีให้สำเร็จได้ตามความต้องการของตน เช่นนี้แล้วบุคคลที่มีหัวใจดุจดั่งพระโพธิสัตว์ที่มีอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่เพื่อช่วยเหลือและนำโลกให้เกิดสันติสุขจึงนับว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นสังคมโลกในยุคสมัยปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่กำลังขาดผู้นำที่มีหลักคุณธรรมที่ต้องการกระทำความดีโดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน บุคคลที่จะกระทำเช่นนี้ได้ต้องเป็นเสมือนพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญสร้างบารมี เป็นผู้มีอุดมการณ์อันสูงส่งในชีวิตอย่างแรงกล้าที่จะฝ่าฟันอุปสรรค และพร้อมที่จะเป็นบุคคลต้นแบบที่จะดำเนินชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือหมู่ชน เหมือนดังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ก่อนที่จะบรรลุธรรมก็ได้เคยเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ตั้งปณิธานเป็นสัตยาธิฐานปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า แล้วได้วางแผนในการกระทำความดีข้ามภพข้ามชาติผ่านระยะเวลาอันยาวนานเพื่อให้สำเร็จถึงพระโพธิญาณ

ปณิธานทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่พอมาถึงปัจจุบัน การตั้งปณิธานก็ยังถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นอยู่มากในสังคมและยังเป็นการเริ่มต้นในการทำดีที่ตัวเรา ดังจะเห็นได้จากโครงการ “ปณิธานความดี ปีมหามงคล” ของรัฐบาลชุดปัจจุบัน (หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล, 2559) ที่ส่งเสริมมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ร่วมกิจกรรมการตั้งปณิธานความดีเพื่อส่งเสริมความเป็นคนดีของสังคม ประเทศชาติและบ้านเมืองโดยการรณรงค์เชิญชวนประชาชนรวมใจถวายของขวัญแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ระหว่างปี 2558 - 2560 ภายใต

โครงการ “ปณิธานความดี ปีมหามงคล” นี้ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพราะผลจากการที่สังคมไทยกำลังประสบกับปัญหาทางด้านความมั่นคง ประเทศชาติอยู่ในภาวะประชาชนในชาติขาดสันติสุข สงบ ร่มเย็น เพราะการแตกแยกทางความคิดนำไปสู่การขาดความรักและสามัคคี (นันทวัฒน์ พรหมานันท์, 2559) รัฐบาลที่เข้ามาบริหารปกครองประเทศยกความสำคัญของปัญหานี้เป็นวาระแห่งชาติที่จะต้องหารูปแบบกระบวนการวิธีการที่จะนำมาแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อนำความสุขกลับคืนมาสู่ประชาชน นอกจากนี้ก็ยังมีสำนักงานพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ได้ร่วมกันทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อเป็นการส่งเสริมกระบวนการวิธีการในการเสริมสร้างคุณธรรม โดยใช้ “ศีล” มาเป็นทางเลือกและเครื่องมือในการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยกำหนด 7 กิจวัตรความดี คือ 1. การรักษาศีล 5 2. สวดมนต์นั่งสมาธิ 3. ฝึกนิสัยรักสะอาด 4. คิดดี 5. พุดีดี 6. บำเพ็ญประโยชน์ และ 7. พังธรรม ประยุกต์เข้ากับหลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนาที่ว่า ให้ละชั่วทำดีด้วยกายและวาจา ทำจิตใจให้ผ่องใส แล้วร่วมสร้างปณิธานสู่ความดีให้กับสังคมและประเทศชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2559)

ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่าบทความนี้สามารถที่จะยกระดับเข้าสู่การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในการแก้ไขปัญหาสังคมที่กำลังขาดต้นแบบมนุษย์ในอุดมคติเพื่อส่งเสริม “มาตรฐานความเป็นคนดี” ให้กับสังคมอีกส่วนหนึ่งโครงการนี้มีนัยสำคัญที่สอดคล้องกับการตั้งปณิธานตามแนวพระโพธิสัตว์ เป็นการถอดบทเรียนจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้กับทางโลกตั้งแต่การเริ่มต้นทำความดีของพระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า โดยปรารถนาเหตุเริ่มต้นในการทำดีด้วยใจ ด้วยเหตุนี้ผู้มีความเกี่ยวข้องจึงต้องหากระบวนการวิธีการเพื่อจะได้ปรับปรุงส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรบุคคลของชาติให้กลับกลายมาเป็นคนดี มีกระบวนการวิธีเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งทางด้านความคิด ทศนคติ อุดมการณ์ ให้ได้เป็นผู้ที่มีโอกาสของชีวิตในการสรรสร้างการทำ ความดี มีการเสียสละ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดมีในตนและสังคมส่วนรวมต่อไป

ความหมายของปณิธาน

คำว่า ปณิธาน (Panidhāna) [ปะ-] น. ประณิธาน. (ป.; ส. ปณิธาน.) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) หมายถึงการตั้งใจ (determination, aspiration, longing) อย่างแน่วแน่ หรือการตั้งความปรารถนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) (wish, will, desire, resolution) คือ ความตั้งใจของพระมหาบุรุษผู้มีจิตใจมุ่งมั่นต่อการทำความดีเพื่อนำคุณความดีที่ได้จากการบำเพ็ญบารมีนั้นไปจนกว่าจะถึงการบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า “ติณโณ ตาเรยฺยํ, มุตโต โมเจยฺยํ, พุทฺโธ โพเธยฺยํ” เราข้ามได้แล้วจะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราตรัสรู้แล้วจะให้ผู้อื่นรู้ด้วย (คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร, 2552) เป็น

ความตั้งใจอย่างแน่วแน่ของพระโพธิสัตว์ ผู้มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่นในการบำเพ็ญบารมี เพื่อนำพาเหล่าเวไนยสัตว์ให้ข้ามพ้นห้วงมหรณพอันยาวไกลคือวัฏฏะ ด้วยการตั้งเป้าหมายในอุดมการณ์ที่แสดงความสามารถอันยิ่งใหญ่ที่จะบรรลุสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (บรรจบ บรรณรุจิ, 2529) ความตั้งใจอย่างแน่วแน่นั้นมีความมั่นคงหนักแน่นยิ่งเสียกว่า ภูผาสิงขร (พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ, 2557)

สรุปว่า ปณิธาน คือ ความตั้งใจอันเป็นความปรารถนาอย่างแน่วแน่ กระทำการปฏิญาณตนตามเหตุเจตนาด้วยความมุ่งมั่น ตั้งมั่น และเชื่อมั่นในสิ่งที่จะกระทำนั้นอย่างจริงจัง และจริงใจ เช่น มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยไม่เลือกกว่าเป็นใคร ที่ไหน และเวลาใด ประกอบจิตด้วยความมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายเต็มเปี่ยมไม่ย่อท้อ มีจิตมั่นคงไม่หวั่นไหว ไม่โยกคลอนเป็นความตั้งใจที่แน่วแน่มั่นคงต่อเนื่องไม่ขาดตอนการแสดงออกถึงความตั้งใจ และการตั้งเป้าหมายในอุดมการณ์ที่แสดงความสามารถอันยิ่งใหญ่ที่จะบรรลุสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทั้งนี้พระโพธิสัตว์ก็ต้องเป็นผู้ที่มีเงื่อนไขหลักคุณธรรมและวิธีการที่สำคัญบางประการที่จะต้องยึดหรือวางเป็นรูปแบบเพื่อปฏิบัติตนเป็นพิเศษมากกว่าบุคคลใดๆ ในโลก

การตั้งปณิธานในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงเรื่องการตั้งปณิธานไว้ในคัมภีร์ต่างๆ โดยมีพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์เป็นต้นแบบกรณีศึกษา กล่าวถึงการตั้งจิตปรารถนา ตั้งแต่ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์และเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์มีตัวอย่างอยู่ในคัมภีร์ชินาลังการฎีกา ได้กล่าวถึงปณิธานเจตนา (พระพุทธรัชชิตาจารย์, 2545) ไว้ว่า “เมื่อพระโพธิสัตว์กระทำการอธิฐานบารมี เป็นปณิธานเจตนาด้วยจิตอันเว้นจากโลภะเป็นต้นแทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าที่ปึงกร มหาปฐพีได้หวั่นไหว หนึ่งหมื่นโลกธาตุทั้งสิ้นได้มีแสงสว่างเป็นหนึ่งเดียวกัน พระโพธิสัตว์ได้เป็นเหมือนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนั้น” (รังษี สุทนธ์และคณะ, 2548) แม้เมื่อได้เสด็จประสูติออกจากพระครรภ์ของพระราชมารดาแล้ว ได้เสด็จดำเนินไป 7 ก้าว ทรงประกาศด้วยอาสภิวาจาว่า “เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลก เราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/31/14) พระดำรัสนี้คือปณิธาน ที่แสดงออกถึงความตั้งใจอันแน่วแน่ของพระบรมมหาโพธิสัตว์ ผู้เสด็จลงมาอุบัติในโลกเพื่อสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายพระองค์ได้ทรงยึดเอาอาสภิวาจานี้เป็นหลักใจแห่งปณิธานเพื่อดำเนินพระราชจริยาวัตรแห่งพระองค์จนได้บรรลุสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า

ความคิดเห็นของผู้วิจัย การใช้คำว่าปณิธานจะใช้ในความหมายว่า ความตั้งใจหรือความปรารถนาไว้จะโดยปรารถนาเหตุของพระมหาบุรุษซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระพุทธบิดา พุทธมารดา พระอรหันตเจ้า พระอัครสาวก เบื้องซ้ายเบื้องขวา หรือเพื่อปรารถนาเป็นเอตทัคคะผู้เลิศกว่าใคร เป็นสหชาติ 7 เป็นคู่บารมี เป็นพุทธอุปฐาก หรือแม้ปรารถนาเป็นหมอประจำตัวเพื่อรักษาพระพุทธเจ้าก็ล้วนแล้วแต่ต้องตั้งจิตอันเป็นสัมมาทิฐิ ตั้งจุดประสงค์เพื่อกำหนดเป้าหมายของชีวิต ผ่านการตั้งปณิธาน ตั้งจิตเพื่อปรารถนาขอที่จะเป็นด้วยกันทั้งสิ้น การตั้งปณิธาน เป็นการกำหนดกรอบความคิดหลักสำคัญ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธซึ่งเป็นพุทธบริษัท 4 ทุกคนควรได้รู้จักและทำการศึกษา แล้วนำมาประยุกต์ปรับใช้กับชีวิตเพื่อทำการวางแผน จัดวางระบบ ระเบียบในชีวิตตามแนวของพุทธปณิธานศาสตร์ เพื่อนำตนไปสู่พระนิพพาน

ความสำคัญของการตั้งปณิธาน

หากมีคำถามว่า ทำไมต้องตั้งปณิธาน ไม่ตั้งไว้ได้ไหม ไม่ตั้งแล้วจะทำให้งานไม่สำเร็จผลหรือไม่ การตั้งปณิธานเป็นเหมือนกับพลังใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงขับเคลื่อนฝ่ายดีหรือพลังใจฝ่ายบวก ถ้าพลังใจนี้เกิดมีในตัวของคุณใดได้มาก ก็จะเป็นเหตุให้คุณคนนั้นมีโอกาสประสบความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์หรือตั้งความปรารถนาไว้ได้มาก ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่ได้ตั้งปณิธาน หรือไม่มีพลังใจใฝ่สัมฤทธิ์ ก็เหมือนกับขาดพลังในการช่วยขับเคลื่อนซึ่งอาจจะประสบความสำเร็จได้จริงแต่ก็ต้องใช้เวลาหรือมีกระบวนการขั้นตอนที่มากกว่าเดิมอีกมาก มีตัวอย่างเรื่องเล่าไว้ในเทวโรหนปริวรรตว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เสร็จแล้ว ก็มีพระประสงค์ที่จะเสด็จกลับลงมาสู่มนุษยโลก จึงได้แสดงโลกวิวรรตปาฏิหาริย์ คือ การเปิดโลกให้สัตว์เลื้อยคลานมองเห็นซึ่งกันและกันได้ มีเนื้อความพรรณนาไว้ว่า “แลสัตว์คนใดคนหนึ่งซึ่งจะไม่ปรารถนาพุทธภูมิฉันใด มีได้เป็นอันขาด ล้วนแต่ (ตั้งมโนปณิธาน) คิดปรารถนาพุทธภูมิมีโพธิญาณด้วยกันทั้งสิ้น” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2555)

ดังนั้นสังคมโลกในยุคสมัยปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่กำลังขาดผู้นำที่มีหลักคุณธรรมที่ต้องการกระทำความดีโดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน บุคคลที่จะกระทำเช่นนี้ได้ต้องเป็นเสมือนพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญสร้างบารมี เป็นผู้มียุทธมการณ์อันสูงส่งในชีวิตอย่างแรงกล้าที่จะกล้าฝ่าฟันอุปสรรค และพร้อมที่จะเป็นบุคคลต้นแบบที่จะดำเนินชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือหมู่ชน เหมือนดังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ก่อนที่จะบรรลุธรรมก็ได้เคยเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ตั้งปณิธานเป็นสัตยาธิษฐานปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในครั้งแรก (ปฐมจิตตูปาทกาล) แล้วได้วางแผนในการกระทำความดีข้ามภพข้ามชาติเพื่อให้สำเร็จถึงพระโพธิญาณและเมื่อ

ทรงประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ทรงอาศัยพุทธปณิธานประกาศไปในจิตใจขององค์กรคือ พุทธบริษัท 4 เพื่อให้ช่วยเหลืองานในการประกาศพระสัทธรรม

ประเภทหรือลักษณะการตั้งปณิธานในพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา ได้กล่าวถึงประเภทหรือลักษณะของการตั้งปณิธาน การสั่งสมบารมีของมนุษย์ปุถุชนไปสู่ความเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อที่จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้านั้นจะต้องตั้งปณิธานมีความปรารถนาอย่างแน่วแน่แบ่งเป็น 3 ช่วงระยะเวลา (คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร, 2552) คือ

ระยะเวลาที่ 1 : มโนปณิธาน (เป็นการตั้งความปรารถนาไว้ในใจ) เป็นการบำเพ็ญบารมีตอนต้นนับแต่เริ่มแรกทรงดำริอยู่ในพระทัยว่า “เราปรารถนาจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่ง” แล้วก็ไตร่ตรองนึกอยู่แต่ในพระทัยเช่นนี้ โดยมีได้ออกโอษฐ์หรือเอ่ยพระวาจาออกมา

ระยะเวลาที่ 2 : วจีปณิธาน (เป็นการตั้งความปรารถนาด้วยการเปล่งวาจา) เป็นการบำเพ็ญบารมีในช่วงตอนกลาง คือหลังจากทรงดำริอยู่ในพระทัยจนครบแล้วจึงทรงออกโอษฐ์ปรารถนาพระพุทธภูมิว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลให้จงได้” แล้วก็สร้างพระบารมีเรื่อยไปอย่างไม่หยุดยั้ง ตั้งพระทัยออกพระวาจาปรารถนาอยู่เช่นนี้

ระยะเวลาที่ 3 : กายวจีปณิธาน (เป็นการตั้งความปรารถนาทั้งด้วยกายและวาจาประกอบกัน) เป็นการบำเพ็ญบารมีในช่วงตอนปลายคือ หลังจากออกโอษฐ์ ปรารถนาพระพุทธภูมิมาจนครบแล้ว จึงจักได้มีโอกาสที่จะรับลัทธิยาเทศ คือ คำพยากรณ์จากสำนักของพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จอุบัติเกิดขึ้นแล้วในโลกว่า “ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างเที่ยงแท้แน่นอน” พระโพธิสัตว์เมื่อได้รับลัทธิยาเทศเป็นครั้งแรกแล้วก็จะได้ชื่อว่าเป็นพระนิยตโพธิสัตว์ จากนั้นก็ต้องใช้เวลาสั่งสมบารมีแห่งพระโพธิญาณให้แก่กล้าขึ้นไปอีกจนถึงการตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า

สำหรับผู้ตั้งปณิธานเพื่อจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ขณะนั้นจะต้องพรั่งพร้อมด้วยธรรม ที่เรียกว่าธรรมสมุธาน ความปรารถนาจึงจะสำเร็จได้ โดยมีหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่อยู่ในหลักธรรมนี้ กล่าวคือจะต้องมีความชอบใจและความพึงพอใจ (ฉันทตา) เป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้อุตสาหะกับการทำความดีไปทุกภพทุกชาติ ไม่ว่าจะเกิดในภavn้อยหรือภพใหญ่สำหรับฉันทตา คือ ความเป็นผู้มีฉันทะ อธิบายว่า ท่านผู้ปรารถนาพุทธภูมินั้น แม้จะมีคุณสมบัติครบ 8 ข้อแล้วยังไม่พอ จะต้องเป็นผู้มีใจประกอบด้วยฉันทะ คือ ความรักความพอใจอย่างแรงกล้า มีความอุตสาหะ ความพยายามในการแสวงหาพระโพธิญาณอย่างยิ่ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเล็กใหญ่ เมื่อได้ตั้งจิตปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จะไม่ล้มเลิกความคิดนั้น แม้จะพบกับความ

ยากลำบากอย่างไร ก็จะไม่ล้มเลิกความปรารถนาความตายก็ไม่สามารถทำให้เปลี่ยนใจได้ ดังที่มีคำเปรียบเปรยไว้ในคัมภีร์จริยาปิฎกไว้ว่า คือ ความเป็นผู้มีฉันทะใหญ่ อุปมาผู้ที่ต้องการข้ามท้องจักรวาลอันมีน้ำท่วมด้วยกำลังแขนของตนโดยไม่ย่อท้อกลับมีความพึงพอใจว่า เราจักข้ามถึงฝั่งได้ หรืออุปมาว่าผู้ใดเหยียบจักรวาลทั้งสี่อันเต็มไปด้วยถ่านเพลิงด้วยเท้าทั้งสองสามารถก้าวเลยไปถึงฝั่งได้ แล้วไม่ย่อท้อกลับพอใจว่า เราจักก้าวเลยไปถึงฝั่งได้หรือให้อยู่ในนรกนาน 4 อสงไขยแสนกัป เพื่อแลกกับการได้เป็นพระพุทธเจ้าก็พร้อมที่จะกระทำ (ปัญญา ใช้นาง, 2552)

สรุป การตั้งปณิธานในพระพุทธศาสนาโดยมีช่วงระยะเวลาทั้ง 3 ถือว่าเป็นการทดสอบความตั้งใจของพระโพธิสัตว์ที่มีความปรารถนาอันยิ่งยงที่จะให้บรรลุถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความสำคัญของการตั้งปณิธานจึงเป็นเรื่องสำคัญเหมือนกับเป็นกรอบแนวความคิดที่จะนำไปสู่การวางแผนชีวิตทั้งในระยะสั้นและยาวเพื่อวางระบบในการกระทำความดีข้ามภพข้ามชาติเพื่อให้สำเร็จถึงพระโพธิญาณ

การตั้งปณิธานตามรูปแบบของพระพุทธเจ้า

กว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้สัก 1 พระองค์ แต่ละพระองค์ก็ต้องเริ่มต้นด้วยการตั้งปณิธานเพื่อปรารถนาเหตุความปรารถนาอันมาก่อน แล้วก็ต้องมีการตั้งจิตปรารถนาย้ากันมาทุกภพทุกชาติจนกว่าจะถึงการตรัสรู้หลุดตรัสสัมโพธิญาณในพระชาติสุดท้าย อุดมการณ์หรืออุดมคติธรรมที่จารึกติดฝังแน่นประทับอยู่ในใจ ทำให้การอุบัติเกิดขึ้นในแต่ละภพชาติทั้งภพน้อยและภพใหญ่เป็นการเกิดที่มีคุณค่าเพราะปณิธานคือความตั้งใจอันได้ตั้งจิตอธิษฐานตั้งความปรารถนาไว้แล้วนี้ เป็นสิ่งที่คอยกระตุ้นเตือนให้ได้กระทำความดีนับภพนับชาติไม่ถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งปณิธานเพื่อปรารถนาเหตุปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า จากข้อความข้างต้น ตามคัมภีร์พระไตรปิฎกและฎีกาได้อธิบายว่า การตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในตอนแรก ระยะเวลาที่ 1 เป็นแบบในใจ (มโนปณิธาน) ต่อมาเป็นระยะเวลาที่ 2 เป็นแบบวจีปณิธาน และระยะเวลาที่ 3 เป็นแบบกายวจีปณิธาน ตามประเภทของพระพุทธเจ้า 3 ประเภทดังนี้

การตั้งมโนปณิธานของพระพุทธเจ้า

คำว่า “มโนปณิธาน” มาจาก “มโน+ปณิธาน” หมายถึง การตั้งความปรารถนาที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ช่วงมโนปณิธาน เป็นช่วงของการบำเพ็ญบารมีตอนต้นตั้งแต่เริ่มแรกคิดอยู่ในใจว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” คิดอยู่ในใจอย่างนี้โดยมิได้เปล่งวาจาแต่ประการใดเป็นเวลา 7 อสงไขย ดังปรากฏเรื่องในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า

1. ในพระชาติแรกที่ทรงเกิดมโนปณิธานนั้น ได้ทรงเกิดเป็นชายยากจนอยู่ในแคว้นคันธาระ คราวหนึ่งรับจ้างคุมเรือสินค้าออกไปค้าขายยังสุวรรณภูมิทางทะเลเรือเกิดอัปปาง พระโพธิสัตว์ตั้งสติแหวกว่ายช่วยพยุงมารดาซึ่งตามไปด้วยมุ่งหน้าเข้าฝั่ง ขณะนั้นเองมหาพรหมชั้นสุทธาวาสเห็นพระโพธิสัตว์มีความเพียรเป็นเลิศ จึงคลิใจให้คิดปรารภนาพุทธุมฺมิเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นวิภูฏทุกข์และด้วยอานิสงส์ที่ตั้งจิตปรารภนาพุทธุมฺมิ (พระรัตนปัญญาเถระ, 2518)

2. ชาตที่เกิดเป็นพระเจ้าสัตตตุดาสนกทมกะ (หรือพระเจ้าคชปียะ) พระโพธิสัตว์มีช้างเชือกหนึ่ง เป็นช้างทรงและตกมัน ทรงทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ของช้างเอราวัณช้างตกมันที่กำลังคลุ้มคลั่งด้วยแรงราคะแล้วเกิดสังเวชพระทัย จึงทรงตั้งมโนปณิธานขอเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยเปลื้องสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากกิเลสมีราคะ เป็นต้น

3. ชาตที่เกิดเป็นพราหมณ์อยู่ในแคว้นมคธ พระโพธิสัตว์นับถือพรหมต่อมาได้ออกบวชเป็นฤาษีอยู่ที่ภูเขาปัญทระ ในชาตินั้นพระโพธิสัตว์เห็นเสือแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งหิวกำลังจะกินลูกของตนเอง จึงได้สละร่างของตนเองให้แม่เสือกินโดยกระโดดจากหน้าผาลงมาตกตรงหน้าแม่เสือแต่ก่อนจะกระโดดนั้น พระโพธิสัตว์ได้ตั้งจิตปรารภนาขอให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อช่วยเปลื้องสัตว์โลกให้รอดพ้นจากการทำบาป ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องทุกข์ทรมานอยู่ในสังสารวัฏ

4. ชาตที่เกิดเป็นพระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระพุทธเจ้าปทุมที่ปิงกรพระโพธิสัตว์ได้ถวายน้ำมันเมถุนแก่พระสาวกรูปหนึ่ง ซึ่งกำลังเพียวยบนิบาตน้ำมัน เพื่อไปทำประทีปบูชาพระพุทธเจ้า พระนางได้ตั้งจิตปรารภนาขอให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนอย่างพระเชษฐา พระสาวกรูปนี้ต่อมาได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าที่ปิงกรและพยากรณ์ให้เมื่อเกิดเป็นสุเมธดาบส

5. ชาตที่เกิดเป็นพระเจ้าอติเทวะหรือพระเจ้าอรติเทพโพธิสัตว์แห่งเมืองกรัณทกนคร พระโพธิสัตว์ได้พบพระพุทธเจ้าพระนามว่าพรหมเทวจากการแนะนำของบุโรหิตสิริคุตตะผู้ทำหน้าที่อนุศาสน์บอกอรรถธรรมแก่พระองค์และทรงตั้งมโนปณิธานปรารภนาพุทธุมฺมิ

มนุษย์เราส่วนใหญ่หรือแทบทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด นับถือศาสนาใดที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมมีความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตด้วยกันทั้งนั้น ดังเช่น เจ้าชายสิทธัตถะผู้ตั้งมโนปณิธานว่า ขอจุติมาเป็นพระพุทธเจ้า ภายหลังจึงได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระโคตมพุทธเจ้า อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ก็พบว่าท่านเหล่านั้นมิใช่เป็นแต่เพียงผู้ตั้งความปรารถนาแล้วนั่งรอนรอนรอผลแห่งความปรารถนาเพียงอย่างเดียว แต่ได้ใช้กำลังความเพียรพยายามในการสร้างสมบารมีต่าง ๆ เช่น ทานบารมี ศีลบารมี เป็นต้น เพื่อทำความปรารถนาของตนให้เป็นจริง

การตั้งวิปนิธานของพระพุทธเจ้า

ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเขียนไว้ว่า เมื่อพระบรมพระโพธิสัตว์ได้เสด็จลงมาปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายา ในคราวที่ประสูติออกจากมาตุคัพโภทรแห่งพระมารดา ได้ทอดพระกายยืนเหยียดพระบาท บ่ายพระพักตร์ไปทางทิศอุดรแล้วย่างก้าวพระบาทดำเนินไป 7 ก้าว แล้วจึงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะดุจเสียงแห่งมหาพรหมดรัสอภิวาทด้วยพระคาถาว่า “เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐยิ่งในโลกการเกิดชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา บัดนี้ภพใหม่จะไม่มีแก่เราอีก” เป็นอภิวาทของพระบรมมหาโพธิสัตว์พระสิทธัตถะราชกุมารเจ้า ที่ได้ทรงประกาศแก่พวงเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาลให้ได้ทราบถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่วในปณิธานที่พระองค์ได้เสด็จลงมาเกิดในมนุษย์โลกนี้ เพื่อที่จะบำเพ็ญบารมีในชาตินี้เป็นพระชาติสุดท้าย ด้วยพระดำรัสแห่งอภิวาท คือ พุทธปณิธานที่พระองค์ได้ทรงให้ความสำคัญและยึดถือเป็นแบบแผนชีวิตเพื่อดำเนินประพฤติปฏิบัติเป็นอุดมคติธรรมสูงสุด เป็นฉันทา ความพึงพอใจอย่างแรงกล้าในการที่จะออกบวชเพื่อบรรลุเป็นพระพุทธเจ้า

การตั้งกายวิปนิธานของพระพุทธเจ้า

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้เขียนไว้ว่า ในพรรษาแรกพระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ครั้งนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงมีพระดำรัสอันถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์แห่งปณิธานที่ได้ตรัสแก่พระอรหันตสาวกรวม 60 รูป ประราภเหตุความตั้งใจอย่างแน่วแน่วของพระองค์ที่จะประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกว่า “...ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน.....” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 15/141/179-180)

พระดำรัสนี้เป็นกายวิปนิธานของพระพุทธองค์ เพราะนอกจากจะทรงประกาศบอกกล่าวแก่พระภิกษุสงฆ์แล้ว แม้ในส่วนพระองค์เองก็ได้เสด็จไปเพื่อเผยแผ่ธรรมที่เมืองราชคฤห์ของพระเจ้าพิมพิสารจุดมุ่งหมายอันเป็นปณิธานในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงหมายถึง การสร้างประโยชน์ ความเกื้อกูล ความสุขแก่พหุชน (พหุชนิตาย พหุชนสุขาย) และเกื้อกูลต่อสังคมโลก (โลกานุกมปาย) เป็นการวางจุดเริ่มต้นที่ฐานแรก คือ การพัฒนาความเป็นมนุษย์เป็นแกนกลาง โดยกำหนดตัว “คุณภาพ-สัมฤทธิ์ผล” หรือมุ่งที่ประโยชน์ เกื้อกูล และความสุกในหลักนี้พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์มีศักยภาพมีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การตั้งปณิธานตามรูปแบบของพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นบุคคลต้นแบบตัวอย่างในการทำดีเพื่อโลก ทรงอาศัยอุดมการณ์หรือพุทธปณิธานแห่งการบำเพ็ญบารมีที่สะสมมาแม้เป็นระยะเวลานานถึง 20 อสงไขยแสนมหากัปเพื่อนำพระองค์ไปสู่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เพียงพุทธสาวกอันเป็นพุทธบริษัท 4 ก็ได้รับแบบอย่างในการตั้งปณิธานจากพระพุทธองค์เช่นกัน

การตั้งมโนปณิธานของพระสาวก

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพุทธสาวกหลายท่าน โดยเฉพาะที่เป็นอสีติมหาสาวก 80 รูปแต่ละท่านล้วนแล้วแต่ได้เคยผ่านการตั้งจิตอธิษฐานเพื่อติดตามในการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในส่วนของการตั้งมโนปณิธานของพระสาวกนั้นคือการตั้งจิตปรารถนาอยู่ในใจ ดังเช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ในอดีตชาติได้เคยเห็นพระพุทธเจ้าทรงสถาปนาภิกษุรูปหนึ่งให้เป็นผู้เลิศในด้านการบรรลุธรรมก่อนใครๆ ในพระศาสนา เขาคิดว่า “ภิกษุรูปนี้มีความยิ่งใหญ่มาก เพราะถ้าไม่นับพระพุทธเจ้า ก็ไม่มีใครจะบรรลุธรรมก่อนภิกษุนี้เลย ถ้าตัวเราได้บรรลุธรรมก่อนใครๆ ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคตก็จะเป็นการดีหนอ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 32/264/42) พระสารีบุตร ในอดีตชาติครั้งเป็นสรทาบส ก็ได้เคยตั้งปณิธานปรารถนาในใจเมื่อได้เห็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าอโนมทัสสีว่า “แม้เราก็ควรได้ทำหน้าที่ของพระสาวกอย่างนี้ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้จะเสด็จอุบัติเกิดขึ้นในอนาคต” ((พระไตรปิฎกภาษาไทย 32/264/42)

การตั้งวชิปณิธานของพระสาวก

การตั้งวชิปณิธานของพระสาวก ส่วนใหญ่เกิดจากการได้เห็นรูปแบบแล้วผ่านการคิดพิจารณาแล้วจึงได้กระทำการเพื่อเอ่ยวาจาออกมา ดังเช่น พระอัญญาโกณฑัญญะได้เคยตั้งปณิธานด้วยวจีกรรมต่อหน้าเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ เพื่อขอให้ได้เป็นเอตทัคคะด้านบรรลุธรรมเป็นคนแรก ((พระไตรปิฎกภาษาไทย 32/601-606/92) พระสารีบุตร ในอดีตชาติครั้งเป็นสรทาบส ก็ได้เคยตั้งปณิธานปรารถนาเป็นอัครสาวกเบื้องขวาต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าอโนมทัสสี พระนางพิมพาโยธรา หรือพระภัททากัจจानาเถรี ได้เคยตั้งปณิธานต่อหน้าเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าที่ปิงกร ขอเกิดติดตามเป็นคู่บำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือพระสมณโคดมทุกภพทุกชาติ

การตั้งกายวชิปณิธานของพระสาวก

เป็นขั้นตอนที่พระสาวกหลังจากที่ได้ตั้งมโนปณิธานในใจและได้กล่าวคำพูดออกมาเป็นวชิปณิธานแล้ว ก็จะต้องประพฤติปฏิบัติตนด้วยธรรม 2 ประการคือ อธิกาโร 1 และฉันทา 1

เพื่อให้การบำเพ็ญบารมีนั้นครบเต็มบริบูรณ์ดังเช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ในอดีตชาติที่เป็นสารถยาบสและสิริวัฑฒกภูมิ เมื่อได้ทราบคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าปทุมมุตระแล้ว ก็ได้พากันทำกรรมดีตลอดชีวิต เรื่องการตั้งกายวชิรณานี้แม้ในพระสาวกอื่นๆ ก็เป็นไปตามนี้เช่นกัน

โครงการปณิธานความดีตามรูปแบบพุทธปณิธาน

ตามวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ “ปณิธานความดี ปีมหามงคล : ทำดี เริ่มได้ ที่ใจเรา” นอกจากจะเป็นไปเพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ แล้ว นโยบายของโครงการอีกส่วนหนึ่งก็คือ เพื่อสร้างพลังแผ่นดินในการปฏิรูปประเทศไทย โดยมีหลักการและเป้าหมายที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า องค์กรทุกภาคส่วนทั้งในระดับบุคคล หมู่บ้านและชุมชน (1 ชุมชน/หมู่บ้าน 1 ปณิธานความดี) ได้ร่วมตั้งและทำตามปณิธานความดีเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง ในปีมหามงคล 2558 – 2560 โดยเน้นการคิดดี ทำดีตามแนวคุณธรรมและจริยธรรม ในเรื่องที่มีความหมายต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของตนแล้วเชื่อมโยงขยายเป็นกลุ่ม หมู่เหล่า องค์กร และเกิดเป็นพลังแผ่นดินที่มีผลต่อการพลิกฟื้นสังคมไทย โดยผลที่คาดว่าจะได้รับของการทำโครงการนี้ก็คือ ประชาชนทั่วทั้งแผ่นดินได้ร่วมกันตั้งปณิธานความดีได้ปฏิบัติทำตามปณิธานนั้นเพื่อกลายเป็นพระราชกุศลในโอกาสมหามงคลและทำต่อเนื่องไปตลอด ซึ่งจะเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ก่อตัวจากจุดเล็กๆ ของการปฏิรูปตัวเอง ไปสู่การปฏิรูปประเทศชาตินำมาซึ่งความสุขสงบสันติอันไพบูรณ์

คำถามอันเป็นนัยสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการตั้งปณิธานว่าจะสามารถนำการใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อนโครงการได้อย่างไร เรื่องนี้นับว่ามีความสอดคล้องกับการตั้งปณิธานทางพระพุทธศาสนา ถ้าจะดูในบริบทรูปแบบลักษณะหรือขั้นตอนที่จะนำไปสู่แผนงานการที่จะมีปณิธานที่ดีได้ จะต้องผ่านกลไกหรือมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดมีในตนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐานให้เกิดมีกับประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เรื่องกรรม 3 เน้นการกระทำดีด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) เรื่องทวาร 3 เป็นการส่งเสริมและเพิ่มช่องในการทำความดีเพื่อตนเองและสังคม คือ กายทวาร วจิตวาร และมโนทวาร เรื่องสุจริต 3 เป็นการส่งเสริมความเป็นผู้ประพฤติดี มีความประพฤติชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สังคมคนไทยควรจะได้นำมาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปลุกจิตสำนึกดี คิดดี ทำดีตามแนวคุณธรรมและจริยธรรมอีกทั้งก็ต้องประกอบด้วยความเป็นผู้มีเจตนาหรือมีความตั้งใจที่ดี 3 ประการนี้ด้วย คือ 1. กายสัญญาเจตนา 2. วจิตสัญญาเจตนา 3. มโนสัญญาเจตนา เป็นความตั้งใจหรือมีความตั้งใจด้วยกาย วาจา และใจที่จะทำ

ความดีจึงจะทำให้โครงการ “ปณิธานความดี ปีมหามงคล” ประสบความสำเร็จดังวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ประเด็นที่น่าสนใจอีกอย่างก็คือ การนำ “ปณิธาน” มาเป็นแนวหลักประโยชน์ของชีวิต การนำ “ปณิธาน” บนฐานของคำว่า “พุทธปณิธาน” ตามหลักของพระพุทธศาสนา หรือ “โครงการปณิธานความดี” หากนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ทางโลกแต่อย่างเดียวน่าจะเป็นประโยชน์ตรงตามพุทธประสงค์อันแท้จริงได้ เพราะส่วนใหญ่มุ่งใช้ปณิธานเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเหตุภายนอก แต่ในความเป็นจริงแล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ที่จะให้เกิดประโยชน์ที่เรียกว่าอรรถาธิบาย สุขาธิบาย เป็นการสร้างทรัพย์ภายในที่ยั่งยืนกว่าทรัพย์ภายนอก ทรงมีพุทธประสงค์ที่จะให้เหล่าพุทธบริษัทได้เป็นผู้มีความตั้งมั่นในการตั้งมั่นปณิธาน วชิปณิธาน และกายวชิปณิธานเพื่อบำเพ็ญเพียรให้ถึงซึ่งพระนิพพาน

สรุป

บทความ “พุทธปณิธาน : โครงการปณิธานสู่ความดี” เป็นเรื่องที่คุณเขียนมีความต้องการที่จะนำเสนอจุดเด่นและประโยชน์ของปณิธานอีกนัยหนึ่งที่เสมือนเป็นการคิดนอกกรอบเพื่อให้เหมาะสมและทันยุคสมัยปัจจุบันก็คือ นำมาปรับใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างนโยบายสาธารณะ ปรับรูปแบบกระบวนการในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมในรูปแบบเชิงนโยบาย แผนงาน โครงการ เช่น นโยบายศรัทธาเชื่อมั่นผู้นำประเทศหรือผู้นำทางศาสนา และแม้ในส่วนย่อยของการดำรงชีวิตเพื่อประกอบกิจการงานต่างๆ ตั้งแต่ระดับสังคมครอบครัว หรือการบริหารประเทศ ก็สามารถนำเอาหลักการนี้ไปปรับใช้ให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ อีกทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการให้กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยการออกแบบกฎเกณฑ์ หรือระเบียบต่างๆ ให้สังคมได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเหมาะกับยุคสมัยปัจจุบันที่องค์กรหรือสถาบันทุกภาคส่วน รวมถึงสถาบันทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ล้วนเปิดช่องทางมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้มีปณิธานในองค์กร เป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำเนินโครงการเพื่อความ สุขความเจริญและเป็นประโยชน์แก่อุปการะแก่หมู่ชนทุกระดับ

เอกสารอ้างอิง: References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร. (2552). *คัมภีร์สังฆการีวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2529). *โสดาตถกัมมทานิทาน พากย์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- ปัญญา ใบบางยาง. (2552). *80 พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 23) . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระพุทธพุกามและพระพุทธานุ. (2557). *ตำนานมูลศาสนา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). (2545). *มุนินาถที่ปณี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- พระรัตนปัญญาเถระ. (2518). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปลรวบรวม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โรจน์บำรุงนุกุลกิจ.
- รังษี สุทนต์และคณะ (2548). *คัมภีร์ชินาลังการฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2555). *พระปฐมสมโพธิกถา ตอนเทโวโรหนปริวรรต*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

Searching and Preserving Lanna Palm Leaf Scriptures of Temples for Creating a Learning Source of the Northern Thailand

Phrachayanuntamunee, Thitiporn Sasom and Bantika Jaruma

Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Searching and preserving Lanna palm leaf scriptures of temples have been done to create a systematic local learning source of the Northern Thailand. The working process starts with selecting the temples that have the ancient scriptures but do not have systematic management. The next step is to make a list, make a searching index and copies of scriptures that do not overlap with the existing ones. Finally the new copies are added into the database. The benefit of this study is that the database can be an ancient local wisdom learning source for the new generations and can be a national treasure.

Keywords: Searching; Preservation; Lanna wisdom; Local Learning Source

Introduction

Literatures and archeology are the valuable cultural resources because they are the components of culture system of human society. They reflect the progress of objects and abstracts that our ancestors created, are the historic evidences that showed the uniqueness and history of community, and are the social capital that is developed to be learning sources and community potentials.

Literatures and archeology of Buddhism are a kind of cultural valuable resources. They are important as foundation of systematic thinking, local wisdom and a root of Thai cultures. The evidences of these are presented through elegance and fineness of monasteries, pagodas, Buddha image halls, Lanna palm leaf scriptures, Thai long books which were made of pulp from trees of the family Uricaceae, pulpits and etc. They also include abstract resources such as knowledge, intellects, Buddhist doctrines, believes and etc. These evidences have deep meanings and are important for the new generations' learning and social living.

For Thailand, Lanna or the upper Northern part of Thailand have many the literatures and archeology as mentioned above more than the other parts. It was found that there are 410,775 Lanna scriptures, not less than one million Lanna literatures which most are concerning Buddhism, and other kind of

literatures such as folktales, ancient laws, herbal medicines, astrology, ethics and worships.

Survey on Lanna palm leaf scriptures

The survey, called in Thai “Khuttham”, is a work about exploration on Lanna palm leaf scriptures in various temples in order to know numbers, titles, and conditions of suitable preservation. The survey found that currently there are many scriptures which have been kept in unsuitable storages. Some were destroyed by animals, heat, and moistness. Some were pressed for a long time in the stale storages. All are causes of the damaged scriptures.

Our works are therefore an attempt to prolong the scriptures. We have got much collaboration from scholars, organizations, and institutes to do that. The work starts with exploring numbers of the scriptures, making a list secondly, take microfilms thirdly, and finally making a database of the scriptures' name list. Another benefit of this work is to make monks and novices pay more attention on the scripture keeping.

The temples selected for this study are located in the following provinces.

- 1) Chiang Rai: There are 12 scriptures which have been kept around 62 to 85 years. The temples are located in Mae Lao, Mae Jun, Pan, and Muang Districts.

- 2) Payao: There are 32 scriptures which have been kept around 60 to 258 years. The temples where are located in Muang and Mae Jai Districts.
- 3) Prae: There are 253 scriptures. The oldest scripture is around 428 years. Most of them are from Soong Men temple where are located in Soon Men District. The rest are from the temples in Muang and Song Districts.
- 4) Nan: There are 78 scriptures. The oldest scripture is around 515 years. The temples are located in Muang, Song Kwae, Pupieng, Wiengsa, Tawangpa, Ban Luang, Toong Chang, Mae Jarim, Santisook, Chiengklang and Pua Districts.

Background of Lanna palm leaf scriptures

Thai ancient people favored to record their stories and knowledge on the leaves of Fan Palm tree which is a kind of tropical plants in South East and Eastern Asia. The palm leaves in Thailand have physical differences from ‘Palmyra Palm’, a kind of palm leaves, in India. They are softer, thinner and more light-colored so they are more easily crooked. As resulted, they are more quickly end of life than the Palmyra Palm (Somboonaneek, 2012).

The fact that the palm leaves are organic matters so they can disintegrate after recording the letters or symbols. They might be decayed

before we discover them. Thus, it is difficult to indicate the first appearance of recorded palm leaves. However, it was found that the ancient people recorded Sutras of Buddhism on the palm leaves since 500 years before Christian era (Wantana Kitisiworapun, 2004).

In India, it was found that in Orissa state, the people began to popularly inscribe information on the palm leaves since the 6th century. However, it was less used after papers came into India around the 11th century. At present, in Orissa the palm leaves are used in Arts, handicrafts, and religious ceremony. They are not used for recording the information anymore. Besides, in the past the recorded palm leaves were found in Japan, Sri Lanka, Indonesia, Laos, Burma, Cambodia and Thailand.

In Thailand, the first recorded palm leaves were used in religious works. Monks from Sri Lanka, who came to Thailand for propagation of Buddhism since hundreds years ago, spread this wisdom to Thai people. For Lanna area, the recorded palm leaves were used during Queen Chindadevi to Phra Muang Kaewage. It was the same time that Buddhism came into Lanna. The Lanna oldest palm leaf scripture is 'Tingsabat' which was inscribed in B.E 2014 (Somboonane, 2012).

Appearance of palm leaf scriptures

Palm leaf scriptures can be divided into 2 types. The first is Nungsue Pook, which has the 22 inches long size. The second is Nungsue Kom, which has the 12-14 inches long size. Both of them are 2 inches wide and used for inscribing the stories of Buddhism and the tales of the Lord Buddha's former birth.

The followings are the components of palm leaf scriptures.

- 1) Characters: Most are Khmer, E-sarn Dharma, Lanna Dharma, Mon, Burmese, Sinhalese, and Thai.
- 2) Languages: Most is Pali or Bihar. The rest are Standard Thai, Thai E-sarn, Thai Lanna, and Sanskrit.
- 3) Lines on the palm leaves: Most are the engraved lines. The rest are the ink and the golden lines respectively. The golden line is always used in the first page. At present, the lines are printed by a high technology machine.
- 4) Stories: Most are the doctrines of Buddhism.
- 5) Prakup: It is a kind of sticks which is used for pressing on the two side of a scripture.
- 6) Clothes: They were used for wrapping the scriptures.

- 7) Labels: After wrapping the scriptures with the cloth, people always paste a label in order to name and indicate the numbers of the scriptures.
- 8) Ropes: They are used for fastening the clothes in order to prevent the scriptures from dust and insects.
- 9) Kaka year: It is a cradle which is used for placing the scripture on when reading.

Process of inscribing the scriptures

Firstly, bind the sticky threads with a wooden frame. Secondly, smear the wet soot ball on the thread. Thirdly, put the thread on a palm leaf. Fourthly, flick the thread until the color of soot appeared on the leaf. Do it again on another side of the leaf. Fifthly, place a palm leaf which has the lines on a cradle. Sixthly, inscribe the information above the lines on the both sides of palm leaf by a spike. After this step, the white letters will appear on the palm leaf. Seventhly, glaze the sooth mixed with wood oil on the inscribed palm leave. Eighthly, scatter the hot sands on the glazed palm leave. Lastly, wipe the sooth with a clean cloth ball. Wipe many times until remain the soothing the letters and the other spaces are clean. This way makes the sooth ingrain on the letters for many hundred years.

Preservation and restoration of the scriptures

Because the ancient palm leaf scriptures are the organic matters, they are easily decayed. They are also composed of the glucose so they can be the food of insects. Frequently, therefore many scriptures were destroyed by the insects. Besides, the weather of Thailand is in tropical zone. The moistness and hot weather can ruin the scriptures, too. For these reasons, the preservation and restoration works are so important (Wantana Kitisiworapun, 2004).

The most suitable temperature for keeping the scriptures is during 20-25 degree Celsius. The humidity control should be during 50-60 percentages. Therefore, it is recommended to keep them in an air-conditioned or an airflow room with installing the window and door screens. Moreover, should avoid the sunlight and prevent them from the dust. The accurate storage is to put the scriptures in cloth bags or wrap them with mulberry papers. Lay them down in horizon in order to avoid breaking the scriptures.

Lanna Wisdoms from the palm leaf scriptures

The wisdoms that found from the scriptures are about Lanna law, Lanna local medicines and herbs, black magic knowledge, Thai traditional medicine, Thai language teaching and Buddhist doctrines. They are the sources of Lanna wisdoms that have been inherited from one generation to another generation

for hundred years ago. Another words, they are the valuable Lanna cultures that are the uniqueness of Lanna people.

Conclusion

The palm leaf scriptures are one of the crucial ancient documents of Lanna people. They recorded many important Lanna histories so they are historic evidences. They are also the valuable cultural heritage because they inscribed the stories of Lanna customs, traditions, and arts. They also recorded the Lanna wisdoms including law, medicines and herbs, black magic, Thai traditional medicine, Thai language teaching and Buddhist doctrines. Therefore, the benefit of this study is that the database can be an ancient local wisdom learning source for the new generations and can be a national treasure.

References

- Kongkaew Weeraprajak & Wirat Aunthornwarangkoon. (1984). *Royal Palm Leaf Scriptures in Ratanakosin Era*. Bangkok: Fine Arts Department.
- Somboonaneek, S. (2012). *Royal Palm Leaf Scripture Preservation*. In Supaporn Nakbunlung & Sineenart Somboonaneek (Editor), *Buddhist Arts: Value, Faith and Preservation*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Kitisiworapun. W. (2004). *Palm Leaf Book and Thai Notebook Maintenance*. Chon Buri: Burapa University.

Executives in the New Age with Thailand 4.0

Phrakru Kosaiyapattanapundit

Phra Sakdithat Sangthong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

Abstract

In the Thailand 4.0. In addition to the knowledge of arts and sciences, the executives as well as other science. Related they must be trained to be with moral ethics. Intelligent understanding of the world and life, in fact, knowledge of life, mental maturity, gentle, suitable for use. Can adapt to the situation. No matter how many times the situation in Thailand is developed. Management will also be effective and effective. It leads to the goal of "stable, prosperous and sustainable".

Keyword: Executives; New Age; Thailand 4.0

Introduction

The situation of modern society has changed dramatically. Also known in this era as the 21st century. In this age, the change was fast and completely different from the 19th and 20th centuries. The past industrial economy, it has been replaced by economic and service-driven information, knowledge and innovation. And no matter which way to turn. The technology is used to increase productivity instead of traditional labor. Groups or organizations must be a change in management tactics. To use both science and art combined with modern science to develop an organization to survive. Especially in terms of executive development. This is the most important human capital in the management process.

Thailand today, according to the policy of the NSC, is announcing the policy to develop the country into a new era called Thailand 4.0 (Thailand 4.0). As focusing on transforming the economy into a "value-based economy" or "innovation-driven economy" by focusing on the transition from "commodity" to "innovative" that changed from driving the country with the industrial sector to technology driven creativity and innovation. Including shift from focus to manufacturing sector to focus on the service sector more. So, when developing country modify driving like this. Organizations that operate in Thailand Institutional change must be aligned with the country's key development directions. "Leadership" of the organization's executives. It must be promoted in accordance with Thailand 4.0 era.

Executives in the New Age

In the present situation, the nation needs a new generation of executives who are knowledgeable, honesty and honestly. Especially the executives at various levels must want to have the moral of the original. That means that the person is the one who is committed to the right thing to buy, honestly performs the duty with a sense of commitment to enhance goodness have responsibility to lead the organization to success according to the

intentions and objectives of the organization. And also to make kindness and unity among the followers in the organization or subordinate.

Executive management can refer to the theoretical principles of your management, educators, or internationally accepted scholars. But sometimes it should be managed in different ways. According to management principles, there may be some defect or jam, it is possible. This may cause management to fail as expected. But if there is an integration of theoretical principles of the administration of the principles of Buddhism. Believed to create administrative power. Enhancing the management skills better and more complete, because the doctrines are Buddhist principles teach everyone to be good, moral and ethical, if applied to the administration of modern society. Management will be soft, flexibility in the right circumstances.

Thailand 4.0

"Thailand 4.0" is the policy vision of Thailand's economic development or the economic development model of the government under the leadership of General Prayut Chanocha, Prime Minister and Head of National Peace Corps (KBC). Entering the country on a vision of "stable, prosperous and sustainable". It has a mission to drive the reform of the country to adjust the direction and create a path to develop the country. Can cope with new opportunities and threats that change rapidly and severely in the 21st century.

"Thailand 4.0" is the Prime Minister's determination. To transform the economy into a "value-based economy", the main idea is to shift from "commodity" to "innovative" industry to technology driven creativity and innovation and shift from focus to product manufacturing to focus on the service sector more.

Therefore, "Thailand 4.0" should change the way it is done to modern agriculture. The emphasis is on management and technology (Smart Farming) by farmers to be rich and as an entrepreneurial farmer (Entrepreneur). Switch from traditional SMEs or existing SMEs, and the state must always help to become Smart Enterprises and Startups. Emerging companies with high potential shift from Traditional Services, which are creating relatively low value to high value

services and switching from low-skilled to knowledge workers, expertise and high skills.

Executives in the Thailand 4.0 Era

Before entering into leadership with desirable administration in Thailand 4.0 era. The author presents the definition of leadership, which Professor Emeritus Dr. Sorn Suksri Srivong defines that leadership refers to the ability of a leader to get someone else to act and to achieve corporate objectives. When an executive or leader must allow someone else to do something. The author will propose a theory of Trait Theory to lead to the development of Thailand 4.0 are;

First, Conceptual Characteristics, which means that leaders must be intelligent, Analytical thinking and systematic forecasting and see what will happen in the future. Including the change response in the model of country development in Thailand 4.0.

Second, Interpersonal Characteristics refers to a leader having communication skills, establish good relationships with others, have a positive attitude and to be a good example to society. Because in the era of Thailand 4.0 is the Era of creative use, innovate science, technology and research and development. The exchange of information between individuals and between organizations is very important.

Third, Technical Characteristics refers to the leader must have the knowledge, understanding the ability to work, can solve the problem. There is a way to convey and teach the work to the subordinate.

Fourth, Personal Characteristics promoted in Thailand 4.0, such as self-confidence, high responsibility, commitment, be cautious and enthusiastic.

Fifth, physical characteristics, which in principle means age, height, weight, physical strength. However, this characteristics, the author looked at that it is a contribution to the credibility of individual leaders in using leadership to subordinate. As the saying. "Good personality Affect credibility".

Last, Social Background Characteristics such as the leader's educational background, to contribute to the organization development network. Because of the development of Thailand 4.0. Finally, the startups downstream using the power of "civil" in the drive. The propulsion of public power means the leader cannot be driven alone, but there must be a network to strengthen the drive.

Considering the desirable characteristics of the desirable Thai managers in the 4.0 Era, these features, if properly developed, will lead the country and its organizations to sustainable development. The development of that is to apply the principles of Buddhism to apply to develop skills and increase the power of management itself.

In Buddhism, when we consider the Buddhist management knowledge, we can apply the principles to manage our organization to achieve our goals. The principle of the use of the principles are as follows;

In the Sutta Pitaka, have expressed about the tools of success 4 as follows: "The people will cross the void with faith 1, to cross the story with carelessness 1, be suffering with perseverance 1, be pure with wisdom."

1. The faith that explains that, people will cross the ring with faith or faith to cross the void it. In what work, if a person or a person does not have confidence in what they do? The results of the work will not be successful, but when we do with the conviction that the action in that. When successful, it will work as you think, without hesitation on the obstacles, these beliefs will bypass obstacles.

2. Negligence Crossing the wall means that the management of various tasks. If we do with negligence. Consider the reason, be careful to make a neat job. Carelessness causes many mistakes and problems to step to success, do not overlook a small problem. When we have problem, we must quickly resolved and find ways to prevent problems. The principle of negligence is at the heart of management, where management must always be aware. Especially in today's society.

3. Perseverance means that perseverance is at the heart of the administrative work. When the problem is not tolerated. No effort to improve. It will be but suffering. New generation executives understand the problem and try to resolve with the commitment to achieve their goals. Despite any obstacle encountered. It is not discouraged. Finally, it will succeed. As such, the perseverance has been called “Make misery”.

4. Wisdom makes Purify means that administration leaders need to use intelligence to consider the climb and look through all the problems.

In addition, the administration according to the principles of Buddhism has the principles used in the administration to achieve the maximum benefit and achieve the set goals. In Dutiyababanikasutra Anguttara-nikaya panjakanibata, the Buddha said about the characteristics of the executive which is consistent with the characteristics of the management in Thailand 4.0 is

1. Jakuma means to have a foresight as if it is a merchant or business executive. Need to know where goods are cheap. Then where to sell it so expensive. In this day must know stock will rise or fall. If a general manager must be able to plan and be smart in using people. This feature is expertise in the use of ideas and creative.

2. Vidhuro means to manage the business well and expertise such as a diamond dealer must see the diamond as a diamond or diamond. Medical surgeons need specialized surgery. Lawyers must specialize in law. This feature is technical expertise.

3. Nissaya Sambanno means to Human relations skills. Because it is a good human relations, such as merchants traveling to trade cities. There are merchants in that city. Provide accommodation or loans. Because it has good credit Good administrators must be able to hold the hearts. This feature is very important.

In addition, Phra Dhammakosajarn explained that these three characteristics are very different. It depends on the level of management. If a senior executive is responsible for planning and controlling a large number of characteristics, 1 and 3 are very important. 2 is less important because he can

use subordinates with specialized expertise. A middle executive, he three characteristics are equally important: they must have the expertise and good human relations with colleagues and subordinates.

At the same time, he must have a wide and far-sighted wit to prepare for senior management. Some middle managers are not prepared for intelligence. When he was high, he was subordinated to that gossip. "Stupid and still industrious". For top executives to work closely with their employees or subordinates, characteristics 2 and 3 are specialized and human relations are very important. However, he has to develop the first feature is intelligence to prepare to move to the next level.

The framework of modern day administration in Thailand 4.0 must be consistent in practice. The author believes that, if we apply the principles of Buddhism to integrate seriously, it is a clear practice and the development of a sustainable society.

Conclusion

New generation executives must be developed mentally to keep pace with the changes and development of human capital along with the development of information that Thailand is about to step into development called Thailand 4.0. It is important for administrators to integrate the principles and management theories with the Buddhist principles to respond to more complex development guidelines. Because learning the theoretical principles of management, it may not solve the problem effectively when problems occur in the organization. New generation executives in Thailand 4.0 need to develop human resources to thrive inward or mental development to be strong within and to have a strong base of life. Then apply the theory of management as a management approach. It will be able to solve complex problems in modern society Thailand 4.0 efficiently.

References

- Editors. (2012). *21st Century Education. School in Focus Journal. Year 4 No. 11.*
Bangkok: Charoentharna.
- Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2006). *Buddhist management methods.* Bangkok: MCU Press.
- Phra Srikumpeerayana. (2013). *Integrating Buddhism to strengthen the administrative power.* (2nd ed.). Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Borwon. (2016). Thailand 4.0 new economic model. [http://www.drborwon.com/Articledetail.asp? Id = 16223](http://www.drborwon.com/Articledetail.asp?Id=16223).
- Chaisak Sookrakarn. (2016). Leadership of the organization leaders in the Thai lands 4.0. [Https: // sparkadobe.com/page/YLGxuPO3qkdtE/](https://sparkadobe.com/page/YLGxuPO3qkdtE/).

รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

A Model of Offering Pangasukula Cloth from The Buddha's Time to the Modern Time

ณัฐ จันทร์หนูหงส์¹ และ มนตรี สิริโรจนานันท์²
Nut Channuhong¹ and Montree Sirarojnanan²

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²Thammasat University, Thailand.

บทคัดย่อ

ผ้าบังสุกุลเป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เอาทิ้งแล้วตามป่าช้า กองขยะ และตามถนนหนทาง เป็นผ้าที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เมื่อภิกษุแสวงหาผ้าบังสุกุลมาได้แล้ว จะนำมาซัก เย็บ ย้อม และทำเป็นผ้านุ่งและผ้าห่มกันเอง เพื่อความเป็นผู้มกน้อย สันโดษ ตามแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานไว้ ภายหลังพระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุรับคหบดีจีวร คือ จีวรของชาวบ้านได้ ทำให้พระภิกษุได้รับความสะดวกมากขึ้น ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์พวกชาวบ้านให้ได้รับผลบุญกุศลจากการถวายผ้าบังสุกุลให้แก่เหล่าภิกษุอีกด้วย

ในสมัยปัจจุบัน ผ้าบังสุกุลมิได้เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เอาทิ้งแล้วอย่างในสมัยพุทธกาล แต่เป็นผ้าที่ชาวบ้านนำมาถวายภิกษุในงานต่างๆ เช่น งานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน ผ้าที่นำมาถวายส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ทำสำเร็จรูปมาจากร้านค้าแล้ว รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลในสมัยปัจจุบันก็ยังคงรูปแบบที่ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลอยู่ กล่าวคือ ในปัจจุบันผ้าบังสุกุลในงานศพก็เปรียบเหมือนกับผ้าที่ภิกษุแสวงหาตามป่าช้า และผ้าบังสุกุลที่ทอดในงานผ้าป่าหรืองานกฐินก็เปรียบเหมือนกับผ้าที่ภิกษุแสวงหาตามกิ่งไม้หรือตามถนนหนทาง นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลให้กับพระภิกษุปฏิบัติธุดงค์วัดตามแบบอย่างบูรพาจารย์เพื่อขจัดขัดเกลาจิตใจของตนเองอีกด้วย

คำสำคัญ: การถวายผ้าบังสุกุล; สมัยพุทธกาล; ยุคปัจจุบัน

Abstract

Articles about “ A Model of Offering Pangsukula Cloth from the Buddha’s Time to the Modern Time”, the aim is to study the form of offering Pangsukula Cloth by separating the contents into two periods , the modern era and the present that there is and how has been changed.

In the modern era, Pangsukula Cloth was a dust fabric that the people left the cemetery, on the midden and in the streets that nobody owns the fabric. When a monk who seeking for the Pangsukula Cloth, he had already been washed , dyed and sewn into a quilt skirt and blanket for a modest retreat following the example of the Buddha had given them . After Buddha had Puttha permission for the monks to get the rich robes from the villagers, the monks had been more convenient and they were also helping the villagers to gain merit from offering Pangsukula Cloth to these priests too.

In the present, Pangsukula Cloth is not a dust cloth towel that he left it as in the modern era, but the fabric is offered to the monks in the various events such as funeral or Buddhist robes. Fabric offering mostly made from stores already. The model of offering Pangsukula Cloth in the modern times is still very close to the modern era. That is, at present, Pangsukula Cloth in the funeral is as the cloth that the monk sought by in the cemetery and Pangsukula Cloth that placed in Phapa or Kathin was like a monk seeking on the branches or in the streets. Moreover, it also has the model of offering the Pangsukula Cloth to the monks who practice Thudongkhawat like their first teachers in order to be eliminating refined their sensuality, too.

Keywords: Offering Pangsukula Cloth; The Buddha’s Time; Modern Time

บทนำ

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้เสด็จออกไปโปรดชาวโลก โดยเริ่มแสดงธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรซึ่งเป็นปฐมเทศนาให้แก่ปัญจวัคคีย์ ในวันนั้นพระอัญญาโกณฑัญญะหนึ่งในปัญจวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันแล้วทูลขออุปสมบทในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นพระสงฆ์องค์แรกที่ได้เกิดขึ้นในโลก (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 6/60) นับว่าพระรัตนตรัยได้เกิดขึ้นในโลกเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาสูตรอื่นๆ อีกมากมายจนมีผู้เลื่อมใสศรัทธาขอเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นสังคมสงฆ์ที่มีรูปแบบและวิธีการปฏิบัติเฉพาะกลุ่มขึ้น

ในยุคแรกๆของการเกิดสังคมสงฆ์ พระองค์ทรงปกครองพระสงฆ์ด้วยพระองค์เอง เนื่องจากพระภิกษุที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายังมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพระอริยบุคคล ปัญหาในการอยู่ร่วมกันเป็นระบบสงฆ์จึงไม่เกิดขึ้น โครงสร้างสังคมสงฆ์จึงยังไม่ปรากฏเป็นระเบียบสถาบันการปกครองที่ซับซ้อน การบวชเป็นไปอย่างเรียบง่ายด้วยวิธีการ “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” เพียงแต่พระองค์ตรัสอนุญาตเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นการรับรองฐานะของสมาชิกใหม่ที่เข้ามาในสังคมสงฆ์ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2534) และเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังฆมณฑล พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการปกครองคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยด้วยดี สามารถใช้ปัญญาในการมีความยั้งคิดและหยุดการปรุงแต่ง ผิกใจให้รู้เท่าทันไม่หลงหรือไม่คล้อยตามอารมณ์ในเรื่องนั้นๆ รวมทั้งแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น และสามารถลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ได้ทั้งหมด (แมชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย, 2559) การปฏิบัติจะอำนวยผลานิสงส์ที่พึงประสงค์ให้ได้ตามสมควรแก่การปฏิบัติ ถือเป็นการทำหน้าที่ธำรงสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาสืบไป (พระศรีสุทธิวงศ์, 2560)

การทรงผ้าบังสุกุล ก็ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกำหนดเอาไว้ เพื่อเป็นความหนึ่งเดียวกันของหมู่สงฆ์ ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลมีความเรียบง่ายและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่สงฆ์ อย่างไรก็ดี ในบริบทปัจจุบัน ผ้าบังสุกุลได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากครั้งพุทธกาลค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงต้องการทราบถึงรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันเป็นลำดับต่อไป

บทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของผ้าบังสุกุล ในสมัยพุทธกาล ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ผ้าบังสุกุลในฐานะปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับพระภิกษุ วิเคราะห์รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการถวายเป็นสังฆทานจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยจะได้ลำดับขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้ เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับการถวายเป็นสังฆทานจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. เอกสารชั้นต้น หรือชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2500 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และอรรถกถาปฐมสมันตปาสาทิกา แปล เล่ม 1-3 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550 ตลอดจนพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับคณะสงฆ์ในสมัยต่าง ๆ
2. เอกสารชั้นรอง หรือชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติมหาเถรสมาคม เอกสาร บทความจากวารสารสิ่งพิมพ์และหนังสือพิมพ์ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการถวายเป็นสังฆทานจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน
3. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)
4. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์
5. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ความหมายของผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล

ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล มีความหมายตามพุทธบัญญัติอย่างไร ในที่นี้ จะได้อธิบายความหมายของผ้าบังสุกุลให้พอเข้าใจดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2556) ได้ให้ความหมายของผ้าบังสุกุลไว้ว่า ผ้าบังสุกุล หรือบังสุกุลจีวร หมายถึง ผ้าที่เกลือกกลั้วด้วยฝุ่น, ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น กองหยากเยื่อ ซึ่งเขาทิ้งแล้ว ตลอดถึงผ้าห่อคลุมศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวายเป็นสังฆทาน

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) ได้ให้ความหมายของผ้าบังสุกุลไว้ว่า บังสุกุล แปลว่า ฝุ่นแห่งฝุ่น, กองฝุ่น, คลุกฝุ่น, เปื้อนฝุ่นในสมัยพุทธกาล ภิกษุต้องแสวงหาผ้าที่

เขาทิ้งแล้วจากกองขยะหรือจากป่าเข้ามาใช้ทำเป็นจีวร ผ้าเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเปื้อนฝุ่นหรือสกปรก จึงเรียกว่า ผ้าบังสุกุล

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า ผ้าบังสุกุล หรือบังสุกุลจีวร หมายถึง ผ้าเปื้อนฝุ่นที่พวกภิกษุในสมัยพุทธกาลเก็บมาได้จากกองขยะที่เขาทิ้งแล้ว หรือเป็นผ้าห่อคลุมศพจากป่าช้าที่ไม่มีเจ้าของ แล้วนำมาใช้สอยเป็นผ้านุ่ง และผ้าห่ม ทั้งนี้ผ้าบังสุกุลของภิกษุในสมัยพุทธกาล จะต้องไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวายมา แต่ต้องเป็นผ้าที่ภิกษุแสวงหามาเองจากสถานที่ต่างๆ มีกองขยะและป่าช้า เป็นต้น

ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าและพระสาวก

ผ้าบังสุกุลที่นับว่าเป็นผ้านุ่งและผ้าห่มของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกนั้น ถือเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับพระสงฆ์ในยุคต่อๆ มา ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการรวบรวมตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าและพระสาวก เพื่อให้เห็นรูปแบบการห่มผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญดังนี้

1) ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้า

(1) พระผู้มีพระภาคเจ้าทอดพระเนตรเห็นบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยเพื่อเป็นเอหิภิกขุจึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาซึ่งมีสีดุกทองออกจากระหว่างบังสุกุลจีวรอันมีสีแดงแปลงพระสุรเสียงกังวานดังเสียงพรหมตรัสเรียกว่าเธอจงมาเป็นภิกษุเถิด, จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 1/769)

(2) สมัยเห็นปานนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ้าแดง2ชั้นรัดประคด ทรงจีวรบังสุกุลเฉวียงบ่าเสด็จจากพระคันธกุฎีอันหมู่ภิกษุห้อมล้อมประทับยืนที่มุขพระคันธกุฎี (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 19/132)

(3) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจัดผ้าแดงสีดังดอกทองกลางแดงชุ่มด้วยน้ำครั้งประหนึ่งตัดดอกปทุมด้วยกรรไกรทรงนุ่งอันตราวาสกปกปิดมณฑลทั้งสามทรงคาดรัดประคดมีสิริดังสายฟ้าประหนึ่งคาดกำปทุมด้วยสายสร้อยทองทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงมีวรรณะละม้ายยอดอ่อนแห่งต้นไทร (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 20/56)

(4) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจัดแจงผ้า2ชั้นที่ทรงย้อมแล้วด้วยน้ำครั้งสดมีสีดังดอกทองกลางแดง ทรงห่มผ้าบังสุกุลอันประเสริฐมีสีแดงเหมือนใบอ่อนของต้นไทรที่จับเขย่าแผ่นดินใหญ่พร้อมทั้งเขาจักรวาลเขาสินธุและเขายุคันธรแล้วเสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 28/442)

(5) พระทศพลทรงนุ่งอันตราวาสกสองชั้นสีเหมือนดอกขาปิตมณฑลทั้งสามทรงคาดประคดเอวอันมีสิริดังสายฟ้าแลบเหนืออันตราวาสกนั้นเหมือนล้อมกองดอกขาด้วย

สายสร้อยทอง ทรงหมับังสกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงเสมื่อดอกทองกวาวที่ชุ่มด้วยน้ำค้าง
ประหนึ่งรดน้ำค้างลงเหนือยอดเขาทองประหนึ่งล้อมเจดีย์ทองด้วยตาข่ายแก้วประพาฬ
ประหนึ่งสวมของมีค่าทำด้วยทองด้วยผ้ากำพลแดงและประหนึ่งปิดดวงจันทร์ในฤดูสารทด้วย
พลาหกแดงเสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 73/200)

การนุ่งหมับังสกุลนี้ มิใช่จะมีแต่ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันรูปเดียว
เท่านั้น แม้กระทั่งในอดีตกาล พระพุทธเจ้าองค์ก่อนหน้าก็ได้ทรงนุ่งหมับังสกุลเช่นเดียวกัน
ดังข้อความที่ว่า “สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระผู้ตื่นแล้วทรงผ้ากำพลสี
แดงสลัดผ้าบังสกุลเหาะไปในอากาศ” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 51/105)

2) ตัวอย่างการนุ่งหมับังสกุลของพระสาวก

(1) ก็ในวันนั้นแลโดยมากพระอัสติมหาเถระต่างก็ทรงผ้าบังสกุลมีสีดั่งเมฆเฉวียงบ่า
ข้างหนึ่งถือไม้เท้าราวกะว่าข้างตระกูลคันธวงศ์ที่ได้รับการฝึกหัดเป็นอย่างดีปราศจากโทษแล้ว
คายโทษแล้วทำลายกิเลสแล้ว สางเครื่องรุงรังแล้ว ตัดเครื่องผูกพันแล้ว พวกกันห้อมล้อมพระผู้มี
พระภาคเจ้า (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 11/138)

(2) ครั้นนั้นพวกภิกษุผู้ถือผ้าบังสกุลและบิณฑบาตเป็นวัตรจาริกไปรูปเดียวหรือสอง
รูปเป็นต้น ออกจากที่พักกลางวันและที่อยู่ของตนๆแล้วมาถวายบังคมพระทศพลนั่งประหนึ่งวง
อยู่ด้วยม่านแดง (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 25/407)

(3) ฝ่ายพระมหาเถระมีพระมหากัสสปะเป็นประธานผู้มีราคะอันคายแล้วผู้ทำลาย
กิเลสแล้วสางกิเลสจตุรกซัญตติกิเลสเครื่องผูกได้แล้ว ไม่ช้องอยู่ในตระกูลหรือคณะหมับังสกุล
จีวรมีสีดั่งสีเมฆพวกกันแวดล้อมเหมือนพญาช้างหุ้มเกราะแก้วมณี ฉะนั้น (พระไตรปิฎกและอรรถ
กถาแปล 44/762)

สรุปความว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกในพระพุทธศาสนา นุ่งหมับังสกุลกันมา
ตั้งแต่สมัยพุทธกาล แม้กระทั่งในสมัยอดีตกาลพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ก็ยังทรงนุ่งหมับังสกุล
ด้วยเช่นเดียวกัน เหตุใดพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกจึงนุ่งหมับังสกุล การนุ่งหมับังสกุล
เป็นการบังคับหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาเป็นลำดับต่อไป

ผ้าบังสกุลในฐานะปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับพระภิกษุ

ผ้าบังสกุลมีความจำเป็นสำหรับพระภิกษุทุกรูป ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการศึกษาถึงผ้า
บังสกุลในฐานะเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับพระภิกษุ, ประเภทของผ้าบังสกุลที่ทรงกำหนดไว้,
กำเนิดผ้าบังสกุล, ผ้าที่ทรงอนุญาตไว้เพิ่มเติม และความเต็มใจในการนุ่งหมับังสกุล มี
รายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยเครื่องอาศัยและข้อห้ามสำหรับพระภิกษุ

สำหรับพระภิกษุผู้บวชเข้ามาใหม่ในพระศาสนา จำเป็นต้องถืออนุสาสน์ 8 ประกอบด้วย นิสสัย 4 และอภยนิยกิจ 4 มีรายละเอียดดังนี้ นิสสัย 4 คือ ปัจจัยเครื่องอาศัยในการดำเนินชีวิตของบรรพชิต เป็นส่วนของข้อปฏิบัติที่ภิกษุผู้บวชใหม่ควรปฏิบัติ ได้แก่ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2556)

1. บรรพชาอาศัยโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยป्लीแข้ง เธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยป्लीแข้งจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆภัต อุทเทสภัตินันตณภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปทิกภัต

2. บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

3. บรรพชาอาศัยเสนาสนะคือคองไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะคือคองไม้ นั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

4. บรรพชาอาศัยยาน้ำคือน้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยาน้ำคือน้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (พระไตรปิฎกภาษาไทย 4/128/197)

สรุปความว่า ผ้าบังสุกุล ถือเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยที่จำเป็นสำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนา ถือเป็นนิสสัยข้อ 2 ที่ภิกษุจะต้องประพฤติและปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังฆมณฑล และเพื่อความหนึ่งเดียวกันแห่งคณะสงฆ์

2) ประเภทของผ้าบังสุกุลที่ทรงกำหนดไว้

จากปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ข้อที่ว่า “บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล” จึงเป็นสาเหตุให้พระภิกษุมุ่งห่มผ้าบังสุกุลกันเป็นปกติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประเภทของผ้าบังสุกุลที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ จึงได้นำข้อความจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่ได้ระบุถึงประเภทของผ้าบังสุกุลไว้ 23 ชนิด ดังข้อความที่ว่า

พระโยคี เมื่อได้สมาทานเอารุดงค์อย่างนี้แล้ว พึงเอาผ้าชนิดใดชนิดหนึ่งในบรรดาผ้า 23 ชนิดเหล่านี้ คือ ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า, ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ กองขยะมูลฝอย, ผ้าเช็ดครรภ์, ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมันต์, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า, ผ้าที่คนเขาไปป่าช้าแล้วกลับมาทิ้งไว้, ผ้าที่ถูกไฟไหม้, ผ้าที่โคขย้า, ผ้าที่ปลวกกัด, ผ้าที่หนูกัด, ผ้าที่ขาดกลาง, ผ้าที่ขาดขาด, ผ้าที่เอามาทำธง, ผ้าที่เขาวงล้อมจอมปลวก, ผ้าของสมณะ, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ ที่อภิเษก, ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์, ผ้าที่ตกอยู่ในทาง, ผ้าที่ลมพัดไป, ผ้าที่เหวตาดวาย และผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก ครั้นแล้วพึงฉีกส่วนที่ทรพลใช้ไม่ได้ทิ้งเสีย เอาส่วนที่ยังแน่น

หนาดาวรอยู่มาซักให้สะอาดแล้วทำเป็นจีวร เปลื้องผ้าคหบดีจีวรชุดเก่าออกแล้ว พึงใช้ผ้าชุดบังสุกุลจีวรแทน (พระพุทโธมหาราช, 2551)

ผ้าทั้ง 23 ชนิดนี้ ถือว่าเป็นผ้าบังสุกุลโดยแท้จริงเพราะเป็นผ้าที่เขาใช้แล้วทิ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ ไม่ได้มีเจตนาที่จะถวายให้พระภิกษุนำไปใช้แต่อย่างใด พระภิกษุที่เก็บเอาผ้าไปใช้ก็มีจุดมุ่งหมายไปถึงข้อปฏิบัติที่จะขจัดขัดเกลากิเลสของตนเองเป็นสำคัญ ข้อปฏิบัติเช่นนี้เรียกว่า รุดงค์ 13 หมายถึง องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส, ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมาธิจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุปายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมกน้อยและสันโดษเป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2556) เป้าหมายในการบริโภคใช้สอยจีวรให้พระภิกษุได้พิจารณา โดยใช้สติปัญญาในการบริโภคปัจจัยมิให้ตกเป็นทาสของตัณหาหาคะ ก่อนการใช้สอยพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ด้วยการสำรวมระวังไม่ให้เกิดอกุศลหากผิดพลาดอันตรายทางธรรมจะเกิดขึ้นที่ และเป็นอกุศลทางใจ จึงไม่ควรบริโภคปัจจัยอย่างคลุกคลีผู้เสพงาม ให้เอาแบบอย่างพระพุทธองค์ที่ประพฤติปฏิบัติตามอริยมรรคคือ สัมมาอาชีวะ มุ่งประกาศพระธรรมคำสอน เพื่อปลดทุกข์ให้ชาวโลก มิได้แสวงหาความสุขเฉพาะตน (พระครูอาทรวณกิจ, 2559)

สรุปได้ว่า สำหรับพระภิกษุผู้มุ่งหวังจะขจัดขัดเกลากิเลสของตนเอง ควรดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางนี้ ด้วยการแสวงหาผ้าบังสุกุล 23 ประเภทตามที่ทรงกำหนดไว้ และควรเที่ยวแสวงหาผ้าเหล่านั้นมาด้วยกำลังของตนเองตามสถานที่ต่างๆ เช่น กองขยะ ป่าช้า หรือตามถนนหนทาง จะรับจากมือของทายก ทายิกาไม่ได้ เพราะถือเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการถือบังสุกุลถึงคะรุดงค์

3) กำเนิดผ้าบังสุกุล

การแสวงหาผ้าของภิกษุในสมัยพุทธกาล เป็นการแสวงหาผ้าด้วยตัวของภิกษุเองตามสถานที่ต่างๆ เช่น กองขยะ ป่าช้า หรือข้างถนน เพราะในสมัยนั้นผ้าเป็นของหายาก ภิกษุผู้ถือบังสุกุลถึงคะรุดงค์อย่างเคร่งครัดยังมีอยู่ และท่านเหล่านั้นก็ปฏิเสธที่จะรับผ้าจากทายก ทายิกานิดใด ดังตัวอย่างที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า

ในวันหนึ่งพระเถระมีจีวรเก่าแล้วแสวงหาจีวรในที่ทั้งหลายมีกองหยากเยื่อเป็นต้นหญิงภรรยาเก่าของพระเถระนั้นในอรรถกถาที่ 3 แต่อรรถกถานี้ได้เกิดเป็นเทพธิดาชื่อชาลินีในดาวดึงส์ภพ นางชาลินีเทพธิดานั้นเห็นพระเถระเที่ยวแสวงหาท่อนผ้าอยู่จึงถือผ้าทิพย์ 3 ผืน ยาว 3 ศอก กว้าง 4 ศอกแล้วคิดว่า "ถ้าเราจักถวายโดยทำนองนี้พระเถระจักไม่รับ" จึงวางผ้าไว้บนกองหยากเยื่อแห่งหนึ่งข้างหน้าของพระเถระนั้นผู้แสวงหาท่อนผ้าทั้งหลายอยู่โดยอาการที่เพียงชายผ้าเท่านั้นจะปรากฏได้ พระเถระเที่ยวแสวงหาท่อนผ้าอยู่โดยทางนั้นเห็นชายผ้าของท่อนผ้าเหล่านั้นแล้วจึงจับที่ชายผ้านั้น นั่นแล จุตมาอยู่เห็นผ้าทิพย์มีประมาณ

ดังกล่าวแล้วถือเอาด้วยคิดว่า "ผ้านี้เป็นผ้าบังสุกุลอย่างอุกฤษฏ์หนอ" ดังนี้ แล้วหลีกไป (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 41/377)

จากข้อความข้างต้นนี้ พบว่า พระภิกษุผู้ถือปิงสุกุลิกังคะถูกต้องอย่างอุกฤษฏ์ ย่อมไม่รับผ้าจากผู้อื่นใด ท่านเหล่านั้นมีความประสงค์จะแสวงหาผ้าบังสุกุลด้วยตนเองตามมีตามได้ ส่วนทายก ทายิกาในสมัยนั้น หากมีความต้องการจะถวายผ้าบังสุกุลแก่พระภิกษุ ก็ต้องใช้อุบายถวายทางอ้อมโดยคอยสังเกตว่า พระรูปไหนครองจีวรเก่ามากหรือขาดแล้ว ก็นึกเอาเองว่าท่านคงต้องการเปลี่ยนจีวรใหม่ ต้องคอยสังเกตดูว่า ท่านเดินผ่านไปมาทางไหนเป็นปกติ ในชั้นแรกก็นำผ้าไปวางทิ้งไว้ในป่าช้าบ้าง นำไปหมกในกองขยะบ้าง หรือทิ้งไว้โดยเปิดเผย แต่ต้องทำด้วยอุบายให้ท่านเชื่อว่าเจ้าของทิ้งหรือไม่มีเจ้าของแล้ว เมื่อพระท่านเห็นเช่นนั้น ท่านก็ถือเอาด้วยบังสุกุลสัญญา ถ้าไม่ทำอย่างนี้หรือทำให้ท่านรู้ว่า มีใครคอยช่วยเหลือ ท่านก็จะรังเกียจและไม่ยอมเก็บผ้า นั้นไปใช้

4) ผ้าที่ทรงอนุญาตไว้เพิ่มเติม

ในสมัยพุทธกาลนั้น ผ้าบังสุกุลเป็นผ้าที่จำเป็นสำหรับการใช้สอยของพระภิกษุก็จริง แต่ผ้าบังสุกุลนี้ถือเป็นผ้าที่หาได้ยาก เพราะต้องเป็นผ้าที่ตกอยู่ในกองขยะ หรือป่าช้า และต้องเป็นผ้าที่ภิกษุเก็บได้ด้วยตนเอง จึงจะสามารถนำมาใช้สอยทำเป็นผ้าถุงและผ้าห่มได้ ทำให้เหล่าทายก ทายิกาผู้มุ่งหวังถึงผลทานอันไพศาลในพระศาสนาไม่อาจสร้างสมบุญกุศลจากการถวายผ้าโดยตรงได้ ด้วยเหตุนี้ หมอชีวกโกมารภัจจึงได้กราบทูลขอพุทธานุญาตให้เหล่าภิกษุรับผ้าคหบดีจีวรแทนผ้าบังสุกุลได้บ้าง ดังข้อความต่อไปนี้

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสิไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด มีชื่อเด่นเยี่ยงกว่าคู่ผ้าเป็นอันมาก หลายร้อยหลายพัน หลายแสนคู่พระเจ้าปชโชตทรงส่งมาพระราชทานพระองค์โปรดรับผ้าสิไวยกะคู่ 1 ของข้าพระองค์เถิดพระพุทธเจ้าข้า และโปรดทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุสงฆ์”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสิไวยกะแล้วลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูปใดปรารถนาจะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจีวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้”

คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/337/197-198)

จากข้อความข้างต้น พบว่า ในกาลก่อนพระพุทธเจ้าอนุญาตเฉพาะแต่ผ้าบังสุกุลเท่านั้น ต่อมาภายหลังเมื่อหมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ทูลขออนุญาตแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงยินยอมให้พระภิกษุรับผ้าคหบดีจิวรจากทายก ทายิกาได้บ้าง แต่ถึงอย่างนั้น หากพระภิกษุท่านใด มุ่งหวังที่จะจัดชุดเถลาลิเลสของตนเองอยู่เป็นนิตย์ จะแสวงหาผ้าบังสุกุลด้วยตนเอง พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญต่อพระภิกษุท่านนั้น เพราะท่านยินดีต่อปัจจัยตามที่ตนแสวงหามาได้ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติตามหลักปัสสกูลิกังคะธุดงค์

วิเคราะห์รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

ผ้าบังสุกุลในยุคปัจจุบันมีรูปแบบเปลี่ยนไปจากสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก ในที่นี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ผ้าบังสุกุลที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย 2 รูปแบบ กล่าวคือ ผ้าบังสุกุล และการถวายผ้าบังสุกุล

ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้ว ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ภิกษุผู้แสวงหาผ้าบังสุกุลจะต้องเที่ยวเสาะหาผ้าบังสุกุลตามป่าช้า กองขยะ และตามถนนหนทางต่างๆ แล้วนำมาซัก เย็บย้อม ทำเป็นผ้านุ่งและผ้าห่มกันเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2556) ที่เป็นเช่นนี้เพราะในสมัยพุทธกาลผ้าเป็นของหายากและมีจำนวนน้อย พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุมีความมกน้อยและสันโดษในบริวาร จึงได้ประทานพุทธานุญาตเช่นนี้ ในช่วงต้นของศาสนา แต่เมื่อหมอชีวกโกมารภัจจ์ทูลขอคหบดีจิวร เพื่อมุ่งหวังให้ภิกษุหาผ้าใช้สอยได้ง่ายขึ้น และถือเป็นการอนุเคราะห์พวกชาวบ้านให้ได้รับผลบุญอันไพบูรณ์ด้วย ((พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/337/197-198) ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้าอื่นที่นอกจากผ้าบังสุกุลมาใช้สอยได้

สำหรับผ้าบังสุกุลในสมัยปัจจุบันนั้น มิได้เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้วอย่างในสมัยพุทธกาล ปัจจุบันผ้าบังสุกุลมักจะเป็นผ้าที่หายาก ทายิกานำมาถวายภิกษุในงานต่างๆ เช่น งานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน ผ้าที่นำมาถวายส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ทำสำเร็จรูปมาจากร้านค้าแล้ว จึงนับว่า ผ้าบังสุกุลมีความเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก

การถวายผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล ทายก ทายิกาผู้ฉลาดในอุบายจะนำผ้ามาถวายโดยไม่ให้ภิกษุรู้ตัว โดยจะวางผ้าบังสุกุลไว้ตามป่าช้า กองขยะ หรือท้องถนน ไว้ข้างหน้าหนทางที่ภิกษุจะเดินผ่าน และวางไว้ให้เป็นเสมือนหนึ่งว่าภิกษุมาพบเห็นเข้าโดยบังเอิญ เมื่อภิกษุเห็นผ้าเช่นนั้น ก็สำคัญว่าเป็นที่ไม่มีเจ้าของหรือเขาทิ้งแล้ว จึงนำผ้านั้นมาซัก ย้อม เย็บทำเป็นผ้านุ่งห่มได้ตามความประสงค์ เมื่อหมอชีวกโกมารภัจจ์ทูลขอคหบดีจิวรกับพระพุทธเจ้าแล้ว การถวายผ้าบังสุกุลก็เริ่มเปลี่ยนไป กล่าวคือ ชาวบ้านผู้ประสงค์ผลบุญจะน้อมนำผ้าบังสุกุลมาถวายแก่

พระภิกษุได้โดยตรง ทำให้ภิกษุไม่ต้องลำบากในการเที่ยวแสวงหาผ้าอย่างในอดีต ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์เหล่าทายก ทายิกาไปในคราวเดียวกันด้วย

ส่วนการถวายผ้าบังสุกุลในปัจจุบันนั้น มักจะอยู่ในงานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐินที่เป็นเช่นนี้เพราะงานพิธีดังกล่าว มีรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลที่ยึดถือตัวอย่างมาจากสมัยพุทธกาล เช่น ในงานศพสมัยปัจจุบันนี้ ก็ยึดถือรูปแบบมาจากสมัยพุทธกาลที่ภิกษุต้องเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลตามป่าช้า แม้กระทั่งในงานทอดผ้าป่าหรืองานกฐินสมัยปัจจุบันนี้ ก็ยึดถือรูปแบบมาจากสมัยพุทธกาลเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นผ้าที่ภิกษุแสวงหามาได้ตามกิ่งไม้ ต้นไม้ หรือตามถนนหนทางต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีการทอดผ้าป่าหรืองานกฐินของปัจจุบันที่มักจะวางผ้าบังสุกุลไว้ที่ต้นผ้าป่าหรือต้นกฐินแล้วให้พระภิกษุชักผ้าบังสุกุลไปใช้สอย นอกจากนี้สามารถสรุปสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

๑) ปัจจัยภายใน ความมีน้ำใจของสมาชิกในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ที่เคยช่วยเหลือกันแบบพี่แบบน้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ไม่คิดสินจ้างรางวัล ต่อมาความเห็นแก่ตัวมองถึงผลประโยชน์มากขึ้น สิ่งที่เคยช่วยเหลือกัน ก็กลายมาเป็นซื้อขาย สิ่งที่เคยช่วยเหลือกันก็เป็นการว่าจ้าง ที่กล่าวมาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่มีผลทำให้พิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และประสบการณ์ของผู้นำประสบการณ์ความคิดของผู้นำ ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน จึงมีผลทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพมีการปรับเปลี่ยนตามกระแสดังกล่าวตามไปด้วย

๒) ปัจจัยภายนอก ซึ่งมีส่วนทำให้พิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป สามารถแยกออกได้ดังนี้ คือ (พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ, 2554)

สังคมและวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม มีผลต่อการจัดพิธีกรรมงานศพเป็นอย่างยิ่งเพราะคนในสังคมมีความเห็นมีค่านิยม ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสมัยโลกาภิวัตน์

การศึกษา มีส่วนสำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรม เมื่อคนมีการศึกษาที่สูง และเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดีกว่าในอดีต เมื่อจำเป็นต้องจัดงานจึงจัดรูปแบบงานให้ออกมาในรูปแบบที่ดีงาม ตามสมัยนิยมที่ได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ที่เห็นจากที่อื่น เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตะและความอาลัยรัก ต่อผู้ที่ล่วงลับไป

ระบบเศรษฐกิจ มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้การจัดพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่เสียชีวิตจนกระทั่งเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงอาศัยเงินเป็นตัวแปรหลักในการจัดงาน เพราะต้องการความสะดวกสบายและรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลให้กับพระภิกษุผู้ถือปิงสุกุลกัณฑ์จะดุรงค์ ก็ยังคงมีรูปแบบคล้ายคลึงกับสมัยพุทธกาลอยู่บ้าง กล่าวคือ ทายก ทายิกานำผ้ามาถวายให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่ถืออุตุงควัตรข้อนี้ เมื่อท่านรับมาพิจารณาและใช้สอยนุ่งห่มแล้ว ท่านก็จะถือวัตรปฏิบัติตามแบบอย่างในสมัยพุทธกาลและตามแบบอย่างของบูรพาจารย์ เพื่อเป็นการจัดขัดเกลากิเลสของตนเอง และเพื่อความมกน้อย สันโดษในสิ่งที่มีตามแบบอย่างของพระอริยบุคคลในพระศาสนาต่อไป

สรุป

ผ้าบังสุกุลถือกำเนิดในสมัยพุทธกาล เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่ไม่มีเจ้าของและเขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ พระภิกษุผู้ปรารถนาผ้าบังสุกุล จะเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลที่วางตามป่าช้า กองขยะ ตามถนนหนทางที่เขาทิ้งไว้ จากนั้นพระภิกษุจะซักผ้าที่เปื้อนฝุ่นเหล่านั้นนำมาซักให้สะอาด แล้วนำมาตัด เย็บ ย้อม เป็นผ้านุ่งห่มต่อไปเพื่อความเป็นผู้มีชีวิตที่เรียบง่ายมกน้อย สันโดษในสิ่งที่มีอยู่และเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ต่อมาพระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้รับผ้าคหบดีจิวรของอุบาสกอุบาสิกาที่ถวายกับพระภิกษุได้ ทำให้พระภิกษุแสวงหาผ้าบังสุกุลมาใช้สอยได้ง่ายขึ้น ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์ให้ชาวบ้านได้รับผลบุญอันไพศาลอีกด้วย

ในปัจจุบัน การทอดผ้าบังสุกุลในงานศพการทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน แม้จะมีรูปลักษณะที่เปลี่ยนไปด้วยกาลเวลาก็ตามแต่ด้วยจิตศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีอย่างไม่ขาดสายและยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ แม้จะไม่เหมือนดังสมัยพุทธกาลก็ตาม แต่ทั้งนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของคนในสังคมและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมด้วยรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลต่างๆ ที่จัดทำขึ้นก็ยังมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้รับผ้าบังสุกุลเหมือนเดิม ดังนั้น การถวายผ้าบังสุกุล จึงเป็นความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนอย่างแนบแน่น และกระทำกันอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นประเพณีแม้จะผิดวิถูประสงค์ไปบ้าง แต่ก็เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม

เอกสารอ้างอิง: References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). *พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Mahamakutrajavidyalaya University. (1993). *Thai Tipitaka and Commentaries, Set of 91 Volumes*. (3rd ed.). Bangkok: MBU Press.
- พระครูอาทรวนกิจ. (2559). การใช้สอยผ้าไตรจีวรของพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 16(1), 16 82-88.
- Phrakuathornwanakit. (2016). An Analytical Study of the Cloth Consumption of Buddhist Monks Effecting the Economic System In Udonthani Province. *Dhammathas Academic Journal*, 16(1), 16 82-88.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto. *Dictionary of Buddhism (Dhamma)*. (21th ed.). Bangkok: Plithamma Publishing.
- พระพุทฺธโฆษาจารย์. (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- Phrabhaddhagasajarn. (2008). *Visuttimakka*. (7th ed.) Bangkok: Tana Press.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2534). *อุดมการณ์ทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- Serttabunsrang, S. (1991). *The Social Ideology*. Bangkok: O.S. Printing house.
- พระศรีสุทธิพงษ์. (2560). พระเจดีย์ : การบูชาในพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 2(1), 36-48.
- Phrasrisutthiphong. (2017). Cetiya (Pagoda) : Worshipping in Buddhism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*. , 2(1), 36-48.

พระอธิการพัฒนพงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). *ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ: กรณีศึกษา บ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

PhraAtikarnPhipatphong Thanawutto. (2011). *A Study on Changes in Buddhists' Funeral Ceremony : A Case Study on Banmoon Village, Naprang Sub-District, Pong District, Phayao Province*. M.A. thesis Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย. (2559). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสตรีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4(1), 90-105.

Maechee Kulaporn Kaewwilai. (2016). The Behavior Modification of the Women Who Practice Vipassanā Meditation in the Contemporary Thai Societies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 90-105.

บทวิจารณ์หนังสือ

เรื่อง พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย

สุวรรณฐา ลิ้ม

ส่วนนำ

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” หนังสือเล่มนี้เขียนเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวช วะสี จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พิมพ์ที่บริษัท ออฟเซ็ทพลัส จำกัด เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2559 ประวัติผู้เขียนหนังสือ สำเร็จการศึกษาเตรียมแพทยศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, แพทยศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล), ปริญญาทางมนุษย์-พันธุศาสตร์ (Human Genetics) มหาวิทยาลัยลอนดอน สหราชอาณาจักร และปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ที่พุทธศาสนิกต้องตระหนักรู้เข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ชีวิต ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งตามประวัติศาสตร์ประเทศไทยนั้นมีการควบคู่กับสถาบันพระพุทธศาสนามาโดยตลอดตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา แต่สิ่งที่ต่างจากสังคมไทยปัจจุบัน คือความห่างเหินจากพระพุทธศาสนา ความไม่สนใจที่จะศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเหมือนในครั้งอดีต ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบผลสำเร็จตามทิศทางที่ควรจะเป็น ดังนั้นวัตถุประสงค์ของหนังสือนี้ ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้มองเห็นและเข้าใจในฐานะ “พระพุทธศาสนาเป็นทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” โดยผู้เขียนมีแรงบันดาลใจเกิดขึ้นจากความเป็นนักอ่าน นักวิเคราะห์ และเป็นผู้บริหารในตำแหน่งต่างๆ และทำงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาตลอดทำให้ผู้เขียนมองว่าการจะพัฒนาประเทศให้เจริญนั้นจำเป็นต้อง

มองดูที่รากฐานวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่ คือพระพุทธศาสนาเป็นฐานสำคัญสำหรับนำไปใช้เพื่อพัฒนาด้านอื่นๆ ของสังคมให้เป็นสังคมแบบพุทธ

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงแบ่งเนื้อหาตามสารบัญดังนี้ (0) ทุนทางพระพุทธศาสนา (2) พระสงฆ์ 4 ประเภท และปฏิบัติ (3) กลไกเชื่อมโยงสร้างสรรค์: เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย (4) วิกฤตประเทศไทยและวิกฤตโลก (5) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (6) ประเด็นการพัฒนาประเทศไทย (7) บทบาทของวัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาประเทศไทย (8) สถาบันสงฆ์กับโลกย์ที่เปลี่ยนแปลง และ (9) ใช้โครงสร้างสมองสร้างสังคมโครงสร้างสมอง

ส่วนเนื้อหา

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” เป็นหนังสือที่ผู้เขียนได้ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไทยซึ่งปัจจุบันประเทศกำลังประสบกับวิกฤตหลายประการและหนทางที่จะสามารถพัฒนาประเทศให้ดีขึ้นนั้นก็ต้องอาศัยรากฐานวัฒนธรรมสำคัญของประเทศ คือมีสถาบันพระพุทธศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนานโดยผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นสาระของหนังสือที่ชักชวนผู้อ่านให้เข้าใจกับพระพุทธศาสนาผ่านงานเขียนนี้ที่ได้บูรณาการคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำหรับนำไปพัฒนาประเทศไทย ผู้เขียนได้วางโครงสร้างเนื้อหาทั้งหมดมี 9 หัวข้อข้างต้น ผู้วิจารณ์ก็นำประเด็นบางข้อมาสรุปสาระสำคัญไว้ในหัวข้อเดียวกัน มีดังนี้

(1) **ทุนทางพระพุทธศาสนา** ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศไทยนั้นต้องคำนึงถึงรากเหง้าของประเทศไทยที่เป็นองค์กรใหญ่และความใกล้ชิดกับประชาชนต่างได้อาศัยซึ่งกันและกันนั่นคือ วัด โดยปัจจุบันมีจำนวน 30,000 วัด ทั่วประเทศ และมีกลไกขับเคลื่อนองค์กรที่เป็นวัดให้เจริญขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ มีจำนวนประมาณ 30,000 รูป ทั้งที่เป็นพระภิกษุ และสามเณร ซึ่งต่างมีส่วนในการสืบทอดองค์กรแห่งสังฆะให้ดำเนินต่อไปได้ ตั้งแต่เริ่มต้นเข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนา และเมื่อเข้ามาบวชแล้วท่านได้ศึกษาหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของศาสนามีความเข้าใจในศาสตร์ที่ได้ศึกษามา แล้วนำไปสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกให้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ชอบเป็น “สัมมาชีพ” และเป็นรากฐานสำคัญของการ

พัฒนาประเทศที่ผู้เขียนได้นั้น และตระหนักให้พุทธศาสนิกชนเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านได้ช่วยพัฒนาประเทศอย่างน่ายกย่อง ที่ผู้วิจารณ์กำลังจะกล่าวถึง คือ พระสงฆ์สี่ประเภท

(2) **พระสงฆ์ 4 ประเภท และปฏิบัติ** ประเด็นนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของพระสงฆ์สี่ประเภท มีดังนี้ **ประเภทแรก** พระสงฆ์ที่เป็นเชิงวัฒนธรรมชาวบ้าน คือส่วนใหญ่ พระสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทั้งในตามชนบทและตามเมืองกรุง ก็จะเต็มไปด้วยพระที่เป็นลูกชาวบ้านซึ่งท่านได้เข้ามาบวชในพระศาสนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทำให้พระสงฆ์มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวบ้าน และทำงานประสานร่วมมือกันเป็นอย่างดี สร้างสมศรีสมานสามัคคีกัน ตรงจุดนี้เป็นรากฐานวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อสังคมมีปัญหาที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างความขัดแย้ง **ประเภทที่สอง** คือพระสงฆ์มีความชำนาญด้านวิปัสสนาธุระ ซึ่งปัจจุบันในสายตาของคนเมืองกรุง ผู้ที่เป็นพุทธมามกะจำนวนไม่น้อยมีการศึกษาดี แต่ไม่ได้ใส่ใจที่จะศึกษาปฏิบัติและเข้าใกล้กับพระศาสนาทำให่วิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปไม่ราบรื่น ประสบกับปัญหาต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแบ่งแยกที่เป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากรรมฐานนี้ ท่านได้ทำหน้าที่สำคัญ คือเป็นนักจิตแพทย์ให้คำปรึกษาโดยไม่รู้ตัว ซึ่งหากสังคมเห็นความสำคัญในเรื่องนี้องค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก็จะเป็นองค์กรแห่งสมาธิแบบพุทธ **ประเภทที่สาม** พระสงฆ์เป็นนักวิชาการและพัฒนาปัจจุบันหากสังคมไทยเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระสงฆ์ประเทศที่สามนี้ จะเป็นการดียิ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ผ่านกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา โดยฝึกหัดพัฒนาวิธีคิด ที่ถูกต้องทั้งทางคติโลกและศีลธรรม พร้อมกันนี้ท่านก็เข้าใจระบบสังคมที่มีความซับซ้อนเป็น “Complex system Society” ในหลายมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นพระนักวิชาการ ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และอีกในฐานะคือเป็นพระธรรมทูต ทำงานประกาศคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ทำให้สังคมปัจจุบันต่างเชื้อชาติต่างศาสนาได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานมากขึ้น ซึ่งต่างจากคนไทยที่มีสิ่งดีเป็นวัฒนธรรมของชาติ กลับหาเห็นที่จะใส่ใจศึกษาปฏิบัติตาม และมีการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้องจนนำไปสู่ปัญหาของสังคม ดังที่ปรากฏตามสื่อสิ่งพิมพ์ในปัจจุบัน และ **ประเภทที่สี่** คือพระผู้ใหญ่ ผู้ทรงสมณศักดิ์สูง เป็นพระราชาคณะทุกระดับ และเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ท่านมีลูกศิษย์ที่เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ทำงานทุกกระทรวงทบวงกรม มีความสำคัญมากหาก

สังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านอุทิศตนทำงานให้แก่สังคมไทย ที่ปัจจุบันสังคมประสบกับวิกฤตทางด้านศีลธรรมหลายกรณี พระสงฆ์ประเภทที่สามนี้ ท่านสามารถทำงานให้กับสังคมในทุกสภาพปัญหา แม้สังคมเมืองจะมีระบบที่ซับซ้อนมากมายก็ตาม ท่านสามารถทำงานให้แก่สังคมได้อย่างราบรื่น และพร้อมกันนี้การทำงานของพระสงฆ์ประเภทที่สามเป็นการสนองงานทางคณะสงฆ์ด้วย จึงทำให้กระบวนการทำงานเกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ที่เรียกว่า “เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย” ซึ่งมีกลไกเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำงานอย่างสร้างสรรค์ มีรูปแบบเป็น “กัลยาณมิตร” ที่จะเป็นแนวทางการทำงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนได้

(3) **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** ประเด็นนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การที่โลกเกิดวิกฤตอย่างรุนแรง เพราะเป็นอารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม และไม่มีทางที่โลกจะไม่วิกฤต ดังนั้นทางออกที่จะให้พ้นสภาพวิกฤตได้ คือการพัฒนาจิตสำนึก การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution) หรือการปฏิวัติทางจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution) ตามทัศนะขององค์ดาไลลามะ ที่ผู้เขียนได้ยกมาอ้างถึง ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา ที่มีหลักปฏิวัติทางจิตวิญญาณว่าด้วยกระบวนการศึกษาในหลักไตรสิกขา มี “ศีล สมาธิ และปัญญา” นำไปสู่การประสพของระบบชีวิต ระบบสังคม ระบบสิ่งแวดล้อม ทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีสันติสุข โลกมีธรรมอยู่” นอกจากนี้ผู้เขียนได้ระบุไว้ว่า “พุทธศาสนาสอนการบริโภคเท่าที่จำเป็น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังปรากฏความในพรหมชาลสูตร ข้อมหาศีล ให้ภิกษุเว้นขาดจากการพรากพืชคามชนิดต่างๆ โดยพิศดาร” จะเห็นว่าการที่ประเทศเกิดวิกฤตทั้งหลายนั้นเป็นเพราะขาดการตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาด้านวัตถุนิยม และมีได้ฝึกหัดให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ได้พัฒนาหรือเจริญขึ้นตามทิศทางที่ควรจะเป็น และได้คำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างตามหลักสายกลาง หรือเป็นสัมมาชีพทั้งในระดับชาวบ้านจนถึงระดับนโยบายในการพัฒนาประเทศที่มีลักษณะเป็นการพัฒนาในรูปแบบขององค์เจดีย์ คือพัฒนาจากยอดของเจดีย์ลงมาทำให้กระบวนการพัฒนานั้นมีฐานรองรับไม่มั่นคงสามารถล้มได้ง่าย ไม่เหมือนกับการพัฒนาที่ดำเนินการจากฐานของเจดีย์ขึ้นไปสู่ยอดของเจดีย์เป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนได้

(4) บทบาทของวัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาประเทศไทย

ประเด็นนี้ผู้เขียนได้เน้นความสำคัญขององค์กรทางพระพุทธศาสนา คือวัดมีบทบาทหลายประการที่เอื้ออำนวยแก่สังคมไทยปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่ในหลายมิติ มีการศึกษาในหลักศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness) แก่พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักรู้ (Awakening) ถึงเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่เป็นนักวิชาการและนักพัฒนา และส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตของสังคม แล้วนำไปสู่การสร้างฐานเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักสามมาชีพ และเป็นการเสริมสร้างสันติภาพ (Peace) ให้เกิดขึ้นตามกรอบไตรสิกขา ที่จัดเป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่เน้นการพัฒนามนุษย์โดยไม่แบ่งแยกชีวิตจากการศึกษา เพราะถือว่า ชีวิต คือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต ที่เป็นทุนสำคัญสำหรับพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ ของสังคมให้เจริญงอกงามได้ โดยหลักการที่ว่านี้สอดคล้องกับทัศนะ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า “ การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์เปรียบเหมือนเก้าอี้ที่มีครบทั้ง 4 ขา จึงจะใช้งานได้ การศึกษาต้องมีครบทั้ง 4 สดมภ์ ขาดข้อใดข้อหนึ่งก็บกพร่อง สดมภ์ทั้ง 4 ประการ คือ 0) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Leaning to Know) 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Leaning to do) 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Leaning to live together) และ 4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษภาพ (Leaning to be)”

(5) สรุป ตอนสุดท้ายของหนังสือ ผู้เขียนได้ฝากข้อคิดน่าสนใจ คือได้ตั้งความหวังไว้กับบทบาทของวัดในฐานะเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความเชื่อไว้ตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีกระบวนการพัฒนามนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่อคติต่อชาติกำเนิด เผ่าพันธุ์ สีผิว เพศสภาวะ ศาสนา อายุ หรือฐานะ ทุกคนล้วนเป็นเพื่อนมนุษย์ โดยเน้นการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศที่ต้องอาศัยบทบาทพระสงฆ์ทั้ง 4 ประเภท เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนสังคมแบบพุทธในอนาคต โดยผู้เขียนได้เน้นที่ “การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสามัคคีธรรม มีจิตสำนึกใหม่ กล่าวคือ มีปัญญาเป็นประชาธิปไตย 5 มิติ ได้แก่ 0) ประชาธิปไตยทางจิตสำนึก (Consciousness democracy) 2) ประชาธิปไตยทางสติปัญญา (Wisdom democracy) 3) ประชาธิปไตยทางสังคม (Social democracy) 4)

ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (Economic democracy) และ 5) ประชาธิปไตยทางการเมือง (Political democracy)”

บทวิจารณ์

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” เป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเป็นหลักปฏิบัติสำหรับประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประเทศไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์และมองเห็นสถานการณ์ของสังคมไทยปัจจุบัน ที่จำเป็นจะต้องหลักคิด หลักปฏิบัติสำหรับนำไปใช้เป็นกรอบของการพัฒนาประเทศที่ต้องอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมของตน คือมีสถาบันพระพุทธศาสนา ที่สถาบันหลักของประเทศได้น้อมนำหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา มาใช้กับสังคมไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีต แต่บริบทสังคมไทยปัจจุบันถูกเพิกเฉยและมองข้ามสถาบันนี้ไป ทำให้สังคมไทยเกิดวิกฤตหลายประการ โดยเฉพาะวิกฤตทางด้านศีลธรรม และหลักจริยธรรมของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นเหตุทำให้หน่วยงานต่างๆ พยายามหาวิธีทางเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ จึงเกิดกระบวนการทำงานร่วมกันกับทางคณะสงฆ์ได้ขึ้น เพื่อเป็นทางออกของสังคมไทย

ถึงอย่างไรก็ตาม การที่ผู้เขียนได้รจนาหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา เพื่อเป็นแสงสว่างทางออกหนึ่งของสังคมไทย ที่ผู้วิจารณ์เห็นว่ามีส่วนสะท้อนต่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างน้อยมีหลักคิด หลักปฏิบัติ ที่เป็นผลดีสำหรับนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศไทย 3 ประการ ประกอบด้วย

0) สังคมไทยควรที่หันมาดูรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งทรัพยากรหลายอย่างที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาด้านศีลธรรมของคนในประเทศให้เป็นคนที่มีศีลธรรม และมีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เอารัดเอาเปรียบประกอบสัมมาชีพตั้งแต่ระดับประชาชนจนถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ 2) สังคมไทยต้องเห็นคุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นทุนอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะการขับเคลื่อนองค์กรทางศาสนา คือ พระสงฆ์ ถ้าเราเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านทำหน้าที่ฝึกหัดพัฒนาคนให้มีศีลธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นกำลังสำคัญ

ในการพัฒนาประเทศให้เจริญตามที่ควรจะเป็น และ 3) จำเป็นอย่างที่สังคมไทย ต้องใส่ใจศึกษา และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเพื่อพัฒนาองค์กรของท่านให้เป็นองค์กรแบบพุทธ มีวิถีชีวิตแบบพุทธ นำไปสู่การพัฒนาประเทศแบบพุทธที่หลักการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนหรือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จะเห็นว่าหลักปฏิบัติทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งมีกระบวนการทางด้านที่ดีแก่สังคมไทย หากสังคมเห็นคุณค่าการทำงานของพระสงฆ์ทั้ง 4 ประเภท **ประเภทแรก** คือ พระสงฆ์ที่มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวบ้าน และทำงานประสานร่วมมือกันเป็นอย่างดี สร้างสมัคสมานสามัคคีกัน ตรงจุดนี้เป็นรากฐานวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมในฐานะเป็นผู้ไกลเกลี่ย เมื่อสังคมมีปัญหาที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างความขัดแย้ง **ประเภทที่สอง** คือพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากรรมฐาน ท่านได้ทำหน้าที่สำคัญเป็นนักจิตแพทย์ให้คำปรึกษาประชาชนที่รับความทุกข์อันเกิดจากปัจจัยต่างของระบบสังคม หากสังคมเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ องค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก็จะเป็นองค์กรแห่งสมาธิแบบพุทธ **ประเภทที่สาม** พระสงฆ์เป็นนักวิชาการและพัฒนา ท่านก็เข้าใจระบบสังคมที่มีความซับซ้อนเป็น “Complex system Society” ในหลายมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นพระนักวิชาการ และอีกในฐานะคือเป็นพระธรรมทูต ทำงานประกาศคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ทำให้สังคมปัจจุบันต่างเชื้อชาติต่างศาสนาได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานมากขึ้น ซึ่งต่างจากคนไทยที่มีสิ่งดีเป็นวัฒนธรรมของชาติกลับห่างเหินที่ศึกษาปฏิบัติตาม ดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้อง จนนำไปสู่ปัญหาของสังคม และ **ประเภทที่สี่** คือพระผู้ทรงสมณศักดิ์สูง มีลูกศิษย์ที่เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก มีความสำคัญมากหากสังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านอุทิศตนทำงานให้แก่สังคมไทย ที่ปัจจุบันสังคมประสบกับวิกฤตทางด้านศีลธรรมหลายกรณี พระสงฆ์ประเภทที่สามนี้ ท่านสามารถทำงานให้กับสังคมในทุกสภาพปัญหา แม้สังคมเมืองจะมีระบบที่ซับซ้อนมากมายก็ตาม ท่านสามารถทำงานให้แก่สังคมได้อย่างราบรื่น และพร้อมกันนี้การทำงานของพระสงฆ์ประเภทที่สามเป็นการสนองงานทางคณะสงฆ์ด้วย จึงทำให้กระบวนการทำงานเกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ที่เรียกว่า “เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย” ซึ่งมีกลไกเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นแนวทางการทำงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนได้ หากสังคมมีความร่วมมือกัน

ระหว่างสถาบันทางพระพุทธศาสนา สถาบันทางการเมือง องค์กรเอกชน และองค์กรต่างๆ ในประเทศ ดังนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่าทุกองค์กรในประเทศไทยต้องทำงานร่วมกัน กำหนดเป็นวาระแห่งชาติ เป็นนโยบายที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยแบบยั่งยืนสืบไป

สรุป

โดยสรุปสาระของหนังสือพระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย นับเป็นการจุดประกายให้สังคมไทยได้มองเห็นคุณค่าและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญต่อประเทศไทยมานับการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่ดีแก่สังคมมาตลอด แก่สิ่งที่น่าเสียดายเนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีความเติบโตด้วยสังคมวัตถุนิยมซึ่งแพร่หลายไปทั่วจึงส่งผลให้เกิดปัญหาการไม่มีจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มีวิกฤตทางการเมือง วิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤตทางสังคม วิกฤตทางสิ่งแวดล้อม วิกฤตทางศีลธรรม และวิกฤตทางการพัฒนาคน จึงทำให้สถาบันทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญยิ่งที่พุทธศาสนิกชนต้องกลับมาทำความเข้าใจศึกษาระบบเสียใหม่โดยปฏิบัติธรรมให้รู้จักใจตนเองมากขึ้น เพราะเมื่อรู้จักตนเองแล้ว เราก็จะเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงว่า มีประโยชน์ต่อชีวิตและมีคุณค่าต่อสังคม และจะเป็นหนทางช่วยปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป จากรุ่นต่อรุ่น อย่าฝากพระพุทธศาสนาไว้กับคนใดคนหนึ่ง แต่ฝากไว้กับพุทธบริษัททุกคนที่จะต้องนำไปปรับใช้ ดังนี้

คณะสงฆ์ไทย และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นับเป็นองค์กรใหญ่ทำหน้าที่ธำรงสืบทอดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นคณะสงฆ์ไทยในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน เมื่อนักวิชาการได้รจนาผลงานที่อ้างอิงคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขวิกฤตปัญหาด้านศีลธรรมของสังคมจึงต้องตระหนักรู้ในบทบาททางศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่สอนงานคณะสงฆ์ก็มีหน้าที่เช่นเดียวกันเพื่ออำนวยให้พระสงฆ์ได้ทำงานอย่างเต็มที่เพื่อให้สังคม **รัฐบาลไทย** ในฐานะที่เป็นผู้นำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใคร่ครวญบทเรียนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาว่า ได้พัฒนาถูกต้องหรือยัง หากมุ่งพัฒนาด้านวัตถุเพื่อเติบโตด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยมีได้พัฒนาคนให้มี

ศีลธรรมเพื่อไปรับใช้สังคมก็อาจจะทำให้การพัฒนานั้นไม่ตรงจุดของการพัฒนาที่แท้ ผลงานชิ้นนี้จึงเห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งนำไปพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับพัฒนาประเทศไทย

องค์การเอกชน ในฐานะเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตก็จำเป็นอย่างเช่นกันที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงหลักความเป็นธรรม โดยเฉพาะการผลิตสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคต้องดูความปลอดภัยเป็นอันดับแรก ดังนั้นการมีผลงานที่เสนอแนวทางนำไปพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยอิงคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อบริหารงานบริหารคนให้มีศีลธรรมจึงจำเป็นยิ่ง

เอกสารอ้างอิง: References

- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *โรงเรียนวิถิพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2559). *พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย*. จังหวัดสมุทรปราการ: ออฟเซ็ทพลัส.

